

**İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE
KAZANDIRILAN DEĞERLERLE İLGİLİ
SINIF ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ**

Fethiye ALBAYRAK

**Yüksek Lisans Tezi
İlköğretim Ana Bilim Dalı
Doç. Dr. Ali YILDIZ
2015
(Her Hakkı Saklıdır)**

T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KAZANDIRILAN
DEĞERLERLE İLGİLİ SINIF ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fethiye ALBAYRAK

Danışman: Doç. Dr. Ali YILDIZ

ERZURUM
Ocak, 2015

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Ali YILDIZ danışmanlığında, Fethiye ALBAYRAK tarafından hazırlanan “İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Kazandırılan Değerlerle İlgili Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri” başlıklı çalışma 05 / 01 /2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından, İlköğretim Ana Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Ali YILDIZ

İmza:

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Ahmet NALÇACI

İmza:

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Refik DİLBER

İmza:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

5 Ocak 2014

Prof. Dr. H. Ahmet KIRKKILIÇ

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Kazandırılan Değerlerle İlgili Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri” başlıklı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin .. .yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda
- uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

.... / /

(İmza)

Fethiye ALBAYRAK

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KAZANDIRILAN DEĞERLERLE İLGİLİ SINIF ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ

Fethiye ALBAYRAK

2015, 116 sayfa

Bu araştırma, ilkokul sosyal bilgiler dersinde kazandırılan değerlerle ilgili sınıf öğretmenlerinin görüşlerini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Araştırma, olgu bilim modelinde olup betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Elazığ ili Maden İlçesinin altı (6) İlkokulunda görevli 4. sınıf sosyal bilgiler öğretimi yapan 13' ü kadın, 14' ü erkek olmak üzere toplam 27 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada, çalışma evreninin büyük olması nedeniyle örneklem alma yoluna gidilmiştir. Örneklem basit tesadüfi örneklem seçimi ile belirlenerek oluşturulmuştur. Açık uçlu sorularla elde edilen nitel verilerin çözümlenmesinde, nitel veri analizleri tekniklerinden içerik analizi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda; öğretmenlerin mevcut sosyal bilgiler programının içeriğini yeterli görmediği (%55.6), programda yer alan değerlerin öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun olmadığı (%40.78), öğrencilerin kişilik ve karakter gelişimini olumlu yönde geliştirdiği ama programın yeterli düzeyde olmadığı (%85.20), değerlerin öğretiminde genelde uygun yöntem ve tekniklerin kullanılmadığı; soru cevap, anlatım ve gözlem gibi uygun olmayan yöntemlerin kullanıldığı (%37.03), öğrencilerin ailede ve arkadaş çevrelerinde önceden edindikleri olumsuz davranışların değerler eğitimi olumsuz etkilediği (%44.44), şiddet ve saldırganlık içeren yayınların değerler eğitimi genelde olumsuz etkilediği (%96.30), öğretmenin bir model olarak söyledikleriyle yaptıklarının tutarlı olması gerektiği (%44.50), görüşünde oldukları görülmüştür. Değerler eğitiminin daha yararlı hale gelmesi için okul, öğrenci, çevre ve aile işbirliği çerçevesinde sorunların giderilmesine yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Değerler eğitimi, 4.sınıf sosyal bilgiler dersi, sınıf öğretmenlerinin görüşleri.

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

PRIMARY SCHOOL TEACHERS' VIEWS ON THE VALUES ACQUIRED IN SOCIAL STUDIES COURSE IN PRIMARY SCHOOLS

Fethiye ALBAYRAK

2015, 116 pages

The research was carried out to evaluate the views of the primary school teachers regarding the values which were acquired in social studies course in primary schools. The research study is a descriptive study using survey model. The population of the study consisted of total 27 primary school teachers, 13 females and 14 males, teaching 4th grade social studies course and working in six primary schools in Maden, Elazığ in 2013-2014 education year. Because the population was too large, a sample was selected for the study. The sampling was comprised of using simple random sampling. Content analysis, one of the qualitative analysis techniques, was used to analyze the qualitative data obtained via open-ended questions.

The results of the study revealed that the teachers did not find the content of the existing social studies curriculum adequate (%55.6), the values included in the curriculum were not suitable to the development of students' qualities (%40.78), they promoted the development of students' personality and character positively but the curriculum was not at a desired level (%85.20), appropriate methods and techniques were not used while teaching values but inappropriate methods such as question and answer, narration and observation were used (%37.03). Moreover, the teachers participating in the study thought that the negative behaviours which the students acquired previously in their family or in their circle of friends affected values education negatively (%44.44), the programmes which included violence and aggression usually had a negative effect on values education (%96.30) and as a role model what the teacher says and does must be consistent with each other (%44.50). Considering the collaboration between the school, student, environment and family, studies must be carried out to eliminate the problems in order to make values education more beneficial.

Key Words : Values education, 4th grade social studies course, primary school teachers' views.

ÖN SÖZ

Değer, insanların bütün yaşamı süresince davranışlarını yönlendirmede etkili olan ve hayatını şekillendiren en önemli öğedir. Değerler, insan davranışlarının açıklamada büyük öneme sahip olduğu için birçok sosyal bilimciler tarafından daima dikkat çekmiş ve ilgi konusu olmuştur.

Değerler toplumları ayakta tutan temeller olduğu içindir ki sosyal bilgiler dersi içinde önemli bir yerdedir. Çünkü sosyal bilgiler dersi iyi vatandaş yetiştirmeyi ve bu şekilde nitelikli bir toplumu amaçlar. İlkokulda iyi vatandaşın yetişmesini sağlayan, programın uygulayıcısı olan öğretmenlerdir. Öğretmen öğrenciyi en iyi tanıyan, onun ilgi ve ihtiyaçlarını bilen kişidir (Baydar, 2009).

Araştırmamız çocuğun karakterinin ilk şekillenmeye başladığı ilkokulda, sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerle ilgili, sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu araştırmanın sosyal bilgiler programında yer alan değer eğitiminin geliştirilmesine katkı sağlaması umulmaktadır.

Değerli görüş ve önerileri ile araştırmanın planlanması ve gerçekleştirilmesi sürecinin her aşamasında rehberlik yaparak bana destek veren danışman hocam Doç. Dr. Ali YILDIZ' a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayıca karamsarlığa kapıldığım günlerde yanımda olan ve desteğini sunan, kız kardeşim Neslihan Albayrak, Annem Mine Albayrak, Babam Faruk Albayrak ve eşim M. Miraç Sert' e çok teşekkür ederim.

Erzurum- 2015

Fethiye ALBAYRAK

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI	i
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
TABLOLAR DİZİNİ	ix
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ	x

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	2
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.2.1. Alt Amaçlar	5
1.3. Araştırmanın Önemi	6
1.4. Araştırmanın Sayıltıları	7
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	7
1.6. Tanımlar	7

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE YAPILAN ARAŞTIRMALAR.....	9
2.1. Sosyal Bilgiler Kavramı	9
2.2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı	11
2.3. Sosyal Bilgiler Dersi ve Değerler	15
2.4. Değer Kavramı	18
2.5. Değerlerin Yerine Getirdiği İşlevler	22
2.6. Değerin Sınıflandırılması	24
2.7. Değerler Eğitimi.....	28
2.8. Aile ve Değer Eğitimi	31
2.9. Okul ve Değer Eğitimi	32
2.10. Değer Eğitiminde Öğretmenlerin Rolü	36
2.11. Değerler Eğitiminin Amacı ve Önemi	39

2.12. Yeni Sosyal Bilgiler Programında Değerler	40
2.13. Değer Eğitiminde Yaklaşımlar.....	42
2.13.1. Telkin Etme Yaklaşımı (Değerlerin Doğrudan Öğretimi).....	43
2.13.2. Değerleri Belirginleştirme (Değer Açıklama) Yaklaşımı.....	45
2.13.3. Değer Analizi Yaklaşımı	48
2.13.4. Ahlaki Muhakeme (Ahlaki Gelişim, Moral Dilemma) Yaklaşımı	49
2.13.5. Karakter Eğitimi Yaklaşımı	53
2.14. İlgili Araştırmalar ve Yayınlar	55
2.14.1. Yurt Dışında Yapılan Bazı Araştırma ve Yayınlar.....	55
2.14.2. Yurt İçinde Yapılmış İlgili Araştırmalar	59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM.....	69
3.1. Araştırma Modeli	69
3.2. Evren ve Örneklem	69
3.2.1. Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri.....	70
3.3. Veri Toplama Araçları	72
3.4. Veri Analizi.....	72

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUMLAR	74
4.1. İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Kazandırılan Değerlerle İlgili Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine İlişkin Bulgular	74
4.1.1. Öğretmenlerin, İlkokulda Değerler Eğitimi Kapsamında Belirtilen Değerlerin Kazandırılmasında Sosyal Bilgiler Programındaki Mevcut İçeriğin Yeterliliğine İlişkin Görüşleri	74
4.1.2. Öğretmenlerin Mevcut Programda Yer Alan Değerlerin Genel Olarak Öğrencilerin Gelişim Düzeyine Uygunluğuna İlişkin Görüşleri	76
4.1.3. Öğretmenlerin Mevcut Programda Yer Alan Değerlerin Öğrencilerin Kişilik ve Karakter Gelişimine Etkisine İlişkin Görüşleri.....	77
4.1.4. Öğretmenlerin Mevcut Programda Yer Alan Değerlerin Öğrencilerin Ahlaki ve Psikososyal Gelişimine Etkisine İlişkin Görüşleri.....	78

4.1.5. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Programında Yer Alan Değerleri Öğrencilere Kazandırırken Kullandığı Yaklaşım, Yöntem ve Tekniklere Yönelik Görüşleri	79
4.1.6. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Verilen Değerleri Öğrencilere Kazandırırken Yaşadıkları Sorunlara İlişkin Görüşleri	80
4.1.7. Öğretmenlerin Kitle İletişim Araçlarında Yer Alan Şiddet ve Saldırganlık İçeren Yayınların Mevcut Programda Yer Alan Değerleri Olumsuz Etkilerine Yönelik Görüşleri.....	81
4.1.8. Öğretmenlerin Bir Model Olarak Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi İçin Rolünün Nasıl Olması Gerektiğine Yönelik Görüşleri	83
4.1.9. Öğretmenlerin 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Değerler Eğitiminin Daha Yararlı Hale Gelmesi İçin Neler Yapılması Gerektiğine Dair Görüşleriyle İlgili Görüşleri	84

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	86
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	86
5.2. Öneriler	88
KAYNAKÇA	90
EKLER.....	99
EK 1. ÖĞRETMEN GÖRÜŞME FORMU	99
EK 2. ÇALIŞMA YAPMA İZİNİ.....	102
ÖZGEÇMİŞ.....	104

TABLolar DİZİNİ

Tablo 2.1. İlkokul Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerler ve Ünitelere Göre Dağılımları	41
Tablo 3.1. Örneklemede Yer Alan İlkokullar.....	70
Tablo 3.2. Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı	70
Tablo 3.3. Öğretmenlerin Mesleğindeki Hizmet Sürelerine Göre Dağılımlar	71
Tablo 3.4. Öğretmenlerin En Son Bitirdiği Yüksek Öğretim Programına Göre Dağılımları	71
Tablo 3.5. Öğretmenlerin Bitirdiği Yüksek Öğretim Programına Göre Alanı	72
Tablo 4.1. Öğretmenlerin Birinci Soru için Yazdıkları Cevapların Dağılımı	74
Tablo 4.2. Öğretmenlerin İkinci Soru için Yazdıkları Cevapların Dağılımı	76
Tablo 4.3. Öğretmenlerin Üçüncü Soru için Yazdıkları Cevapların Dağılımı	77
Tablo 4.4. Öğretmenlerin Dördüncü Soru için Yazdıkları Cevapların Dağılımı	78
Tablo 4.5. Öğretmenlerin Beşinci Soru için Yazdıkları Cevapların Dağılımı	79
Tablo 4.6. Öğretmenlerin Altıncı Soru için Yazdıkları Cevapların Dağılımı	80
Tablo 4.7. Öğretmenlerin Yedinci Soru için Yazdıkları Cevapların Dağılımı.....	81
Tablo 4.8. Öğretmenlerin Sekizinci Soru için Yazdıkları Cevapların Dağılımı	83
Tablo 4.9. Öğretmenlerin Dokuzuncu Soru için Yazdıkları Cevapların Dağılımı	84

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TDK	:Türk Dil Kurumu
TTKB	:Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Eğitim, insanları belirli amaçlara göre yaşama hazırlama sürecidir. Eğitimin en önemli amacı, kişisel ve sosyal uyum için gerekli becerilerin kişiye kazandırılmasıdır.

Sosyal bir varlık olarak insan, içinde yaşadığı toplumun değerlerini, tutumlarını, inançlarını alarak, toplumsal değerleri kazanarak içinde yaşadığı topluma uyum sağlamaktadır. Toplumsal kültürü oluşturan inançlar, fikirler ve normlar sisteminin her biri, birer değer olarak nitelendirilmektedir (Baydar, 2009).

İnsan kendi kabiliyetlerini kendi kendine geliştirme gücüne sahip değildir. Onların gelişmesi için eğitime muhtaçtır. Bireyin gelişimine ve sosyal yeterliliklerin kazanılmasına yönelik amaçlı bir eylem olarak eğitim, insana, kendi içsel doğasını gerçekleştirmeye çalıştığı süreçte birtakım zihinsel, bedensel ve toplumsal yetenekler, davranışlar ve bilgiler kazandırılması yönündeki etkinliklerin tümü olarak ortaya çıkar (Hökelekli, 2013).

Okul, değer kazandırmada etkili bir aracı kurumdur. Okullarda öğrenciler bilişsel alanın yanında İnsanlara karşı saygı göstermek, hoşgörülü olmak, başarılı olmak ve yardımsever olmak gibi değerleri, toplumsal kuralları, derslere veya öğretmenlere karşı olumlu tutum geliştirmeyi ve karşılaştıkları durumlara tavır almayı öğrenirler. Sosyal sistemin bir elemanı olarak değerler sistemi, toplumun özünü teşkil eder. Toplumda her türlü değişim için, halkın değerler sistemini dikkate almak gerekir. Bireylere kazandırılmak istenen özellikler, değerlere göre belirlenir. Verilecek olan eğitimde açık veya örtük bir biçimde bu değerlerle belirlenir. Değerler birey ve toplumun birbirini karşılıklı olarak etkilemesiyle ortaya çıkar. Toplumsal değerler olmadan, bireysel başarılar ortaya çıkmadığı gibi, bireysel başarılar olmadan da toplumsal değerler oluşmaz (Baydar, 2009).

Değerler eğitimi sırasında çıkan sorunları en aza indirmek için yapılacak olan şey, etkili bir değerler eğitimi programının hazırlanmasıdır. Değerlerin kazandırılmasında etkili ve verimli bir programın hazırlanmasının yanı sıra ders

kitapları da önemli bir yer teşkil etmektedir. İlk ve orta dereceli okullarda okutulan ders kitapları, bazen kahramanların tüm özelliklerini anlatmasından dolayı hedeflenen değerlerin öğrencilere kazandırılmasını sağlayamamaktadır. Hikâyelerde kullanılan kahramanların yaşadıkları dönemlerinin özellikleri ile birlikte anlatılması, kahramanlarda bulunan değerlerin ve o dönem insanlarında mevcut olan değerlerin öğrenciler tarafından daha kolay özümsemesini sağlar (Yazıcı, 2007).

Değerler sosyal hayatı şekillendiren, belirleyen temel unsurların önemli bir kısmını oluşturur. Değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlâkî ilke ya da inançlardır (Memişoğlu, 2013).

1.1. Problem

Bilim ve teknolojiadaki hızlı gelişmeler eğitimin önemini daha da arttırmıştır ve aileler çocukların iyi eğitim alması ve yenilikleri öğrenmeleri için imkanlarını seferber etmektedir. İnsanlar ancak eğitim yoluyla bilgisini ve kültürünü artırır, yeteneklerini geliştirebilir. Çocuğun toplumun kabul ettiği ölçüler doğrultusunda eğitilmeleri, aile ile beraber okulunda görevidir. Bununla birlikte yeni yetişen bir insan için hangi davranışların doğru hangi davranışların yanlış olduğu bir insanın yaşamını hangi temel değerlere göre yönlendirilmesi gerektiği okul müfredatında yer almalıdır. Ahlaki uygunluk kazandırmayan bir eğitim eksik insan yetiştirir (Dilmaç, 2012).

Toplumdaki herkes bir birey olarak kendisini diğer insanlara değerleriyle tanıtır ve sahip olduğu değerleri temel alır başkalarını değerlendirir ve yargılar. Diğer insanlar kadar ahlaklı ve yeterli olup olmadığını sorgulamak ve bir karşılaştırmaya gitmek için de değerlerini kullanır (Başaran, 1995).

Değerler, insanların tutum ve davranışlarını etkiler; tutum ve davranışları belirleme, biçimlendirme ve yönlendirmede önemli rol oynarlar. Bireylerin önemli problemlerini ve o kişinin benimsedikleri değerler hakkında güvenilir bilgileri dikkate almadan anlamak, değerlendirmek ve yorumlamak zordur. Bireylerin, grupların ve çeşitli kültürlerin değerleri hakkında bilgi edinerek onların tutum ve davranışlarını büyük ölçüde önceden kestirebiliriz (Başaran, 1995).

Değerler eğitiminin tarihini gözden geçirildiğinde, değerlerin eğitim ve öğretimin bir parçası olması gerektiğine dair fikir birliği oluşmaktadır. Modern eğitim günümüzün çoğulcu ortak değerlerini içerik olarak almıştır. Buna karşı çıkanların ortaya attığı iddia ise neredeyse her zaman bu değerler sistemi savunulduğunda, diğer değer sistemlerini açıkça ya da dolaylı olarak bir dışlama ya da kınama kaçınılmaz olmaktadır. Değer sistemlerini karmaşık ortamların içine nasıl dâhil edeceğimizi anlamak için, değer ölçülerini kendilerine has okul kültürlerinin içine katmak için uğraşan ve ne gibi stratejiler ve uygulamalar kullanabileceklerini araştıran organizasyonların içine girmek gereklidir (Harris, 1991).

Bir toplum geleceğini ancak her yönüyle iyi bir şekilde yetiştirmiş, birtakım değerlere sahip donanımlı bireyler tarafından inşa eder. Bu bireylerin yetiştirme süreci, önce ailede başlar. Daha sonraki dönemlerde okulda devam eder. Aile bu işin başlangıç noktasıdır. Sosyal bir gerçeklik olarak her aile, birtakım değerleri çocuklarına bilinçli ya da bilinçsiz olarak aktarmaya çalışır. Burada en önemlisi” hangi değerleri, hangi yaşta nasıl aktarmalıyım?” Sorusuna cevap bulmaktır. Özellikle ilköğretim çağından başlayıp belirli değerleri bireylere kazandırmak eğitim sistemimizin en önemli görevleri arasında yer alır (Yel ve Aladağ, 2014).

Bireyler geçmişlerini, kültürlerini, değerlerini öğrenerek ve toplumun beklentilerini de dikkate alarak geleceğe şekil verebilir, kendi kimliklerinin farkına varabilirler. Her türlü eğitim öğretim faaliyetlerinde bireylere bilgi, beceri ve tutumların kazandırılmasının yanı sıra ulusal ve evrensel değerlere de yer verilmelidir. Milletleri oluşturan en önemli unsur değerleridir. Milletler değerleri ile vardır. Değerler insanın davranışlarını şekillendirirken, insanlar da değerleri oluştur (Uçar, 2009).

Eğitimin en önemli amacı, kişisel ve sosyal uyum için gerekli becerilerin kişiye kazandırılmasıdır. Eğitim sürecinde kazanılan bilgi, beceri, tutum ve değerler bireylerin karakterini farklılaştırır. Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına bakıldığında ise bu amaçlardan birisi fertlerini, beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel bir düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek olduğu görülmektedir (MEB, 2005). Bu niteliklere sahip, belli değerleri

benimsemiş bireyler yetiştirmek ve bu değerlerin bireylere doğru bir şekilde aktarımında okullara görev düşmektedir.

Lickona (1991) değer eğitiminin okullarda verilen eğitimin en önemli konulardan biri olduğunu vurgulamaktadır. Değer eğitimi, doğru ve etkili bir şekilde yapıldığı zaman bireyin gelişimine önemli katkılarda bulunmaktadır. Ancak yanlış ve sistemsiz yapıldığında ise bireylerde mutsuzluk ve sorun kaynağı olabilmektedir. Günümüzde yanlış birtakım inançların, davranışların çoğunun küçük yaşlarda alınan bilgi ve eğitimden kaynaklandığı bilinmektedir. Bir çok yanlış, işlenen suçlar; değer eğitiminin doğru ve etkin olarak yapılamamasından meydana gelmektedir. Bu sebeple değer eğitiminin, özellikle de okullarda eğitim sürecinde çeşitli programlar aracılığıyla doğru bir şekilde verilmesi gerekmektedir.

Sosyal bilgiler dersinin amaçlarından biri, demokratik süreci geliştirecek etkili vatandaşlar yetiştirmek diğeri ise toplumsallaşmayı sağlamaktır. Her toplum var olan kültürel değerlerini devam ettirebilmek için, bunları genç kuşağa kazandırmak ister. Hızla değişen demokratik toplumda, mevcut toplumsal değerleri sorgulayan, yeni değerler üretebilen, eleştirel ve yaratıcı vatandaşlara gereksinim vardır. Sosyal Bilgiler eğitiminin, bireylere demokratik değer, tutum ve inanç kazandırma, sahip oldukları değerlerin farkına varma ve bunların diğer insanlarla etkileşimlerini nasıl etkilediğinin bilincine varmalarını sağlama sorumluluğu bulunmaktadır. Ayrıca duygular, inançlar, tutumlar, değerler, ahlak ve etik gibi öğelerden oluşan duyuşsal boyut bireylerin başarıları, performansları üzerinde de olumlu bir güce sahiptir (Memişoğlu, 2014). Bu nedenle değer eğitimi, sosyal bilgiler dersinde önemli bir yer tutar.

2005 yılında gerçekleştirilen köklü program değişikliklerinde dikkati çeken hususlardan biri de değer eğitimi konusunun programlar içinde vurgulanmasıdır. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde öğrencilere toplam 20 değer kazandırılması hedeflenmektedir. Bu değerler; “Adil olma, Aile birliğine önem verme, Barış, Bağımsızlık, Bilimsellik, Çalışkanlık, Dayanışma, Duyarlılık, Dürüstlük, Estetik, Hoşgörü, Misafirperverlik, Özgürlük, Saygı, Sağlıklı olmaya önem verme, Sevgi, Sorumluluk, Temizlik, Vatanseverlik, Yardımseverlik” olarak belirlenmiştir (MEB, 2005).

Çocuğun ilk şekillenmeye başladığı ilkokulda öğretmenin çocuk üzerindeki etkisi büyüktür, öğretmenler aynı zamanda çocuğu en iyi tanıyan onların ilgi ve ihtiyaçlarını en iyi bilen kişilerdir (Baydar, 2009).

Bu nedenle araştırma, programın uygulayıcıları olan öğretmenlerin görüşlerine göre; ilkokulda sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerle ilgili kazanımların mevcut programda ne kadar yer aldığı, değerlerle ilgili kazanımların programda ne kadar yer alması gerektiğini ve öğrenci davranışlarını ne ölçüde etkilediğini belirlemeye yönelik planlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; ilkokul sosyal bilgiler dersinde kazandırılan değerler ilgili sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemektir.

Yukarıdaki amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1.2.1. Alt Amaçlar

- Öğretmenlerin, ilkokulda değerler eğitimi kapsamında belirtilen değerlerin kazandırılmasında sosyal bilgiler programındaki mevcut içeriği yeterliliğine ilişkin görüşleri nelerdir?
- Öğretmenlerin, mevcut programda yer alan değerlerin genel olarak öğrencilerin gelişim düzeyine ilişkin uygunluğuna ilişkin görüşleri nelerdir?
- Öğretmenlerin, mevcut programda yer alan değerlerin öğrencilerin kişilik ve karakter gelişimine etkisine ilişkin görüşleri nelerdir?
- Öğretmenlerin, mevcut programda yer alan değerlerin öğrencilerin ahlaki ve psikososyal gelişimine etkisine ilişkin görüşleri nelerdir?
- Öğretmenlerin, sosyal bilgiler dersi programında yer alan değerleri öğrencilere kazandırırken kullandığı yaklaşım, yöntem ve tekniklere ilişkin görüşleri nelerdir?
- Öğretmenlerin, sosyal bilgiler dersi kapsamında verilen değerleri öğrencilere kazandırırken yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri nelerdir?

- Öğretmenlerin, kitle iletişim araçlarında yer alan, şiddet ve saldırganlık içeren yayınların mevcut programda yer alan değerleri olumsuz etkilerine yönelik görüşleri nelerdir?
- Öğretmenlerin, bir model olarak sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi için rolünün nasıl olması gerektiğine ilişkin görüşleri nelerdir?
- Öğretmenlerin, 4.sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan değerler eğitiminin daha yararlı hale gelmesi için neler yapılması gerektiğine ilişkin görüşleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

İlkokulda, öğrencilerin sosyal yaşama hazırlanması ve istenen değerlerin öğrencilere kazandırılması görevini diğer derslerin yanı sıra ilköğretimde hayat bilgisi dersi ve sosyal bilgiler dersi üstlenmiştir. Sosyal bilgiler dersinin temel görevi, bireyin içinde yaşadığı topluma uyumunu ve sosyalleşmesini sağlayarak onu yaşama hazırlamaktır. Bu açıdan bakıldığında, sosyal bilgiler dersinin bireylere değer kazandırmadaki rolü açıkça görülmektedir (Erden, Tarihsiz; Akt: Ercan, 2001).

Çağdaş toplumlarda ve toplumların yansıması olan okullarda çocuklar ve gençler, karşı karşıya kaldıkları şiddet olayları, ekonomik sorunlar, madde bağımlılığı, olumsuz aile ve çevre ortamı gibi problemlerle baş etmek zorunda kalmaktadır. Çocukların/gençlerin kişilik gelişimlerinin sağlıklı yürüyebilmesi ve içinde buldukları durumları akılcı değerlendirebilmeleri yapabilmeleri için okullarda veya ailelerde verilen değer eğitiminin kaliteli olması gerekmektedir. Değer kazanımının yüksek olması bireylerin kişisel gelişimleri için önemli olduğu kadar aile ve toplum yaşantısı için de çok önemli ve gereklidir (Baydar, 2009).

Değerler eğitim aracılığıyla geliştirilmesi ve olgunlaştırılması gereken önemli bir alan olduğu halde gerek genel eğitim içinde gerekse Sosyal Bilgiler eğitimi içinde gereken yeri ve önemi alamamıştır. Değerler açısından olgunlaşmamanın sonucunda insanlar kendilerine ve diğer insanlara karşı olumsuz eylemlerde bulunabilmektedirler. Ayrıca kendine ve sağlığına zarar veren insanlar da vardır. Bunların tümü sosyal bilgiler eğitiminin bir parçası olarak değerler eğitiminin gereğini ve önemini vurgulamaktadır (Doğanay, 2006; Akt: Uçar; 2009).

Mevcut araştırmanın, sosyal bilgiler programında öğrenciye kazandırılması hedeflenen değerlerin yeterliliği, eğitim ve kazanım düzeyi ile ilgili öğretmen görüşleri tespit edilerek bu görüşlerin ilgili dersin eğitim programlarına yapılacak gerekli değişiklik ve yeniliklerin gerçekleşmesine ışık tutacağı düşünülmektedir.

Ayrıca değerlerin kazanımında öğrencileri etkilemesi açısından önemli bir faktör olan öğretmenlerin mesleki yeterliliklerinin geliştirilmesi için neler yapılabileceği üzerine çalışmalar yapılabilir. Bu araştırma ile değer eğitimi etkileyen temel faktörler göz önüne alınarak dünyada yapılan ahlaki eğitim çalışmaları örnek alınıp ülkemizde bunun gerekliliği üzerinde durması gerektiğine dikkat çekilmiştir.

1.4. Araştırmanın Sayıtları

Bu araştırmanın dayandığı temel sayıtlar şunlardır:

- Araştırma için seçilen örneklem evreni temsil etmektedir.
- Araştırmada öğretmenler için görüşme formu düzenlenmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin gerçek görüşlerini yansıttıkları düşünülmektedir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

- Bu araştırma 2013/2014 eğitim öğretim yılında Elazığ ili Maden ilçesinde görev yapan 4. sınıf öğretmenleri ile sınırlıdır.
- Bu araştırma, 2013/2014 eğitim-öğretim yılında ilkökul 4.sınıf sosyal bilgiler öğretimi programında yer alan değerlerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Bu araştırmada kullanılan bazı kavramların anlamları şöyledir:

Sosyal Bilgiler Dersi: “Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi, hukuk gibi sosyal bilimlere ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün

ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2009).

Değer: Bir nesneye, varlığa veya faaliyete, bireysel ve toplumsal açıdan tanınan önem ya da üstünlük demektir (www.tdk.org.tr).

Sorumluluk: Bu kavram sözlük anlamı ile “Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet” anlamındadır (www.tdk.org.tr). Sorumluluk kavramı programda bir değer olarak verildiği için sosyal çevreninde aynı anlamda kullandığı sözlük tanımı ile kullanılacaktır.

Modül: Öğrencinin belirli yeterliği kazanması için, kendi içinde bütünlük gösteren ve belirli bir sistematik içinde düzenlenmiş öğretim yaşantılarından oluşur. (www.tdk.org.tr).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

2.1. Sosyal Bilgiler Kavramı

“Sosyal Bilgiler” terimi resmen 1916 yılında Milli eğitim derneğinin orta dereceli okulu yeniden teşkilatlandırma komisyonu sosyal bilgiler komitesi tarafından kabul edilmiştir. Komite bu terimi mevzuu doğrudan doğruya insan cemiyetinin teşkilatına ve tekamülüne ve bu içtimai birliklerin bir uzvu olması dolayısıyla insana dair olan sosyal bilgilerdir.” diye tanımlamıştır (Moffatt, 1957; Akt: Safran, 2011).

Sosyal Bilgiler, eğitim kurumlarına bir konu alanı ya da ders olarak ABD’de 20. yüzyılın başlarında sosyal yaşantıların karmaşıklaşması, toplumsal değişimin ve çatışmaların artmasıyla birlikte girmiştir. Sosyal bilgilerin bir konu alanı olarak eğitim programına girmesi, ilerlemecilik akımının “demokratik toplum için vatandaş yetiştirme” görüşünün etkisiyle gerçekleşmiştir. 1930’lu ve 1940’lı yıllarda yeniden kurmacılık ve çocuk merkezli yaklaşımı benimseyen eğitimciler de sosyal bilgiler programının gerçekleşmesi için çaba göstermişlerdir (Erden, tarihsiz; Akt: Kılıçoğlu, 2014).

Disiplinler arası bir program yaklaşımı ve bir ders olarak sosyal bilgiler Türkiye’de ilk kez 1960’lı yıllarda benimsenmiştir. 1962 program taslağında ilkokulun amacı “kişisel, insanlık münasebeti, ekonomik ve toplumsal hayat” bakımlarından belirlenmiş, tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri birleştirilerek toplum ve ülke incelemeleri dersi konulmuştur. 1968 yılında bu ders sosyal bilgiler adını almıştır (Sönmez, 2005).

Sosyal bilgiler kavramı ile ilgili olarak alan yazın incelendiğinde farklı tanımlamalar yapıldığı görülmektedir:

Garcia ve Michaelis (2001) sosyal bilgileri; demokratik bir toplumda sorumlu vatandaş yetiştirmek için insan ilişkilerinin incelenmesi ve kültürel mirasın temel özelliklerini aktaran program olarak adlandırmıştır.

Sosyal bilgiler, insan ilişkilerini göz önünde tutarak, insanların toplumsal ve fiziki çevresiyle olan ilişkilerini inceleyen bir bilim olarak tanımlanır. Türkiye’deki sosyal bilgiler tanımı şöyle yapılabilir: “Hayat bilgisi/sosyal bilgiler vatandaşlık eğitimi programı, Türk demokratik toplumundaki sorumluluk sahibi vatandaşların görevine uygun amaçlar üreten, içeriğini tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi konularını ilişkilendirerek oluşturan ve yaşam boyu sürecek vatandaşlık becerileri sunan bir eğitim planıdır (Barth ve Demirtaş, 1997).

Ülkemizde, sosyal bilgilerin en kapsamlı tanımını, 2005 sosyal bilgiler programını hazırlayan komisyon yapmıştır. Bu tanıma göre: Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olmak amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirebilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005).

Sosyal bilgiler eğitimi ile ilgili bilgi üreten ve bu alanda uluslararası en büyük kuruluşlardan biri olan ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi sosyal bilgileri şu şekilde tanımlamaktadır: Sosyal bilgiler, vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimcilerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülen sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal bilgilerin temel amacı, birbirlerine bağımlı, global bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak, kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır (NCSS, 1993; Doğanay, 2006).

Sosyal bilgiler insanları ve yaşamlarını konu alır. Kendi kendimizi ve diğerlerini daha iyi anlamamıza yardımcı olur (Doğanay, 2002).

2.2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

Eğitim programları, eğitilenlerin ya da öğrenenlerin davranış standartlarından, öğrenme ve öğretme etkinliklerine kadar çalışmalara yol göstermekte ve bir aracı rol oynamaktadır. Milli eğitim temel politikalarının uygulamaya dönüştürülmesi eğitim programıyla gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda Türk ulusunun, birlik ve bütünlük içinde kalkınmasına dayanan milli eğitim politikasının, ülkenin en ücra köşesine kadar yayılması ve fiili olarak gerçekleşmesinde programlar köprü görevi üstlenmektedir (Kısakürek, 1969).

Küreselleşme süreci ile birlikte uluslar, kendi kültürlerinin zenginliğini ve bunun insanlığın ortak mirasına katkılarını daha fazla vurgulamaya başlamışlardır. Bu bağlamda pek çok ülkede okullarda uygulanan eğitim programları, değişen dünya ve toplumsal şartlara, bilim ve teknolojiye gelişmelere, konu alanlarındaki değişim ve gelişmelere paralel olarak gözden geçirilmekte ve yeniden geliştirilmektedir. Bu amaçla, hazırlanan 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının temel yaklaşımı, bilgiyi üretmek ve kullanmak için gerekli beceri, kavram ve değerlerle öğrenciyi donatarak, ülkesine ve tüm insanlığa faydalı etkin bir birey yetiştirmektir (Ata, 2006).

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB) bünyesinde 2003 yılından başlamak üzere ilköğretim programlarını revize etmek ve yeni yaklaşımla geliştirmek için çalışmalar başlatılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda geliştirilen yeni programlar 2004/2005 öğretim yılında çeşitli illerdeki pilot okullarda uygulanmış ve 2005/2006 öğretim yılında da tüm Türkiye'ye yaygınlaştırılarak uygulamaya geçilmiştir. Yeni bir anlayışla geliştirilen programlar arasında sosyal bilgiler programı da yer almıştır. Diğer ders programlarında olduğu gibi sosyal bilgiler programının da dayanmış olduğu çeşitli temelleri (felsefesi), vizyonu, amaçları ve programının yapısı vardır (Özdemir, 2009).

Yeni sosyal bilgiler programının, önceki programlarda vurgulanan Atatürkçülük, milli ve manevi değerlerin kazandırılması, demokratik değerlerin benimsenmesi vb. gibi bazı temel unsurlar yanında, özellikle öğrencilerin bir takım zihinsel becerilerini ve duygusal özelliklerini geliştirmeye yönelik olarak geliştirildiği belirtilmektedir (MEB, 2005).

2005 sosyal bilgiler programının, programda belirtilen temel vizyonu:

“21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren) sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir” (MEB, 2005).

Sosyal bilgiler programına dikkat edilecek olursa; program, öğrencilerden ve yine öğrencilerin yakın çevrelerinden hareket ederek kazanımlarının gerçekleşmesini sağlar. Program öğretmen merkezlienden ziyade öğrenci merkezli olup, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını da dikkate almıştır. Öğrenciyle beraber aile ve çevre de öğrenmenin içindedir. Her öğrencinin aktif olmasını sağlayan program, içerdiği etkinliklerle öğrencilerin sadece bilgi edinmelerini değil önceden belirlenen değer ve becerilerin, bilgilerle beraber aktarımını ve bunların uygulamaya dönüşmesini sağlar (Özdemir, 2009).

Sosyal bilgiler programının genel amaçları aşağıda verilmiştir (MEB, 2005).

Öğrenciler bu derste:

- Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin, ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
- Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
- Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.
- Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.

- Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
- Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
- Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.
- Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.
- Farklı dönem ve mekanlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.
- Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
- Bilimsel düşünmeyi temel referans kabul ederek bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlaki gözetir.
- Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
- Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşleri sunar.
- İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak, yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
- Farklı dönem ve mekanlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.
- İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir.

Genel olarak sosyal bilgiler programı, demokratik değerleri benimsemiş, içinde yaşadığı topluma uyum sağlayan, aldığı bilgi birikimini yaşama geçirebilen donanımlar kazandırmayı amaçlar.

Sosyal bilgiler programı; beceriler, kavramlar, değerler ve genel amaçlardan oluşmaktadır.

Programda özellikle üstünde durulan ve öğrencilerin kazanması düşünülen temel beceriler şunlardır (MEB, 2005):

- Eleştirel düşünme becerisi
- Yaratıcı düşünme becerisi
- İletişim ve empati becerisi
- Araştırma becerisi
- Problem kurma becerisi
- Karar verme becerisi
- Bilgi teknolojilerini kullanma becerisi
- Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi
- Girişimcilik becerisi
- Gözlem becerisi
- Mekanı algılama becerisi
- Zaman ve kronolojiyi algılama becerisi
- Değişim ve sürekliliği algılama becerisi
- Sosyal katılım becerisi

Programın önemli öğelerinden biri de kavramlardır. Programda kavramın” olgulardan yola çıkarak geliştirilen bir zihinsel yapı olduğu belirtilmiş ve bu çerçevede kavram, nesnelere, insanların, duyguların ya da fikirlerin ortak özelliklerini tanımlayan ve dil ile ifade edilen yapı” olarak tanımlanmıştır. Bunun yanında, sosyal bilgilerde kavramların öğrencilerin akademik başarıları üzerinde olumlu etki sağladığı, öğrenme ve hatırlamayı basitleştirdiği, iletişimi kolaylaştırdığı, öğretimi kişiselleştirdiği, gerçek ve yanlış algılamayı ayırt etmeye yardımcı olduğu vurgulanmıştır (Özdemir, 2009).

Sosyal bilgiler programında yer alan kavramlardan bazıları şunlardır:

- Anayasa
- Bağımsızlık
- Cumhuriyet
- Çevre kirliliği
- Değişim ve süreklilik
- Emek

- Gelenek
- Haberleşme
- İhracat
- Kültür
- Milli egemenlik
- Şehirleşme
- Ulaşım
- Özgürlük
- Verimlilik
- Yasa
- Temel haklar ve özgürlükler
- Ortak miras vb (MEB, 2011).

2.3. Sosyal Bilgiler Dersi ve Değerler

Sosyal bilgiler programının genel amacı, insanlar ve yaşamlarıdır. Kendi kendimizi ve diğer insanları daha iyi anlamamızı sağlamakta ve yardımcı olmaktadır. Sosyal bilgilerin tanımını yapmak oldukça karmaşık ve zordur. Bunun sebebi ise sosyal bilgilerin disiplinler arası ve çok disiplinli bir alan olmasıdır. ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NNCS) 'ne göre, sosyal bilgiler, sosyal bilim alanlarının, insan şeref ve haysiyetini korumak amacıyla oluşturulan demokratik bir toplumda bireyin faaliyetlerini inceleyen, sosyal dokuları, olayları ve insan ilişkilerini baz alan faaliyetleri kapsamaktadır (Evans ve Brueckner, 1990; Akt: Öztürk ve Otluoğlu, 2002).

Sosyal bilgiler; sosyal bilimler alanından seçilmiş bilgiler ışığında ilköğretim çağındaki çocuklara toplumsal yaşamla ilgili sahip olması gereken temel bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırarak sorumluluklarını bilen ve aldığı görevi yerine getiren vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan bir öğretim programıdır. Sosyal bilgiler dersi bir değer eğitimi dersidir. İçeriğinin tarihsel bir nitelik taşıması, çok disiplinli bir yapıya sahip olması, milli kimliği ele alıp evrenselliği benimsemesi açısından değer eğitimi bakımından önemlidir (Kan, 2009).

Değerler yaşam tarzının belirleyicisi niteliğindedirler (Baydar, 2009). Değer kültürle iç içedir. Kültür ise paylaşılan değerler, simgeler, ideolojiler, inançlar ve

yaşantıların bütünüdür (Akbaba ve Altun, 2003). Değerler davranışlarımıza rehberlik yapar; eylemlerimizi, yargılarımızı, anlık hedeflerimizi daha üst hedeflere taşıyarak, nihai anlamda nasıl olmamız, nasıl davranmamız gerektiğini bize bildirir. Okullarda uygulanan değerler eğitimi ise bunu baz alıp iyi kişilikler, sağlam karakterli, milli kültür ve değerlerine sahip çıkan ve gelecek nesillere aktaran insan yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Hökelekli, 2013).

Değerler, sosyal bilimler alanında sürekli ilgi çekmiş konulardan birisidir. Bu ilgi, birçok sosyal bilimcinin değerleri insan davranışlarını açıklamada temel bir öneme sahip olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca, değerlerin araştırmacılara hem birey, hem de grup düzeyinde bilgi sağlayabilen bir kavram olması da söz konusu ilginin nedenleri arasında sayılabilir. Değerler konusu kuramsal yönden olduğu kadar, hızla değişen dünya içinde yerini arayan toplumumuzu yakından ilgilendirmesi açısından önem taşımaktadır. Sosyoekonomik gelişmelerin kaçınılmaz sonucu (ve kimi zamanda aracı) olarak ortaya çıkan yeni toplumsal düzenlemelerin sağlıklı işleyebilmesi, bireylerin sahip oldukları değerlerin bu türden düzenlemelerle uyumlu olmasıyla yakından ilişkilidir. Bu uygunluk sorunu, toplumun iyi tanınmasını, dolayısıyla da değerlerin ayrıntılı bir biçimde incelenmesini gerekli kılmaktadır (Baydar, 2009).

Değer eğitimi dünyada sadece öğretim programları, programda verilen aktiviteler ile sınırlı kalmamış ve toplumun çocuklarını daha iyi yetiştirebilmeleri adına ailelere yönelik kitaplar, dergiler, TV programları ve internet siteleri ile geniş bir alana yayılmıştır. Dünya genelinde genellikle karakter eğitimi ve ahlak eğitimi başlığı altında değer eğitimi yapılmaktadır (Baydar, 2009).

Toplumun üyesi olan insanlar değerlere kendi çabaları ile sahip olamazlar. Bundan dolayı öğrenim çağındaki her bireyin uygun ahlaki kararlar ve davranışlar sergilemesine yardımcı olacak değerler ve becerilerle donatılması eğitim programlarının temel hedefleri arasında yer almalıdır (Ekşi, 2003).

İlköğretim sosyal bilgiler programında; adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik değerleri doğrudan verilecek

değerler olarak belirlenmiş, ünitelerle ilişkilendirilmiş ve değerlerin öğretimine yönelik olarak etkinlikler verilmiştir (MEB, 2011).

Değer eğitimi ile ilgili olarak farklı yaklaşımlar yer almaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı, hazırlamış olduğu ilköğretim programında değer eğitimine yönelik olarak başlıca; değer açıklamak, ahlaki muhakeme, değer analizi ve gözlem yoluyla öğretim yaklaşımlarını öneri olarak sunmaktadır. Sosyal bilgiler dersi doğrudan doğruya değer eğitimine yer vermiştir. Sosyal bilgiler dersi değer eğitimi ile öğrencilere; toplumun varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için belli değerleri kazandırmayı hedeflemektedir (MEB, 2011).

Sosyal bilgiler programlarının temel çıktısı ahlaki etik ve değer sistemine dayalı olan kararlar alabilen, adalete saygı duyan, güzeli takdir eden ve düşünen bireyler yetiştirmektir. Sosyal Bilgiler dersinin iyi vatandaş olmanın ayrılmaz parçaları olan etik ve demokratik değerlerin gelişmesine önem veren, öğrencilere toplumda adil olma ve hukukun rolünü, iyi bir toplum yaratmada bireylerin sorumluluğunu benimsetmiş bireyler yetiştirmiş olması beklenir. Bunun yanı sıra toplumun ve ülkenin gelişimi için tarih okur-yazarlığı olan ve toplumsal tarihine sahip çıkan, kültürel değerlere sahip bireyler sosyal bilgiler programlarında ulaşılması hedeflenen amaçlardır. Sosyal bilgiler dersi, insan hakları eğitimi için her zaman önemli olanaklar sunar. Bu dersin programı sayesinde, öğrenciler ülkemizin ve dünyanın tarihsel temellerini öğrenmeye başlarlar. Bu bağlamda insanlığın gelişimine katkıda bulunmuş önemli kişilerin hayatlarını, demokratik yönetimleri ve bu yönetimlerin işleyişini ve ülkemizin zengin kültür mozaiği içinde yer alan inanç ve değerleri öğrenirler. Böylece, ülkelerine karşı duymaları gereken sorumluluk bilincini geliştirmeye başlarlar (Baydar, 2009).

Ülkemizin ve milletimizin geleceği açısından hayati önem taşıyan Sosyal Bilgiler dersinde belirtilen değerlere ulaşılması oldukça önemlidir. Çünkü bu değerleri benimsemiş bireyler yetiştirildiği takdirde, sosyal bilgiler dersinin evrensel amacı olan sorumlu insan, etkin vatandaş yetiştirme amacına ulaşılır. Bu nedenle büyük önem taşıyan sosyal bilgiler dersinde değer eğitiminde hassasiyetle durulması gerekmektedir (Baydar, 2009).

2.4. Değer Kavramı

Bireyi ve toplumu anlama ve tanımlamada kullanılan, davranışları yönlendiren, birey ve toplum açısından varlık ve devamlılık sağlayan ölçütlere değer denilmektedir (Yeşil ve Aydın, 2007). Değerler insanların davranışlarını açıklamada büyük öneme sahip olduğu için birçok sosyal bilimci tarafından daima dikkat çekmiş ve ilgi konusu olmuştur.

Değer kavramına ilişkin literatürde çeşitli tanımlamalara yer verilmiştir. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir:

Değerler doğru ve yanlış ayırmaya yarayan temel inançlardır. Değerler bireyin kendisinin ve diğerlerinin yaşantısının niteliğini yükseltirler (Bostrom, 1999).

Güngör (1998) değeri, bir şeyin arzu edilebilir veya arzu edilemez olduğu hakkındaki tutumu olarak tanımlarken, Rokeach (1973) ise değeri, belirli bir davranış ve varoluş amacının kişisel ve toplumsal olarak karşıtlarına tercihiyle ilgili sahip olunan kalıcı inanç olarak ifade etmiştir.

Değerler kavramsal olarak üzerinde çok söz edilen bir konu olmasına rağmen, değer kavramının yeterince açıklığa kavuşturulduğunu söylemek zordur. Davranış bilimciler ve sosyal psikologlar değerlerin bir yandan bireysel tutum ve davranışları etkilediğini, diğer yandan toplumun kültürel kalıplarıyla etkileşimde bulunduğunu ve onları yansıttığını kabul etmektedirler. Bireylerin her davranışı dolaylı ya da dolaysız olarak değerler tarafından yönlendirilmektedirler (Özgüven, 1994).

Değerlerin tanımı konusunda tam bir uzlaşma sağlanmamış olsa da değer ile ilgili birçok tanıma rastlamak mümkündür. Raths, Harmin ve Simon (1966) değerlerin, amaçlarımız, inançlarımız vb den geliştiğini ifade etmişlerdir. Onlar bazı şeylerin bir değer varlığını işaret edebildiğini; fakat bunların değerlerden farklı olduğunu belirtmişler ve değerlerin göstergelerini sıralamışlardır. Bunlar: amaçlar, inançlar, şiddetli istekler, tutumlar, ilgiler, duygular, etkinlikler ve üzüntüler, problemler, engellerdir (Akt: Yel ve Aladağ; 2014). Değer bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet olarak tanımlanmıştır (TDK, 1983).

Kuçuradi' ye (1998) göre "Değer, öznenin olguya yüklediği niteliktir. Değerler, düşünce ve eylemlere rehberlik eden standartlar kümesidir."

Değerler sosyal yönüyle, kişilerin özel hayatlarındaki eğilimlerden sosyal hayatta sergiledikleri imajlara kadar somutlaşan zihniyetlerini, mevcut olan değişkenlere de bağlı olarak zaman ve mekan çerçevesinde günlük hayatı yansıtan bir ayna işlevindedir (Uysal, 2004).

Toplumsal anlamda değerler, toplum tarafından en iyi, en doğru ve en faydalı olduğu kabul edilen genelleştirilmiş davranış ilkeleridir. Bireylerin, grupların kültür değerleri hakkında bilgi edinerek, onların tutum ve davranışlarını büyük ölçüde önceden kestirebiliriz. Ayrıca bireylerin önemli problemlerini, o kişilerin benimsedikleri değerler hakkında güvenilir bilgileri dikkate almadan anlamak, değerlendirmek ve yorumlamak zordur (Baydar, 2009). Ayrıca değerler, inançlar bütünü olarak da ifade edilmektedir. Tamamıyla nesnel değerlerdir ve etkinlik kazandıklarında duygularla bütünlük oluşturur. Değerler bireyin hedefine ulaşmasındaki davranış biçiminde etkili olmaktadır (Çetin, 2004).

Değer, neyin, hangi ve nasıl davranışların “iyi”, ”güzel”, ”doğru”, ve “kutsal” olduğuna dair inanç ve kabullerimizdir. İnsanın kendine özgü yeteneklerinin, iyi ve olgun insan olma kapasitesinin ortaya çıkmasına katkıda bulunan, hayatı geliştirip yücelten ve kişiliğimizin merkezinde yer alan manevi bir olgudur (Hökelekli, 2013).

Değerin özelliklerine baktığımızda şöyle sıralayabiliriz:

1. Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.
2. Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.
3. Sadece bilinç değil duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.
4. Değerler bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.
5. Değerlerin normlardan farkı normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır. Değerler normları da içerir (MEB, 2005).

Kıncal (2002) ise değerleri bir kültüre sahip bireylerin, istenilen veya istenilmeyenin, iyi veya kötünün, güzel veya çirkinin ne olduğunu belirlemeye yönelik olarak kullandıkları standartlar şeklinde tanımlamaktadır.

Değerler, sosyal hayatı düzenler, bireyler arası bağlılığı artırır. Değerler, bireylerin düşünce, davranış ve yapıtlarında birer ölçüt olarak ortaya çıkarlar ve toplumsal bütünselliğin ayrılmaz bir ögesini oluştururlar (Tolan, 1996).

Toplumsal yaşamın düzenli işleyişi için yasalara uymak yetmez. Bunun yanı sıra ortak değerlerin, görenek ve geleneklerin toplumsal yaşam için birleştirici gücüne de gereksinim vardır. Başka bir deyişle, insancıl değerler olmadan toplum çarkı dönmez. Bütün dinler ve toplumsal yasalar adam öldürmeyi, hırsızlığı, başkasının hakkını çiğnemeyi günah ve suç saymışlardır. Ancak; doğruluk, konukseverlik, hoşgörü, güçsüzlere el uzatma, sevgi, saygı, yardımlaşma ve dayanışma gibi değerler sadece yasa gücüyle insanlara benimsetilemezler. Toplumsal ilişkiler, insanların tek tek ve toplu halde insancıl değerlere bağlılığı ölçüsünde ve bu değerleri içselleştirmeleri ile düzenli olarak yürür (Yörükoğlu, 2003; Akt: Baydar, 2009).

Değerler, bireylerin iyi, herkes için arzulanır olma özelliğine sahip ve toplumlar arası geçerliliği olan özelliklerdir. İnsanların çoğunluğu tarafından üzerinde uzlaştıkları ve paylaşılan gerçek davranış standartlarıdır. Sosyal kontrol ve baskının araçlarıdır. Kişileri doğru şeyleri yapmaya yöreklendirir. Ayrıca onaylanmayan davranışları engelleme işlevi görür ve yasaklanmış davranışların neler olduğuna işaret eder. Değerler dayanışma araçları olarak da işlevde bulunurlar. Ortak değerler, sosyal dayanışmayı yaratan ve sürekli kılan en önemli etkenlerden biridir. Değerler doğru ve yanlış ayırmamıza yardım eden temel inançlardır. Değerlerin bireyin kendisinin ve diğerlerinin yaşantısının niteliğini yükseltirler (Akbaş, 2004).

İnsanların yaşamlarında yer alan ve özümstedikleri en belirgin değerlerin bazıları şöyle sıralanabilir (Dilmaç, 1999):

- **İnsanları Sevme:** insan sevgisi sınırsızdır. İnsana ve hayata verilen önem çok büyüktür.
- **Uyumlu Olma:** İnsanlar iç dünyalarında ahenkli olmayı tercih ederler. İnsanlar yaptıkları eylemlerde bunalıma, kırgınlığa ve bölünmeye giden yolları terk ederek denge kurmaya çalışırlar.
- **Hırsları Kontrol Altına Alma:** İnsanlar kendi kendilerini eğiterek, arzu ve yetenekleri arasında denge kurmaya çalışırlar.
- **Başkalarının Mutluluğunu İsteme:** İnsanlar kendi mutluluğu için harcadığı enerjiyi başkasının mutluluğu için de harcar.
- **Kendini Kontrol Etme:** İnsanlar her zaman hatalarından ve kusurlarından kurtulmaya çabalar. Bazen bunun için iç dünyasının muhasebesini yapar.

- **İyi İnsan Olma:** Gönlü insan sevgisi ile dolu, kainatın sevgi mabedine inanmış kimsedir.
- **Manevi Değerlere İnanma:** Manevi değerler insanın kötü özelliklerini yok etmeye çalışırlar. İnsanlar arasında dine göre ayırım söz konusu değildir.
- **Yardımsever Olma:** Yardımsever insanlar, ağlayan gözlere gülümsemeyi ve insanların kötü günlerinde yanı başlarında olmayı bilirler.
- **Tecrübeli ve Bilgili Olma:** Bilgili insanlar çevresindeki insanları eğitmek ve topluma yararlı olmak için uygulama yaptığı zaman görevlerini yapmış olurlar.
- **Dost Edinme:** Maddi ve manevi zenginlikleri dostları ile paylaşmak, almaktan çok vermek dost edinmek açısından çok önemlidir.
- **Evlat Yetiştirme:** İnsanlar evlatlarının iç dünyalarını ve gönüllerini zenginleştirecek iyi prensipler öğretir.
- **Eser Yaratma:** İnsanlar akılları, bilgi ve tecrübeleriyle bir heykeltıraş gibi ortaya mükemmel bir eser çıkarmak için çaba sarf eder.

Schwartz ve Bilsky (1987) birtakım kuramcılarının üzerinde uzlaşmış oldukları özelliklerden yola çıkarak değerleri şu şekilde anlatmışlardır:

1. Değerler inançlardır. Ancak, tümüyle nesnel, duygulardan arındırılmış fikir niteliği taşımazlar; etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçerler.
2. Değerler bireyin amaçlarıyla (eşitlik gibi) ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hak bilirlilik, yardımseverlik gibi) ilişkilidirler.
3. Değerler, özgün eylem ve durumların üzerindedirler. Örneğin, itaatkarlık değeri, işte ya da okulda, aileyle, arkadaşlarla ya da tanımadığımız kişilerle olan ilişkilerimizin tümünde geçerlidir.
4. Değerler, davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görürler.
5. Değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar. Sıralanmış bir değerler kümesi, değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur)
6. Değerler değişime açık yapılardır. Zaman içinde etkileşim ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçları karşılamak için değer önceliklerinde değişiklikler olabilir (Akt: Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000).

İnsanların ve milletlerin davranışları toplumların değer yargılarını oluşturur ve değer yargıları da o toplumdaki insanların davranışlarını şekillendirir, insanların davranışlarına bakarak o toplum için neyin önemli neyin önemsiz olduğunu kısacası değer yargılarının neler olduğunu öğrenebiliriz. Çünkü her toplumun kendine ait değerleri vardır; sadece toplumların değil insanların kendilerine has değerleri vardır. Değerler hep aynı kalmaz toplumdan topluma zamandan zamana değişir, önemli olan eski değerler ve yeni değerlerin uyumunu sağlamak, kendi değerlerimizle evrensel ve ulusal değerlerimizin çatışmamasını sağlamak, onları sentezleyebilmektir (Uçar, 2009). Ayrıca, değerler toplum için değerlidir, değerlere uygun davranan insanlar da toplum gözünde değerli insanlardır (Dökmen, 2000).

2.5. Değerlerin Yerine Getirdiği İşlevler

Toplumsal bütünlük ve huzurun sürdürülebilmesi, ancak değerlerin yeni nesillere aktarılması ile mümkündür. Değerlerden arınmış bir eğitim düşünülemez (Hökelekli, 2014). Bireylerin değerleri, hedef ve nesnelere yolunu işaret eden normlar ve kriterler olarak kullandığını belirten Fichter (1990) sosyal değerlerin belli sosyal sonuçlara yol açtığını, bu sonuçların sosyal değerlerin genel işlevleri olarak tanımlanabileceğini ifade etmektedir. Bu işlevleri şu şekilde sıralamıştır:

Değerler;

1. Kişilerin ve birlikteliklerin sosyal değerinin yargılanmasında hazır birer araç olarak kullanılırlar.
2. Kişilerin dikkatini, yararlı ve önemli görülen maddi kültür nesnelere üzerinde odaklaştırırlar.
3. Her toplumdaki ideal düşünme ve ideal davranma yollarını işaret edilirlen. Sosyal olarak kabul edilebilir davranışların bir anlamda şemasını çizerler.
4. Kişilerin sosyal rollerini seçmesinde ve bunları gerçekleştirmesinde rehberlik ederler.
5. Sosyal kontrol ve baskının araçlarıdır. Kişileri törelere uymaya yöneltir.

Bilgin (1985) değerlerin işlevselliğini şu şekilde belirtmiştir:

1. Bireyi, sosyal konularda belirli bir pozisyonu almaya sevk eder,
2. Bireyi, belirli bir politik veya dini ideolojinin bir değerine tercihi yönünde etkiler,
3. Bireyin, kendini sunmasında rehberlik eder,
4. Bireyin kendini ve diğerlerini değerlendirmesinde ve yargılamasında, kendini ve diğerlerini övmesi veya kusurlar bulmasında kriter rolü oynar,
5. Diğerlerini etkilemede veya ikna etmede kullanır,
6. Karşılaştırma sürecinde merkezi konumu nedeni ile bireyin kendini diğerleri kadar ahlaklı veya yeterli olup olmadığını değerlendirmesinde ölçü olarak kullanır,
7. Psikoanalitik anlamda veya sosyal olarak kabul edilemez inanç, tutum ve eylemlerin nasıl aklileştirilebileceğini gösterir (Akt; Aydın, 1997).

Değerlerin işlevleriyle ilgili literatüre baktığımızda farklı görüşlerin olduğu gözlenmektedir. Rokeach, değerlerin fonksiyonlarını aşağıdaki maddelerle izah etmiştir:

1. Standart olarak değerler: Değerler bireyin toplum içindeki davranışlarını belirler. Bir olayla karşılaşan birey pozisyon alır ve karşılaştığı toplumsal olayları değerlendirirken ve yargılarken değerini kullanır.

2. Çatışma ve karar vermede değer sistemi: Birey çatışma ve karar verme durumuyla karşılaştığında değerler danışmanlık görevi yerine getirirler. Böyle bir durumda değerlerin biri değil birkaçı birden harekete geçer ve birey önceden öğrenilmiş yapıları kullanarak karar verir ve çatışmaları çözer.

3. Değerlerin seviyeleri: Değerler tek başına değil, değerlerle birlikte var olurlar. Bir araya gelerek tutarlı ve sistemli kalıcı organizasyonlar oluştururlar. Değerler aynı zamanda önem sırasına göre aşamalı sınıflandırma oluştururlar.

4. Değer kazanımı: Değerler kalıtsal olmayıp öğrenme sonucu oluşurlar. Değer oluşumu çocuklukta başlar ve yaşa bağlı olarak artar. Ortak değerlerin oluşumunda sosyoekonomik düzey önemli rol oynamaktadır. Birey içinde bulunduğu ortamın (okul, iş yeri, aile) özelliklerine uygun değerler geliştirir (Akt: Silah, 2000).

2.6. Değerin Sınıflandırılması

Değerlerle ilgili yapılan sınıflandırmaları incelediğimizde fikir farklılıklarının olduğunu gözlemleriz. Bilimsel araştırmalar sonucu en çok kabul edilen sınıflandırmalar şunlardır:

Spranger değerleri altı temel gruba ayırmış olup, bu değer grupları: estetik, kuramsal, ekonomik, siyasi, sosyal ve dini değer gruplarıdır (Akt: Akbaş, 2004). Bu değer sınıflandırmaları daha sonraki yıllarda Allport ve arkadaşları tarafından ölçeğe dönüştürülmüş şekli aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

- **Bilimsel değer:** Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünmeye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştirel ve entelektüeldir.
- **Ekonomik değer:** Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin yaşamdaki önceliğinin arttırılmasını belirtir.
- **Estetik değer:** Simetri, uyum ve forma önem verir.
- **Sosyal değer:** Başkalarını sevme, yardımsever ve bencil olmamak esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. İnsan sevgisi insanlara sunulmalıdır. Nazik ve sempattir.
- **Politik değer:** Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.
- **Dini değer:** Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Din için dünyevi hazlarını arka plana atar (Akt: Akbaş, 2004).

Rokeach (1973) ise değeri; amaç değer ve araç değer olmak üzere iki kısımda inceler:

Amaç Değerler: Yaşamın temel amaçlarını içerir. Tercih edilen hedeflerdir. Kişi veya toplum merkezlidir. Barış, eşitlik, mutluluk, erdem, başarılı olma, kendine saygı, özgürlük gibi.

Araçsal Değerler: Amaç değerlere ulaşmak için davranış kalıplarını ifade eder. Tercih edilen davranış kalıplarıdır. Ahlaki değerler kavramı, büyük ölçüde değerler kavramından daha dar kapsamdadır. Aslında ahlaki değerler, davranış tarzına işaret eder, varoluş durumlarıyla ilgili olan değerleri içermez. Araç değerleri yeterlik ya da kendini gerçekleştirme değerleridir ve kişilerarası olmaktan çok kişiseldir.

Prencipe ve Helwig (2002) ise değerleri altı gruba ayırmışlardır. Bu değerler:

- 1- Diğerlerinin refahı ya da adalet ve haklarını içerdiği için doğrudan ahlaki değerler,
- 2- Diğerlerinin refahı ya da hakları için fakat aynı zamanda bireysel kişilik veya karakter özelliklerini kapsayan ahlaki karakter değerleri,
- 3- Diğerlerinin refah ve hakları için doğru sonuçlar gözetmese de bazen bireyler ve kültürel değer sistemleri tarafından kişisel erdem olarak belirlenen karakter özellikleri ile ilgili ahlaki olmayan karakter değerleri,
- 4- Politika dünyasında adalet ve doğruluk için demokratik değerler gibi potansiyel anlamlara sahip değerlerle ilgili siyasi ahlaki değerler,
- 5- Vatan sevgisi ya da vatanseverlik gibi diğer politik değerleri içeren geleneksel politik değerler,
- 6- İnanç ya da inanç uygulamasının dinsel sisteme bağlılığını yansıtan değerlerle ilgili dinsel değerler (Akt: İşcan, 2007).

Ercan (2001) ise değerleri ulusal ve evrensel değerler olmak üzere ikiye ayırmıştır. Bu çalışmada ulusal değerler: Millet, devlet, vatan, ordu, cumhuriyet, kahramanlık, dil, gelenek, görenekler, ulusal marş, bayrak ve ulusal bayramların oluşturduğu simgelerdir. Evrensel değerler ise: demokrasi, insan hakları ve özgürlükleri, bağımsızlık, uygarlık, barış, hoşgörü, sevgi, uzlaşma, bilim, eşitlik, çevre duyarlılığı, sanat değerleri oluşturmaktadır.

Avustralya okullarında değerler eğitimi çalışması kapsamında teşvik edilen bazı genel değerler tanımlanmıştır. Sözü edilen bu değerler on değer grubu olarak şöyle sıralanmıştır (Values Education Study-Executive Summary Final Report, 2003; Akt: Baydar, 2009):

- 1- Hoşgörü ve Anlama.
- 2- Saygı.
- 3- Sorumluluk.
- 4- Sosyal adalet.
- 5- Uzmanlık (Önemli ve takdire şayan bir şeyi bireysel ve kolektif olarak tamamlamayı aramak ve birinin en iyisini ortaya koyması).

6- Önem (Kendine önem göstermek, başkalarıyla ilgilenmek ve yakınlık göstermek).

7- Dahil olma ve güven (Başka birinin düşüncelerini ve hislerini aktif olarak dinleme ve karşılıklı güven ortamı yaratma).

8- Dürüstlük.

9- Özgürlük.

10- Etik Olmak.

Güngör (1995) değerleri: Estetik, teorik, iktisadi, siyasi, sosyal ve dini değerler olmak üzere altı grupta incelemiştir ve bu değerlerin insan hayatının belirli temel sahaları olduğunu ifade etmiştir.

Değerler, ayrıca grup ölçekli değerler ve bireysel değerler olarak da tasnif edilebilir (Kilby, 1993). Buna göre grup ölçekli değerler grup yapısının bir parçasıdır. Grup içerisindeki kurallar ve normlar grubun değerlerini teşkil eder. Paylaşılan değerler grup dinamiğinin özünü oluşturur ve grubun içsel bağlılığını kuvvetlendirir. Grup ve toplum ölçekli değerler ve inançlar her birimizin beşeri var oluşu için bir temel sağlarlar. Onlar, bu düzeyde neyin gerçek, neyin iyi olması gereken olduğunu bize söylerler. Bu sayede bizler hayatı anlamlı kılmaya çalışırız ve hayatın gerçeklerini bunlara göre belirleme çabası içinde oluruz (Özensel, 2003).

Fichter (1990) değerleri üçe ayırarak sınıflandırmıştır. Bu sınıflamayı şu şekilde maddelemiştir:

1- Değerler zorlayıcılık derecelerine göre sınıflandırılabilir. Böylelikle değerler sosyal kişiliği etkileme derecesine göre düzenlenmiş olurlar. Değerlerin çiğnenmesi normal kişide suçluluk duygusu uyandıracaktır.

2- Sosyal değerler süreklilik gösteren ortaklaşa işlevler temelinde de düzenlenebilir. Bu noktada en yüksek değerler toplumun sürekliliği ve kamu refahı için neyin istendiğine ve hatta neyin önemli olduğuna işaret eder. Bu alan sevgi ve hakkaniyet ilişkilerinin en yoğun olduğu alandır.

3- Değerlerin en anlamlı sınıflandırılması değerlerin kurumsal işlevlerine göre sınıflandırılmasıdır. Bir kültürdeki değerlerin sistematik analizi sonunda her temel kurumda kullanılan bir değer dizisinin varlığı saptanabilir.

Schwartz değerleri diğer araştırmacılardan farklı olarak, güdüsel yönden 10 farklı değer türünde gruplandırmış ve bu tüm gruplarda 56 tane değer belirlemiştir. Schwartz'ın değer sınıflandırmasında yer alan 10 farklı değer türünün tanımları ve hangi özel değerleri içerdikleri aşağıda sıralanmıştır (Ros, Schwartz ve Surkiss, 1999):

- **Güç (Power):** sosyal statü, insanlar tarafından benimsenmek, zengin olmak, kaynaklar üzerine denetim kurmak, otorite sahibi olmak.
- **Başarı (Achievement):** Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönetimi, Başkalarının üzerinde söz sahibi olmak, hırslı olmak.
- **Hazcılık (Hedonism):** Bireysel zevke, hazza yönelim, hayattan zevk alma.
- **Uyarılım (stimulation):** Heyecan ve yenilik arayışı. cesur olma, dinamik ve heyecanlı bir yaşama sahip olmak.
- **Özyönelim (Self-Direction):** Düşünce ve eylemde bağımsızlık, kendi amaçlarını seçebilme, bağımsız olma, özgür olma, kendine saygısı olma, yaratıcı olma, merak duyabilme.
- **Evrenselcilik (Universalizm):** Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek, açık fikirli olma, erdemli olma, toplumsal adaletli olma, çevreyi koruma.
- **İyilikseverlik (Benevolence):** Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme, yardımsever olma, dürüst olma, bağışlayıcı olma, sadık olma, sorumluluk sahibi olma, gerçek arkadaşlık, alçak gönüllü olma.
- **Geleneksellik (Tradition):** Kültürel ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık. Dindar olma, hayatın kişiye verdiklerini kabullenme, alçakgönüllü olma, ılımlı olma.
- **Uyma (Conformity):** Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması, naziklik, kurallara uyma, kendini disiplin altına almak.
- **Güvenlik (Security):** Toplumun var olan ilişkilerinin, kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği. Ulusal güvenlik, aile güvenliğine sahip olmak, iyiliğe karşılık vermek, temiz olmak.

Değerlerle ilgili bir başka sınıflandırmayı ise Linckona yapmıştır. Linckona 1992'de yapmış olduğu çalışmada değerleri; sorumluluk, saygı, tolerans, hoşgörü,

sağduyu, kendini kontrol etme, yardımseverlik, merhamet, işbirliği, cesaret, dürüstlük, doğruluk ve demokratik olma olarak ifade etmiştir.

Ülken (2001) ise değerleri içkin, aşkın ve normatif değerler olarak üçe ayırmaktadır:

- **İçkin değerler**, kavramlar, duygular ve eşya ile münasebetten doğan ve bilinçle çevrelenen “inanma” dan daha çok “bilme” nin hakim olduğu değerlerdir.
- **Aşkın değerler**, bireyin sosyal çevresiyle etkileşiminden doğan kişiler arası değerlerdir. Ve bilgidен çok inanma üzerine kurulmuşlardır.
- **Normatif değerler ise** kişilerden kaynaklanan sözler ve eylemlerin değişiminden doğan değerlerdir (Akt: Poyraz, 2007).

Değerlerle ilgili yapılan sınıflandırmalar incelendiğinde ve özellikle son zamanlarda değerler üzerine yapılan yurt içi ve yurt dışı çalışmalara bakıldığında Schwartz’ın yapmış olduğu sınıflandırmanın daha fazla kullanılmakta olduğu görülmektedir (Yel ve Aladağ, 2014).

2.7. Değerler Eğitimi

Günümüzde her şey hızlı ve sürekli değişim içindeyken, bu durumdan Türk toplumunun değerleri de payını almakta ve hatta bunun çok ciddi boyutta olduğu görülmektedir. Bu değişim, özellikle çocuklar ve gençler üzerinde tesirli olmakta, bunun sonucu olarak da ailelerin işi gittikçe zorlaşmaktadır. Bir toplum değerlerinden yoksunlaşmışsa, değerleri ile olan bağı kopmuşsa o toplumun ayakta durması zorlaşacaktır. Günümüz toplumunda; şiddet, sorumsuzluk, saygısızlık, hırsızlık, dolandırıcılık, sigara ve alkol kullanımı, madde bağımlılığı, kurallara uymama, bencillik, argo kelimelerin kullanılması gibi birtakım değerlerden yoksun olumsuz davranışların giderek yaygınlaşmasına engel olmak amacıyla, gençlere sevgi, saygı, sorumluluk, hoşgörü, duyarlılık, çalışkanlık gibi değerlerin kazandırılmasında değer öğretimi bir zorunluluk olarak görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında değerler eğitimi kavramı daha fazla önem kazanmakta ve bu kavram olumlu değerlerin uygun yöntem, teknik ve stratejiler kullanılarak öğretilmesini içermektedir (Yel ve Aladağ, 2014).

Değerlerin öğrenilmesi daha ziyade rol öğrenmesi şeklinde bir sosyal öğrenmedir. Herkesin toplum içinde (kız, erkek, memur, evli, genç, yaşlı, dul, vb.)bir

konumu ve bu konumu için toplumun uygun gördüğü rolleri vardır. Biz bulunduğumuz konumda, o konumdaki insanların neler yapması, neler düşünmesi, nelere değer vermesi gerektiği hakkında bilgilere sahip oluruz. Bu da hayatımızda küçük yaşlardan itibaren önce anne babamızı, sonra da yaşımız büyüdükçe diğer önemseydiğimiz kişileri model olarak alma şeklinde kendini gösterir. Sahip olduğumuz değerler, arkasında toplum desteği olduğunda daha kalıcı hâle gelir fakat bu destek zayıflayınca değerler de değişmeye veya bozulmaya başlayabilir. Sonuç olarak değerler eğitimi en iyi yaşantıyla verilebilir (Güngör, 1995).

Bir ülkenin eğitim sistemi o ülkenin önem verdiği ve eğitim sisteminde var olan değerlerle başlar. Bu değerler eğitimin hedeflerini ve yönünü belirler. Eğitim sistemi bu amaçlara ulaşmak için çalışma gösterir (Doğanay, 2006). Değerlerin kazandırılmasında eğitim sistemimize en önemli rol düşmektedir.

Bugün değer eğitimi, gelişmiş ülkelerin hemen hepsinde tartışılmaktadır. Değerler konusunda farklı düşünceler olsa da hemen hepsi değerlerin yetişmekte olan nesillere aktarılması fikrindedir. Bu nedenle de İngiltere’de 1906’dan Almanya’da 1881’den, Fransa’da ise 1882’den beri mecburi bir ahlaki değer öğretimi yapılmaktadır. Bizde ise şuurlu bir değer eğitimi yapılamamıştır. Bunun neticesi olarak yani değerlerimizden soyutlanmamız adeta bizi boşlukta bırakmış, bundan dolayı anarşi, vurdumduymazlık, aldatıcılık ve her türlü sahtekarlık ruhlarımızda yuvalanmış, sokak, ev, toplum ve okul bir birinden farklı hizmet ve yapı durumuna gelmiştir. Bu gün yetişmekte olan nesiller, neyin doğru, neyin yanlış; neyin güzel, neyin çirkin olduğuna karar vermede güçlük çektiklerini ifade etmektedirler. Bu sonuç geleceğin sağlıklı toplumu için hiç de iyi değildir (Tozlu ve Topsakal, 2004).

Bütün eğitimciler, anne-babalar, çocukları en iyi biçimde yetiştirmek gayret ve çabasındadır. Çocuğun erdemli bir insan olarak toplumsal yaşamda yer etmesi, en az iyi bir öğrenimden geçip başarılı bir yetişkin olması kadar önemsenir. Dürüstlük, büyüklere saygı, törelere ve görgü kurallarına uyma, küçüklere ve güçsüzlere yardım, adaletli olma ve hak gözetme gibi değerler her toplumda ve her çağda insanlarda aranan nitelikler olmuştur (Yörükoğlu, 1986). Sözü edilen bu niteliklerin genç kuşaklara aktarılması da nitelikli bir değerler eğitimi ile mümkündür.

Değerler eğitimi, öğrencilere; değer seçimi yapmalarında yardım etmeyi içermektedir (Naylor ve Diem, 1987). Değer eğitimi, eğitimin ve etiğin çok yönlü bileşimidir. Değer eğitimine, eğitimin sadece bir parçası olarak ele almak yanlıştır(Dilmaç, 1999).

Değer eğitimi, uygulamada vatandaşlık eğitimini ve ahlak değerlerinde eğitimi vurgularken bu günlerde bu kavrama yakın anlamda kullanılan, psikolojik, ahlaki, sosyal ve kültürel gelişimi içeren karakter eğitimi kavramı, erdemler, tutumlar ve kişisel niteliklerin gelişimi üzerine eğitimi vurgular (Halstead ve Taylor, 2000). Değerler eğitimi okullarda ahlaki ortam ve programlar yolu ile değerlerin aktarılmasını amaçlar. Aynı zamanda değer eğitimi öğrencideki değerlerin gelişimiyle ilgilenir, öğrencilere gerekli olan değerler hakkında açık fikirlerde bulunur (Veugelers, 2000).

Değerlerin öğretimi farklı şekillerde olabilir. Bütün bunların içinde iki yol gerçekten çok önemlidir. İlki taklitle benimsemeye başlayan safhadır. Yetişmekte olan nesil, çocukluk çağından itibaren anne ve babalarını taklit ederek, benimseyerek yetişir. İkinci husus, değerlerin sistemdeki yeridir. Siyasi-sosyal sistemimiz, hangi değer üzerine kurulmuş ve neleri benimseyip yüceltmişse öğretilenler onlardır, istenenler onlardır ve idealleri onlar oluşturur. İlgili çevreler bunları yaşatma bunlarla var olma yolundadır (Tozlu ve Topsakal, 2004).

Değer eğitiminin amacı, kendini tanımlama, kendini anlama ve kendini tamamlama gibi pratiksel süreçlerden geçirdiği insanın kabiliyetlerini en üst düzeye ulaştırarak, “ İyi hayat yaşamasını ” sağlamaktır. Böyle bir eğitim de süreç merkezli program anlayışı ile somut problem çözümlerine dayalı bir müfredat programla ve bu eğitimin tekniğini iyi bilen öğretmenlerle olur (Kale, 2004).

Değer eğitiminin hedefine ulaşabilmesi için;

1. Bireysel değer sistemleri aydınlanmasında öğrencilere yardım için birçok strateji ve materyallerin geliştirilmesi,
2. Yeni fikir ve materyallerin oldukça etkili kullanımları için onlara birçok tecrübeli eğitimcinin ilgi göstermesi,
3. Değer kavramının kurulması için çeşitli teorilerin geliştirilmesi,
4. Çeşitli konularda değerlerle ilgili biyografilerin derlenmesi,

5. Değer eğitiminde bir diğerine nasıl daha iyi hizmet yapılacağını öğrenmek için birçok insanla birlikteliğin sağlanması,

6. Değer eğitimiyle ilgili araştırma hakkında birçok insana bilgi verme (Dilmaç, 1999).

İnsanın değerini, değerlerini korumak sorumluluğunun önemini bireylere yeterince anlatmak hümanist bir misyon olmalıdır ve bu bilinçlenme aslında yaşama yansıtıldığında bir anlam kazanır (Kale, 2004).

Değerlerimiz hayatımıza rehberlik eder. Değer eğitimi amacına uygun ve sistemli bir şekilde yapıldığında bireyin gelişimine önemli katkıları olmaktadır. Ancak yanlış ve sistemsiz yapıldığında, ya da hiç yapılmadığında mutsuzluk ve uyumsuzluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bugün yanlış inanışların çoğu, artan suç ve saldırganlık olayları, çocukluk döneminde aldığımız yanlış bilgi ve değerlerden kaynaklanmaktadır. Birçok saplantılı fikir değer eğitiminin doğru yapılmamasından kaynaklanabilmektedir (Keskin, 2008).

2.8. Aile ve Değer Eğitimi

Çocuklar pek çok şeyi ilk olarak ailede öğrenirler. Yetişkinlikteki ahlaki duyarlılıkların temeli, çocukluk döneminde anne baba ile çocuk arasında yaşanan sevgi, saygı, güven gibi duygulara dayalı ilişkilerle atılır. Çocuk sevilerek sevmeyi, kendisine saygı duyularak başkalarına saygı göstermeyi ve güvenli bir ortamda yetişerek çevreye güven veren davranışlar geliştirmeyi ilk olarak ailede öğrenir (Hökelekli, 2013).

Çocukların duygularının aile ortamında beslenip geliştirilmesi, ilgilerinin ev ortamında teşvik edilip desteklenmesi, yeteneklerinin, hünelerinin ve duyarlılıklarının gelişmesi için son derece önemli bir husustur (Çağlar, 2002). Bazı psikologlar (Freud ve taraftarları) insan karakterinin, doğumdan sonraki beş yıl içinde oluştuğunu söylerler ki, bu sav insanın yetişmesinde ailenin rolünün zannedildiğinden çok daha büyük olduğunu göstermektedir (Güngör, 1995).

Doğanay 'a (2006) göre "Ne zaman değer eğitimi verilmelidir?" Sorusunun yanıtı her zamandır. Ancak küçük yaşlarda kişilik şekillenmesinin temelleri olduğundan ilk yılların önemi daha büyüktür. Değerlerin kazanılmasında toplumsal kurumların etkisi çok büyük ve önemlidir. Bu kurumların en önemlilerinin başında aile

gelir. Çünkü aile çocuğun fiziksel, duygusal, zihinsel ve sosyal her türlü gelişiminin temel ortamıdır. Çocuklar pek çok şeyi iyi ve kötü kavramlarını ilk olarak ailede öğrenir (Doğan, 2004).

Ailenin ahlaki eğitim üzerindeki rolü, okulun rolünü daima aşmaktadır. Çünkü okul, daha çok bilgi verir, ahlaki eğitim konusunda da bir takım telkin ve tavsiyelerde bulunur. Oysaki ahlak, sadece bilgiye değil, aynı zamanda duygu ve hareket unsurlarına dayanmaktadır. Ahlaki davranışı aile her bakımdan kontrol eder. Hayatın daha büyük kısmının, bilhassa ilk yıllarda, okulda değil evde geçirildiği hatırlanacak olursa, ailenin rolü daha iyi anlaşılabilir (Güngör, 1995).

Bir toplumu ayakta tutan en önemli birim ailedir. Bireylerden oluşan ailede, bireyler sağlıklıysa ailelerde sağlam kurulur; sağlıklı ailelerden de sağlıklı bir toplum doğar. Bu bakımdan ailenin sağlamlılığı, hem bireylerin hem de toplumun en önemli güvencesidir. Geleneksel aile kurumlarımız, toplumumuzun temel taşları ve güvencesidir. Ülkemizde eğitim alanındaki en yeni ufuk, eğitimde en önemli ve en temel basamağın aile olduğu gerçeğinin kabul edilmesidir (Yaman, 2012).

Günümüzde sosyal nitelikli ahlaki sorunların başında aile yapısında meydana gelen değişimler gelmektedir. Başta çocuklar olmak üzere, ergen ve gençlere güven, sevgi, duygusal, sosyal ve ekonomik desteği en üst düzeyde verebilecek kurum ailedir. Aile desteğinden yoksun kalmanın yarattığı sorunları hiçbir sosyal kurum önleyemez (Köylü, 2004).

2.9. Okul ve Değer Eğitimi

Son günlerde yapılan araştırmalara bakıldığında toplumumuzda önemli ahlaki bozulmaların ortaya çıktığı görülmektedir. Bireyin sosyal ilişkilerinde sorun yaşamaması için karşılaştığı ahlaki problemleri nasıl çözeceği ona öğretilmelidir. Bu da, eğitim sistemlerinin değerler eğitimine vermesi gereken önemi arttırmaktadır (Can, 1999).

Bazı uzmanlara göre okullarda değerler eğitimi programlarının uygulanması için birçok neden vardır. Bunlardan biri insanların kendileri tarafından yönetilmesi anlamında demokratik bir ahlak gelişimine özel ihtiyaç duyulmasıdır. Özgür ve demokratik bir toplumda, Her vatandaş feragat edilemez haklar kadar kişisel ve

toplumsal sorumluluklara da sahiptir ve sadece erdemli insanlar özgür ve demokratik bir iktidarın muhafazasına muktedir olabilir. Ancak iyi karakter otomatik olarak oluşmaz; öğretme, model olma, öğrenme ve uygulama içeren süreçler vasıtasıyla zamanla gelişir. Bu konuda okullarda sorumludur. Medeni ve özen sahibi okulları vücuda getirmek öğrencilerde iyi karakter geliştirmek ve etkili eğitim-öğretim için zorunludur (Lickona, 1992).

Okulun değerler eğitiminde öne çıkmasının önemli bir gerekçesi de milyonlarca çocuğun ailelerinden gerektiği kadar değer eğitimi almayışı ve dini kurum ve ibadethanelerin onların hayatında az yer tutmasıdır. Modern yaşam koşulları içinde çocuklar üzerinde "medya" önemli bir tesir gücüne sahiptir. medya, çocukların yaşamlarının önemli bir kısmını oluşturmakta ve ahlaki yargılar model alma yoluyla televizyondan öğrenilmektedir. Oysa medyanın temel varlık sebebi iletişim, tanıtım ve pazarlamadır. Dolayısıyla bu alanın doğal olarak içeriği ve gayesi tüketime yöneliktir. Gündemini popüler kültür belirler. Çocuk ve gençlerin ahlaki modellemelerini, temel gayesi ahlaki gelişimi desteklemek olmayan televizyon ve medyadan alması, önemli bir handikap oluşturur. Neticede özellikle geçlerde, şiddet ve vandalizm, hırsızlık, hilekarlık, otoriteye karşı saygısızlık (öğretmenlerine değer vermeme), zalimlik, taassup, argo dil kullanımı, hızlı seksüel gelişim, bencilliğin artması ve sivil haklara saygının azalması, bağımlılık yapıcı madde kullanımı (alkol, uyuşturucu,...) gibi davranışlarda genel bir artış yaşanır. Bütün bu olumsuz gelişmelere karşı ailelerin kontrolü tek başına yeterli değildir. Bu sebeple ahlak eğiticisi olarak okulun rolü daha fazla önem kazanmıştır (Hökelekli, 2013).

Eğitim programlarında yer alan değer eğitimi doğrudan değer öğretimi olarak ifade edilmektedir. Doğrudan değer öğretiminin, derslerin içinde farklı öğretim yöntem ve tekniklerle planlı bir şekilde öğrencilere kazandırılması amaçlanmıştır. Örtük program ile öğretilen değer eğitimi, okul ortamındaki kurallar, yönetimin ve öğretmenlerin tutum ve davranışları gibi şeyler ile öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır. Örtük programda değer eğitimi plansız, programsız bir şekilde yapılmaktadır. Planlı veya plansız bir şekilde yapılan değer öğretiminde öğretmenlerin önemli görevleri vardır (Akbaş, 2004).

Okullar, ailede kazanılan değerlerin daha da pekiştirileceği ve yeni bazı değerlerin kazanılacağı ortamlardır. Ailede olduğu gibi, okulda da değerler eğitiminin yaşantıların bir parçası haline getirilerek verilmesi en uygun olan yoldur. Kazandırılmak istenen değerlerin, bütün okul çatısı altında kabul gören, benimsenen ve yaşanan değerler olması, bunların sosyal öğrenme yoluyla ve doğal bir süreçte edinilmesini kolaylaştırır (Hökelekli, 2013).

Değerler, toplum üyeleri için nelerin kabul edilebilir, nelerin kabul edilemez olduğunu, nasıl düşünülüp nasıl hissetmeleri ve nasıl davranmaları gerektiğini belirler. Aileden sonra değerlerin bireylere aktarıldığı ikinci yer şüphesiz okul olmalıdır (Çınar, 2013). Ayrıca okullarda verilen değer eğitiminin, milli kimliğin korunmasında ve geliştirmesinde çok büyük rolü vardır (Tozlu ve Topsakal, 2004).

Türkiye’de, okullarda değer eğitimi adı altında bir ders yoktur. Fakat ilköğretim programındaki dersler kapsamında değerler öğretilmektedir (Baydar, 2009). Okulda değer kavramı şemsiye bir kavram olarak görülmüştür. Bu şemsiyenin altına erdem, karakter ve ahlak gibi insanı insan yapan tüm kavramlar girmektedir. Bu kavramlar insanın duyuş boyutunu oluşturduğundan farklı isimler almış ve okulda her zaman bulunmuşlardır. Okul toplumdan kopuk olamayacağına göre değer ve standartlar okullarda da olacaktır (Şahin ve Fırat, 2010).

Değer yargısı ahlaki bir kavram olmanın ötesinde hayati bir olgudur. Eğitimin öznesi insandır ve değerler de insana özgü niteliklerdir. Okulun, eğitim-öğretim hedefleri ve değerleri ile öğrencilerin hedef ve değerleri arasındaki ilişkinin tutarlık düzeyleri hedeflere ulaşma düzeyini etkiler (Ertürk, 1982; Akt: Turan ve Aktan, 2008).

Bir toplumun geleceği iyi yetişmiş ve sağlam karakterli insanlara bağlıdır. Okul öncesi eğitimin de giderek zorunlu hale gelmeye başladığı göz önüne alınırsa, okulun etki alanının daha fazla genişlemesine bağlı olarak değerler eğitiminin de etili ve sistemli olarak okul şartlarında yürütülmesinin önem kazandığı bir dönemde yaşadığımız ortadadır. Öğrenim çağındaki her bireyin olumlu ahlaki ve insani nitelikler kazanmasına, uygun tercihlerde bulunup doğru kararlar vermesine ve iyi davranışlar ortaya koymasına yardımcı olacak değerler ve becerilerle donanımlı olarak yetiştirilmesi, eğitim kurumlarının hedefleri arasındadır (Hökelekli, 2013).

Okullar, değerler üzerine inşa edilmiş bir yaşama ve öğrenme alanıdır. Her bireyin ve toplumun kendine ait bir değer yargısı olduğu gibi her okulun da kendine özgü değerleri vardır veya zamanla bu değerleri oluşturur. Bireyler kendilerine ve çevrelerine ait değerlerle örülü bir yaşama sahiptir. Bir değer örüntüsü ile yaşamlarını sürdüren bireylerin, üyesi oldukları toplumun ve okulun değerlerini oluşturdukları ve aynı şekilde kendi değerlerini de toplum ve okulun değerleri ile değiştirebildikleri görülmektedir (Turan ve Aktan, 2008).

Değer eğitimi, eğitim sistemi içinde çok önemli bir yere sahiptir. Aile, toplum ve okulların başlıca amacı temel insani değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmektir. Bu açıdan okulların genel amacı, akademik açıdan başarılı ve temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmektir (Ekşi, 2003).

Psikolojik açıdan ele aldığımızda insanın duyuşsal, bilişsel ve davranışsal olmak üzere üç boyutu olduğunu görürüz. Duygular, inançlar, tutumlar, beklentiler, değerler, ahlaki yönelimler, maneviyat gibi unsurlardan oluşan duyuşsal boyut, hem bireysel hem de toplumsal açıdan ihmalî mümkün olmayan bir öneme sahiptir. Okul eğitiminin, öğrencilerin bilişsel olduğu kadar duygu ve davranış yönünden de olgun ve doymuş kişilikler haline gelmelerine yardımcı olma gibi açık veya örgütsel bir hedefi vardır. Çünkü çocuk ve gençlerin iyi insan olmanın anlamını ve hangi davranış özelliklerinin başkaları tarafından beğenilir ve kabul edilir olduğunu öğrenmeye ihtiyaçları vardır. Onun için okul, bilgi kadar doğru davranış ve hissedişin yollarını da öğretmek zorundadır. Aslında öğretmenlerin sınıfta ve okulda oluşturdukları kültür, neye önem verip vermedikleri neyi iyi yada kötü olarak algıladıkları örtük olarak öğrenciler için değer eğitimi oluşturur. Kısaca değerler eğitimi okulda her durumda yapılır. Fakat bu eğitimin örgün eğitimin bir parçası olarak planlı öğrenme yaşantılarıyla kazandırılması etkili ve verimli olması bakımından önemli ve gereklidir. Öğrencilerin kendilerini tanımalarına yardımcı olmak birbirlerine saygı duymalarını ve iyilik yapmalarını sağlamak ve onlara grubun değerli üyesi olduklarını hissettirmek gerekir (Hökelekli, 2013).

Okul, değerlerin edinilmesinde önem arz etmektedir. Çocuk, okul sayesinde arkadaş ortamı edinir ve bu ortamda farklı ve yeni şeyler öğrenir. Arkadaş edinebilmek için birtakım kurallara uyması gerektiğini arkadaş ortamı tarafından kabul görmüş

değerleri benimsemesi gerektiğini anlar. Ailesinin vermeye çalıştığı ama onun öğrenmek istemediği değerlerin eğer çevre tarafından kabul görmek istiyorsa benimsenmesi gerektiğini anlar. Grup oyunlarında çocuk, mensup olduğu (taraf olduğu) grubun çıkarlarını kendi çıkarlarından önde tutmak zorundadır. Böylelikle çocukta mensubiyet ve fedakârlık duyguları gelişir ve pekişir. Oyun içerisinde kazanılan, kendi haklarını koruma, başkalarına saygı, işbirliği ve paylaşma, kurallara uyma, mensubu olduğu grubun çıkarlarını koruma ve kollama, toplum kültürünü öğrenmek gibi nitelikler, aslında toplumsal hayatın gerektirdiği şeylerdir ve çocukların ilerideki hayatlarında topluma uyumlu olarak yaşamalarını sağlayan, öğreten sosyal değerlerdir. Bu nedenle oyunlar belki de eğitimden önce bireyleri sosyalleştiren en önemli olay, gelecek hayata hazırlık egzersizleridir (Hazar, 1996; Akt: Uçar, 2009).

Değer eğitiminin öğrencilerin yaşamında daha anlamlı ve kalıcı olması için okulun yanında aile ve çevre tarafından desteklenmesi gerekir. Değer eğitimi ile öğrenciler, iyiyi-kötüyü, doğruyu-yanlışını anlayabilmektedirler. Bu anlamlandırmanın sonucunda olumlu aile, okul ve sınıf ortamı gelişmektedir. Yanlış ile doğruyu, iyi ile kötüyü ayırt edebilen, almış olduğu kararların sorumluluğunu üstlenen bireyler kendileri ve çevreleri için olumlu bir gelecek oluşturabilirler (Gömleksiz ve Cüro, 2011).

2.10. Değer Eğitiminde Öğretmenlerin Rolü

Öğretmenler, eğitimsel amaçların gerçekleştirilmesinde ve doğal yeteneklerin ortaya çıkarılmasında önemli bir rol oynar. İlköğretim okullarında başta sınıf öğretmenleri ve sosyal bilgiler öğretmenleri rehberliğinde olmak üzere tüm öğretmenlerin doğrudan ya da dolaylı olarak değerler eğitiminde öğrencilerin değerlerle ilgili duyarlılıklarını geliştirmede ve onları bilinçlendirmede üstlendikleri önemli görev ve roller bulunmaktadır (Akbaş, 2004).

Değerler eğitiminin başarısının artması, öğretmenlerin olumlu değerlerde model olmasına, iyi karakteri öğretmesine ve öğrencilere kendileri için bunların etkilerini değerlendirmede fırsatlar yaratmasına bağlıdır (Kirschenbaum, 1995). Öğretmenler değerler eğitimcisi olarak şu niteliklere sahip olmalıdırlar (Ryan ve Bohlin, 1999):

- Öğretmenler, iyi karakterleriyle model olmalıdır.

- Öğretmenler, öğrencilerin ahlaki yaşam ve karakterini geliştirmeli ve bunu mesleki bir sorumluluk olarak kabul etmelidirler.
- Öğretmenler, öğrencilerle hayatla ilgili olarak yani hayatta neyin doğru neyin yanlış olduğu konusunda konuşmalıdırlar.
- Öğretmenler, ahlaki konularda öğrencilerin düşünce ve görüşlerini yargılamadan kendilerini açıkça ifade etmelidirler.
- Öğretmenler, öğrencilerin empati kurmalarını sağlayarak, onların kendi dünyalarından sıyrılarak başkalarının bakış açısından bakmalarına yardımcı olmalıdırlar.
- Öğretmenler, yüksek ahlaki standartlar ile herkese saygıyı karakterize eden ahlaki bir sınıf ortamı oluşturmalıdırlar.
- Öğretmenler, okulda ve toplumda aktiviteler yaparak öğrencilerin deneyim ve uygulamada ahlaki davranmalarını sağlamalıdırlar.

Sınıf ve okul, ahlaki atmosfer oluşturan bir topluluktur. Öğretmen bu toplulukta ahlakın uygulanması ve öğrencilere aktarılmasında anahtar rol oynar. Öğretmen öğrencilere saygı gösteriyor mu? Öğretmenin sınıf kuralları konusunda beklentisi nedir? Öğretmenin sınıfta gözdeleleri var mı? gibi soruların cevabı öğretmenin değer öğretimindeki rolünü belirtir (Akbaş, 2004). Tyree ve Vence'nin 1997 yapmış olduğu çalışmaya göre, öğretmenler sınıf ortamında değerleri öğrencilere aşılarken, sınıf içinde ortak bir sosyal doku oluşturulmalı, her öğrenciye sorumluluk verip, onların ahlaki gelişimlerine katkıda bulunmalı, öğrencileri cesaretlendirip değerleri empoze etmeli, öğrencilere karar verme imkanı tanınmalı, ortaklaşa çalışmalara teşvik etmeli, tartışma ve paylaşma ortamları oluşturulmaları gerekir (Ulusoy ve Tay, 2011).

Dilmaç'a (1999) göre değerlerin öğretilmesi sürecinde, öğretmenlerin mutlaka uyması gereken kurallar vardır. Bu kurallar şunlardır:

- Öğretmen model olmalı,
- Sınıf içinde ortak bir sosyal doku oluşturmalı,
- Her öğrenciye sorumluluk verip onların ahlaki gelişimlerine katkıda bulunmalı,
- Öğrencileri cesaretlendirmeli,
- Öğrencilere karar verme olanağı tanınmalı,

- Paylaşım fırsatı vermeli,
- Ortaklaşa çalışmaya teşvik etmelidir.

Öğretmen bunların dışında değerleri öğrencilere aktarırken birçok yaklaşım, strateji, yöntem ve materyal kullanabilir. Öğretmenler ayrıca değerlerle ilgili değerle ilgili genel bilgilendirme yaparak öğrencilerin duygu ve düşüncelerini ifade edebilecekleri bir tartışma ortamı oluşturma; şiir yazdırma, şiir yarışmaları düzenleme; kompozisyon yazdırma, yazılan kompozisyonlar yarışma ortamında değerlendirilmesi; değerle ilgili oyunların oynattırılması, ilgili değerle anılan önemli kişiler ve hayatlarını paylaşma, onların dünya görüşlerini, düşüncelerini içeren drama gösterileri düzenlenmesi; matematik dersinde değerle ilgili problem üretip, çözdürme; müzik dersinde değerle ilgili şarkı paylaşma, öğrencilere şarkı sözü yazdırma; hikâyeye, mektup yazdırma ve sınıf ortamında sundurma; değerle ilgili sınıfta yapılan güzel örneklerden oluşan bir pano oluşturma; değerle ilgili kazanımları yerleştirmek adına ilgili yerlerin ziyaret edilmesi (yardım kuruluşları, huzurevleri vb), yarım bırakılmış bir hikâyeye tamamlattırma, değerle ilgili resim yaptırma, slogan oluşturma; değeri içeren film izletme; kitap- öykü okutma; değerle ilgili öğrencilerin atasözleri ve şiirleri bulmaları istenip, yapılan çalışmalar derlenerek ve sunu hâline getirilip sınıfta paylaşma; proje çalışmaları yapma, bilim insanlarının değerler ile ilgili olan sözlerinin araştırılmasına yönelik ödev verilip, sınıf ortamında sunum yapma; derslerin başlangıcında ilgili değer ile alakalı slayt, afiş, resim gibi görsel bir materyal üzerinde konuşulması gibi etkinlikler yapılabilir (MEB, 2011). Sosyal bilgiler eğitiminin amacı iyi ve etkili vatandaş yetiştirmek ise öğrencilerin dünü, bugünü, geleceği daha iyi anlamalarına ve yorumlamalarına yardımcı olmasını sağlayacak güncel olayları öğretim sürecinde kullanması gerekir. Bu şekilde öğrencilere olayların analiz yaptırarak, bu olaylardan bir değer çıkarımında bulunmaları sağlanabilir (Yel ve Aladağ, 2014).

Öğretmenlerin rolleri, sadece sınıfla yaptığı öğretim işiyle bağlantılı değildir. Onların rolleri tüm okulu kapsamaktadır. Bunun için öğretmenler, öğrencileri birey olarak görmeli, değer vermelidir. Öğretmenler, öğrencilerin sosyal ve kültürel farklılıklarını, yaptıklarını ve ilgilerini dikkate alarak en yüksek düzeyde öğrenmeleri ve gelişmeleri için çaba harcamalıdır. Öğrencilerinde geliştirmek istediği kişilik özelliklerini kendi davranışlarında göstermelidir. Öğretmenler değerleri kendi rollerinin bir bölümü olarak göstermek istemeseler bile; öğrenciler, öğretmenlerinin değer

yargılarından mutlaka etkilenirler (Halstead ve Taylor, 2000). Bunun için her şeyden önce öğretmenlerin, eğitimin ahlaki ya da değer boyutunu anlama, içselleştirme ve bunları öğrencilere aktarabilme yeterliliğine sahip olmaları gerekir. Değerleri tanımak ve anlamak içinde bütün derslerin üzerinde özel bir “eğitim dili” geliştirme ihtiyacı söz konusudur. Bu yüzden öğretmenler, okul eğitiminde öğrencilerin değerleri kazanmasında kılavuzluk etmelidir. Öğretmenlerin değerlerin öğretimindeki etkin rolü ve önemi hem teorik hem de araştırma sonuçlarına dayalı olarak ortaya konmuştur. Bu araştırmalarda gösteriyor ki değer eğitimi konusunda yeterli donanıma sahip öğretmenlerin yetiştirecekleri öğrencilerde ahlaki değerleri kazandırarak, hem kendi var oluşlarına hem de içinde buldukları topluma gerekli katkıları sağlayacaktır (Hökelekli, 2013).

2.11. Değerler Eğitiminin Amacı ve Önemi

Her toplumun sahip olmakla övündüğü bir takım manevi değerleri vardır. Bunlar üzerinde tartışılır, bunlar savunulur. İnsanı insandan, toplumları diğer toplumlardan farklı kılan en önemli özelliklerden birisi manevi değerlerdir (Meydan ve Bahçe, 2000).

Bir toplumun geleceğinin iyi yetişmiş ve karakter sahibi insanlara bağlı olduğu tartışma götürmez bir gerçektir ve insanların, iyi ahlaki karaktere doğuştan sahip olmaları çok mümkün değildir. Bu sebeple öğrenim çağına gelmiş her bireyin uygun ahlaki kararlar ve davranışlar sergilemesine yardımcı olacak değerler ve becerilerle donatılması kaçınılmaz olarak okulların temel hedefleri arasındadır (Ekşi, 2003). Değerler eğitimi sağlıklı düşünen, hisseden ve davranan bireylerin yetiştirilmesi için gerekli ve vazgeçilmez bir eğitimidir.

Aile, toplum ve okulların başlıca amacı temel insani değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmektir. Bu açıdan okulların genel amacı, akademik açıdan başarılı ve temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmektir (Ekşi, 2003). Toplumun nitelikli vatandaşlar yetiştirmesi, okullarda değerler eğitiminin verilmesi ile mümkündür. Çünkü “Değerler eğitiminin öğretiminde okullar vazgeçilmez bir öncüdür” (Aspin, 2005). Eğitim-öğretim sürecinde bireysel öğretilerden farklı olarak toplumsal ve ulusal değerlerin belirlenip öğretmenler aracılığı ile öğrencilere kazandırılması gerekir (Akbaş, 2004).

Bireyin toplum içerisindeki konumunun belirlenmesinde, başkalarıyla etkili iletişime geçmesinde ve sosyal konumunun belirlenmesi için uygun ortamın hazırlanmasında sahip olduğu değerler etkindir (Yazıcı, 2007). Sağlıklı bir toplumun oluşumu, bireylerin sağlıklı olmasına bağlıdır. İnsanın büyük oranda şekillendiği ilköğretim kademesinde, değer eğitiminin sağlıklı bir şekilde verilmesi, çocuğun ileriki yaşamı için dengeli bir kişilik oluşturması bakımından önemlidir. Bu nedenle de özellikle ilköğretim çağından başlayıp belirli değerleri bireylere kazandırmak eğitim sistemimizin en önemli görevleri arasında yer alır (Yel ve Aladağ, 2014).

Değerler eğitiminin amacı, çocuğun doğuştan getirdiği en iyi tarafı ortaya çıkarıp kişiliğinin her yönüyle gelişmesini sağlamak ve milli kimliğin korunması ve geliştirmesini sağlamaktır (Tozlu ve Topsakal, 2004). Çevremizde yaşanan siyasi, sosyal, kültürel değişim ve gelişmeler sonucunda bireylerin etkili iletişim kurup, yaşanan sorunlara ahlaki kurallara uygun bir şekilde çözüm üretebilmeleri için değer eğitimi oldukça önemlidir (Kale, 2004).

2.12. Yeni Sosyal Bilgiler Programında Değerler

Eğitim programlarında içerik kategorilerinin üç temel boyutu olan “bilgi, değer, tutum, beceri ve eylem” in işlenebilir hale gelmesi için programların toplumun kültürel yaşantısı ile bağdaşması gerekmektedir. Eğitim insan hayatının her aşamasında gerçekleşirken, öğretim belli programlar doğrultusunda okullarda verilmektedir. Eğitim ve öğretimin aile ve çevre etkisi de elbette ki yadsınamaz. Ancak okullarda öğrencilere kazandırılmak istenen amaçlar, doğru saptamalar ve uygulamalarla birlikte kısa vadede öncelikle sosyal ve kültürel çevrede etkili olacak ve daha sonra ulusal anlamda toplumumuzun kalkınmasına fayda sağlayacaktır. İşte bu fayda sonucuna ulaşabilmek için değer ve tutum basamağında yoğun olarak çalışmalar yapmak ve eksik kalan kısımları tespit etmek gerekmektedir (Baydar, 2009). Bu bağlamda ülkemizde değerlerle ilgili çalışmalar, altmışlı ve yetmişli yıllarda görülmeye başlanmıştır.

2005 yılında eğitim programlarında genel müfredat değişikliğine gidilmiştir. uygulanan yeni programa göre sosyal bilgiler programında değerler ve değerler eğitimine oldukça ağırlık verilmiştir. Aynı zamanda mevcut programda, ulusal ve evrensel değerlerin birlikte verildiği görülmektedir. Fakat değerlerle ilgili kazanımlara

yer verilmemiştir. Sosyal bilgiler dersi ilkokul 4. ve 5. ile ortaokul 6. ve 7. sınıf öğretim programlarında değerler ve bu değerlerin eğitimi, ayrı bir başlık altında ele alınmış, programda öğrenciye verilmesi gereken değerler belirlenmiş bu değerlerin öğretiminde neler yapılması gerektiği açıklanmıştır. Bu değerler öğrenme alanlarına ve sınıflara göre dağıtılmıştır (Yel ve Aladağ, 2014).

Yeni programda değer kavramı. "Bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır." olarak tanımlanır (MEB, 2005).

İlköğretim sosyal bilgiler öğretim programında; "Adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, bilimsellik, çalışkanlık dayanışma duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, barış, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverlik" değerleri doğrudan verilecek değerler olarak betimlenmiş, ünitelerle ilişkilendirilmiş ve değerlerin öğretimine yönelik örnek etkinlikler verilmiştir. Programa göre ilkokul sosyal bilgiler dersinde verilmesi istenen temel değerler ve ünitelere göre dağılımı şu şekildedir (MEB, 2005):

Tablo 2.1.

İlkokul Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerler ve Ünitelere Göre Dağılımları

4.SINIF	
ÖĞRENME ALANI	DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞER
Birey ve toplum	Duygu ve düşüncelere saygı
Kültür ve miras	Türk büyüklerine saygı, Aile birliğine önem verme, Vatanseverlik
İnsanlar, yerler ve çevreler	Doğa sevgisi
Üretim, dağıtım ve tüketim	Temizlik ve sağlıklı olmaya önem verme
Bilim, teknoloji ve toplum	Bilimsellik
Gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler	Yardımseverlik
Güç, yönetim ve toplum	Bağımsızlık
Küresel bağlantılar	Misafirperverlik

Sosyal bilgiler öğretiminde temel amaç günümüz dünyasında çağdaş toplumlar seviyesine ulaşmak için bireylerin karşılaştıkları sorunları çözebilmeleri ve yaşadıkları kültürde çok yönlü eğitim ile ideal vatandaş düzeyine ulaşmasını sağlamaktır. Bu anlamda sosyal bilgiler programlarının temel çıktısı ahlaki etik ve değer sistemine dayalı olan kararlar alabilen, adalete saygı duyan, güzeli takdir eden ve düşünen bireyler yetiştirmektir. Araştırma konusu göz önüne alındığı zaman Sosyal Bilgiler dersinin iyi vatandaş olmanın ayrılmaz parçaları olan etik ve demokratik değerlerin gelişmesine önem veren, öğrencilere toplumda adil olma ve hukukun rolünü, iyi bir toplum yaratmada bireylerin sorumluluğunu benimsetmiş bireyler yetiştirmiş olması beklenir. Bunun yanı sıra toplumun ve ülkenin gelişimi için tarih okur-yazarlığı olan ve toplumsal tarihinin sahip çıkan, kültürel değerlere sahip bireyler sosyal bilgiler programlarında ulaşılması hedeflenen amaçlardır (Baydar, 2009).

2.13. Değer Eğitiminde Yaklaşımlar

Değerlerin öğretilmesi ile ilgili şimdiye kadar yapılan gerek yurt içi, gerekse yurtdışı çalışmalarda sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan birçok yaklaşım, strateji ve yöntemlerden bahsedilmiştir. Bu konuda bir çok fikir öne sürülmüş ve değerlerin uygun bir şekilde öğrencilere öğretilmesi amacıyla pek çok yaklaşım kullanılmıştır (Yel ve Aladağ, 2014).

Bu yaklaşımların bir kısmı değerlerin doğrudan öğretimine odaklanırken bir kısmı da akıl yürütme, sorgulama ve yansıtıcı düşünme süreçlerine odaklanarak değerlerin bir düşünme ve karar verme süreci olarak kazanımına yöneliktir. Sözü edilen yaklaşımlardan bazıları sınıf içinde ders programlarının içinde etkinlik olarak yer alırken, bir kısmı da okulun açık ve örtük tüm programlarını kapsamaktadır (Doğanay, 2006).

Lickona, Molnar gibi eğitimciler değerler eğitiminde daha çok doğrudan eğitim ve hikayelerden yararlanmayı savunurken, Kohlberg gibi ahlaki gelişimciler ise tartışma ve adil topluluklar oluşturma gibi yöntemlerin değer eğitiminde uygun olacağını ifade etmişlerdir (Halstead ve Taylor, 2000).

İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi Programında (MEB, 2009) ise değer öğretiminde kullanılan farklı yaklaşımlar“ değer açıklamak, ahlaki muhakeme ve değer analizi” olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır. Değerler eğitimi ile ilgili alan yazında yer alan başlıca yaklaşımlardan bu bölümde bahsedilecektir.

2.13.1. Telkin Etme Yaklaşımı (Değerlerin Doğrudan Öğretimi)

Geleneksel anlayışın hakim olduğu bu yaklaşım Blanchette ve Bensley tarafından geliştirilmiştir. Bu yaklaşımın amacı, öğrencilere belirli değerlerin aşılmasını ve bunların içselleştirilmesini sağlayarak, öğrencilerin istenen değerleri daha iyi yansıtmaları için sahip oldukları değerleri değiştirmektir (Yel ve Aladağ, 2014).

Telkin etme yaklaşımı eskiden beri kullanılan değer öğretme yaklaşımıdır. Değerlerin doğrudan öğretimi olarak da bilinir. Öğrencilere neyin iyi neyin kötü olduğunu anlatmaktadır. Bu yaklaşım tarihsel veya kurgusal olarak ahlaki hikayeler yoluyla yapılmaktadır. Bu yaklaşımın etkili olması davranış değiştirme yoluyla yapılmasına bağlıdır. Davranış değiştirme edimsel koşullanmanın değer öğretimine uygulanmış şeklidir. Öğrenci kazandırılmak istenen değere uygun davranış sergilendiğinde ödüllendirilmektedir. Özellikle öğrencilerin velileri tarafından çokça uygulanan bu yöntemin okulda öğretmen tarafından kısıtlı ders saatlerinde uygulanmasının uygun olmadığı bu şekilde bir değer öğretiminin etkili ve kalıcı olmadığı vurgulanmaktadır (Doğanay, 2006).

Bu yaklaşımda amaç, öğrencilere belirli değerleri aşmak veya bunların öğrenciler tarafından içselleştirilmesini sağlamak ve öğrencilerin sahip oldukları değerleri değiştirmektir (İşcan, 2007). Telkin yöntemi daha çok ordu, izcilik ve dini kurumlar tarafından kullanılmaktadır. Bu kurumlarda yöntemin kullanılmasında yeminler ezberlenmekte ve önemli insanların yaşamları incelenmektedir (Leming, 1997).

Superka tarafından geliştirilen 1976’da geliştirilen telkin etme modelinin basamakları aşağıda basamaklar halinde verilmiştir (Akt: Hökelekli, 2013):

1. Telkin yaklaşımı olabilecek değerleri belirleme.

2. Değer seviyelerini belirleme.
3. Davranışsal amaçları belirleme
4. Uygun metotları seçme
5. Metotları uygulama
6. Sonuçları değerlendirme

Doğrudan öğretim yaklaşımı, yüksek düzeyde öğretmen merkezli olan bir yaklaşımdır. Yetişkinler doğru ve kabul edilebilir gördükleri şeyleri çocuklara dayatarak kendi sahip oldukları değerlerin çocuklarında sorgusuzca kabulüne çalışır (Sprinthall, 1974). Bu yöntemin okulda uygulanmasında ilham verici hikâyeler okuma ve öğretmenler tarafından anlatılan ahlaki durumları dinleme, törenlere katılma ve halka hizmet organizasyonlarına katılma vardır. Telkin yönteminde oldukça çok kullanılan tekniklerden biri ahlaki yönü bulunan tarihsel veya kurgusal hikâyeler kullanmaktır. Bu yaklaşımda öğretmenlerin öğrencileri yaşamlarıyla ilgili ahlaki hikâyeler anlatmaya cesaretlendirmesi gerekir. Öğrencilerin öyküleme yoluyla, örnek ahlaki davranışlar ve çatışmalar hakkında deneyim sahibi olması mümkündür (Leming, 2000).

Değerlerin telkin yoluyla öğretiminde çeşitli metotlar kullanılmaktadır. En yaygın kullanılan ve etkili metotlardan biri pekiştirme dir. Bu süreçte olumlu pekiştirme, öğretmenin, belli bir değere göre davranan öğrencisini övmesi gibi durumlarda, olumsuz pekiştirmede belli bir değer in aksini yapan öğrenciyi cezalandırmak gibi durumlarda yer alır. Bir öğretmen için pekiştirme şekillerinden hiçbirini kullanmamak çok zor, nerede ise imkansızdır. Bir gülücük veya bir kaş çatma belli değerlerin pekiştirilmesi anlamına gelir. Pekiştirme, davranış değiştirmede olduğu gibi, bilinçli ve sistemli bir şekilde başvuru lan bir yöntemdir. Öğrencilerin bir matematik problemi çözmesi 20 dakika boyunca sessiz durmaları veya başka bir öğrenciy e yardım etmeleri gibi istenen görevleri yapmaları için öğrencilere yemek, para, oyun ve not gibi pekiştireçler kullanmak sıkça kullanılan bir davranış değiştirme yöntemidir. Bazı davranışçı araştırmalarda pekiştirme ve model olmanın, telkin de etkili bir yol olabileceğini ortaya koymaktadır (Superka, Ahrens, Hedstrom, Ford, Luther ve Johnson,1976; Akt: Dilmaç, 1999).

Değerler öğretiminde telkin yaklaşımının yaygın bir şekilde kullanılması söz konusudur. Çünkü içsel ve dışsal kullanımı mümkündür. Değer öğretim sürecinde

öğrenilecek değerler sisteminin yetişkinlerin yönlendirilmesi sonucu hangi değerleri öğretmek istiyorlarsa çocuklar da değeri öğrenmek durumundadır (Baydar, 2009).

Değerler toplumu oluşturan bireylere, nelerin önemli olduğunu, nelerin tercih edilmesi gerektiğini ve kısaca nasıl yaşanılması gerektiğini belirtir. Topluma yeni katılan bireylerde, toplum tarafından aktarılan değerleri içselleştirir. Toplumu oluşturan bireylerin benzer süreçler geçirmeleri sonucunda, çoğunluk tarafından kabul edilen değerler ortaya çıkar. Ulaşım imkânlarının artması, turizm ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen değişimler kültür taşıyıcısı olan insanların diğerlerinin farkına varmasına neden olmuştur. Farklı kültürlerin karşılaşması sonucunda hangi değerlerin daha önemli olduğu konusunda kargaşa yaşanmaya başlamıştır. Bu durum değer kazanma sürecinde olan gençleri daha fazla etkilemiştir. Bütün bu gelişmeler, değer öğretiminde geleneksel telkin yönteminin etkisizleşmesine neden olmaktadır. Değer öğretiminde değer açıklama, değer analizi ve ahlâki muhakeme gibi yaklaşımlar ile değer eğitim ve öğretimi daha geniş kapsamda yapılmaya başlanmıştır (Akbaş, 2004; Akt: Baydar, 2009).

2.13.2. Değerleri Belirginleştirme (Değer Açıklama) Yaklaşımı

Değer belirginleştirme yaklaşımı 1970'li yıllarda önem kazanmıştır. Bu yaklaşım ayrı eğitim-öğretim ortamı öngörmek yerine, öğretmenlerin sınıflarda uygulayabilecekleri etkinlikler ve ders programları geliştirmişlerdir. Öğretmenler bu yaklaşımı tüm yaş seviyelerinde ve konularda kullanabilirler. Bu yaklaşımı benimseyen öğretmenler grupla çalışmayı önemserler. Uygulama sürecinde öğretmenler tüm düşüncelere saygı göstererek belli değerleri empoze etmeden kolaylaştırıcı rolü üstlenerek öğrencilerin değerleri belirginleştirmelerini teşvik ederler (Bacanlı, 2001). Bu yaklaşım, değer açıklama yaklaşımı olarak da adlandırılmaktadır.

Değer belirginleştirme yaklaşımının temeli, bireylerin kendi yaşamlarında neyin önemli olduğunu nasıl belirlediklerine dayanmaktadır. John Devey'in çalışmalarından etkilenerek, Rahts, Harmin, Simon tarafından 1966 yılında bir değer kuramı adıyla oluşturulan bu yaklaşım, doğrudan öğretim yaklaşımının aksine bireyin neye değer verip vermeyeceğine başkalarının telkiniyle değil, alternatifleri ve muhtemel doğurgularını inceledikten sonra, özgürce kendisinin değer hakkında karar vermesi

esasına dayanmaktadır (Doğanay, 2006). Bu yaklaşım bireylerin süreç içerisinde bilinç, empati, sorumluluk gibi olumlu özellikler kazanmasına katkı sağlar. Bireylerde eleştirel düşünme becerisinde gelişmesine yardımcı olur (Kirschenbaum, 1995).

Değerleri belirginleştirme yaklaşımı değerlerin doğrudan verilmesi yaklaşımından farklı olarak bireyin değerleri benimsemesinde karar verme sürecinde bulunmasıdır. Bu yaklaşımda birey kendine ait istek, inanç, düşünce, seçiminin farkında olur. Bu yaklaşımda öğrencilere kendi değerlerinin farkına varması için yardımda bulunmaktadır. Bu tekniğin altında yatan varsayım bireylerin kendi değerlerini açık bir şekilde anlayamayacaklarıdır. Değerin belirginleştirilmesi yaklaşımı, öğrencilere yardım ederek kendi değer sistemlerini kurmalarına yardımcı olur. Bu yaklaşım değerlerin içeriğinden çok değerlerin oluşma süreciyle ilgilenmiştir. Birey kendi kararını kendisi alır. Yaşamın, farkındalığı içindedir ve aldığı kararı kendisi uygulama yoluna gider. Sadece yol gösterici olmak amacıyla değerlerin gerekli açıklamaları yapılmıştır. Seçim hakkı bireye kalmıştır (Baydar, 2009).

Bu yaklaşımda, diğer hiçbir değer eğitim yaklaşımlarının kullanılmadığı kadar geniş sayıda metot ve teknik kullanılır. Bu metot ve teknikler; rol oynama, grup tartışması, düşünce kağıtları, açık uçlu sorular, otobiyografi, oylama, görüşme, alıntılama, öğrenci raporları vb gibi pek çok öğretim tekniği kullanılabilir (Bacanlı, 2006). Öğretmenler değer açıklamasını tüm yaş gruplarında kullanabilir. Bu yaklaşımı benimseyen öğretmenler grupla çalışmaya önem verirler. Uygulama sırasında her düşünceye saygı gösterir ve belli değerleri dayatmadan öğrencilerin değerlerini açığa vurmalarını teşvik ederler (Ryan ve Bohlin,1999). Bu yaklaşıma göre, gençler geçmişte içselleştirdikleri değer ve normlar konusunda bilinçlendirilmeli, tutarlılıklar ve tutarsızlıkların farkına varmaları sağlanmalıdır (Ziebertz, 2004).

Değer açıklaması 4 anahtar maddeye sahiptir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz (Leming, 2000):

- **Yaşam üzerine bir odak:** Yaklaşım insanların dikkatini kendi yaşam yönlerine çeker. Bu da onların değerini belirtir.
- **Ne olduğunun kabulü:** Değerleri açıklamak başkalarının kararsızlık durumlarını kabul etmektir.

- **Daha uzağı yansıtmaya bir davet:** Hem başkalarının durumlarını kabul etmiş olmalı, hem de onların durumları üzerine bazı şüpheleri teşvik etmiş olmalıdır.

- **Kişisel güçlerin bir gıdası:** Değerler açıklaması hem ustalıkların aydınlanma çalışmasını teşvik eder, hem de kendine hakim olma duygusunu besler, Bu; eğer insanlar değerleri bilirse yaşamlarının sorumluluğunu alabilirler, demektir.

Değer kazanımı yaklaşımı 3 ana başlık altında ve yedi aşamada gerçekleşir. Bu yaklaşımı içeren 3 ana başlık; Seçmek, ödüllendirmek ve davranmadır. Bu 7 basamaklı değer süreci aşağıda sunulmuştur (Leming, 1999):

- **Seçme:**

1. Çocukların özgürce seçim yapmasını özendirme,
2. Seçme durumuyla karşılaşıldığında, alternatif seçenekler oluşturmaya yardımcı olma,
3. Her bir alternatifin doğurgularını düşünerek alternatifleri değerlendirmede çocuklara yardımcı olma.

- **Ödüllendirme:**

4. Çocukları neyin ödüllendirilip korunduğu konusunda düşünmelerini özendirme,
5. Seçeneklerini başkalarının onaylaması için fırsatlar sunma.

- **Davranma(Harekete Geçme)**

6. Çocukları seçimleriyle tutarlı yaşaması ve davranması için özendirme,
7. Yaşamın daha sonraki anlarında bu davranışın tekrarlanması için çocuklara yardımcı olma

Değerleri belirginleştirme yaklaşımında amaç, her bir öğrenci için önceden ifade edilen 7 değer basamağıyla onların değerlerini açık olarak saymayı başarmaktır. Öğretmenin değerlendirme sürecinin yalnız kolaylaştırıcı olması ve öğrenciyi etkileme korkusuyla fikirlerini saklaması beklenmektedir. Burada gaye insanlara değerlerini anlamaları için yardım etmektir. Eğer insanlar değerleriyle ilgili net olursa, o zaman onların davranışları değişir ve daha az düzensizlik, ilgisizlik ya da tutarsızlık gösterirler (Akt: Yel ve Aladağ, 2014).

Bu yaklaşım, 1980'lerden sonra, öğrencilerin gizlilik hakkını tehlikeye attığı, öğretmenleri eğitilmiş birer danışman ya da psikiyatr rolüne soktuğu, ahlaki ve ahlaki olmayan konuları ayırttıramadığı, tüm değerleri eşit gördüğü, estetik ve etik değerleri karıştırdığı ve istenilen davranış değişimini sağlayamadığı için birtakım eleştirilerle karşılaşmıştır (Welton ve Mallan, Akt: Baydar, 2009).

2.13.3. Değer Analizi Yaklaşımı

Değer eğitiminde yer alan bir diğer yaklaşım ise değer analizi yaklaşımıdır. Değer analizi yaklaşımı sosyal bilimler eğitimcileri tarafından geliştirilmiş bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, Oliver ve Newman (1967-1972), Shaver ve Larkins (1973) ile Metcalf (1971) tarafından geliştirilmiştir. Bu yaklaşımda, değerlerle ilgili konularda öğrencilerin mantıksal düşüncelerine ve bilimsel incelemeler yapmalarına yardımcı olma, öğrencilerin değerlerini kavramsallaştırmalarında ve bunlar arasında birbirleriyle bağlantı kurmalarında mantıklı ve analitik süreçler kullanmalarına yardımcı olmak vardır (Superka ve diğerleri, 1976; Akt: Yel ve Aladağ, 2014).

Bu yaklaşımda amaç öğrencilerin, karşılaştıkları değerlerle ilgili sorunlar hakkında karar verebilmek için bilimsel araştırma ve mantıksal düşünme sürecini kullanabilmelerine yardımcı olmaktır (Doğanay, 2006). Bu yaklaşımda öğrenciler, araştırma konuları veya diğer konuları ya da doğruluk hakkında kanıtlanabilir gerçekler elde etmeye teşvik edilebilirler. Bu gerçeklerden oluşan inançlar, yargılanan gerçekler ve bilişsel yöntem değer kazandırma olarak ifade edilmektedir. Bu yaklaşım nedensellik ve mantıklı olmayı vurgular. Bu yaklaşımın değer açıklama yaklaşımlarından farkı, öğrencilerden kendi değer yargılarını savunmalarını istemesidir. Ahlaki gelişim yaklaşımlarında farklı olarak da bu yaklaşımın kişisel ahlaki ikilemden ziyade, öncelikli olarak sosyal konuları içermiş olmasıdır. Sosyal bilgiler programı için oldukça kullanışlı bir yöntem olan değer analizi yaklaşımı, öğrencileri mantıksal ve objektif araştırmalara, tartışmalara cesaretlendirir (Huitt, 2004; Akt: Yel ve Aladağ, 2014).

Sosyal bilimciler tarafından geliştirilen değer analizi yaklaşımı, değer eğitiminde dikkati, düşünceyi ve ayırt etmeyi gerektiren bir analizdir. Bu yaklaşımda ahlaki gelişim kuramının tersine öğrenciler bir pozisyon alır ve yargılar. Değer analizi yaklaşımı gerçek ya da yapay bir problemle karşılaşıldığında uygulanan bir yaklaşımdır. Bu

yaklaşımında öğrenciler örnek olaylarla ahlaki düşünme becerisini kazanırlar. Öğrencilerin değerlerle ilgili soruları anlamaları için analiz yeteneklerinin ve dikkat yeterliliklerinin geliştirilmesi gereklidir (MEB, 2009). Değer analiz yaklaşımının hedeflerini aşağıdaki gibi ifade edilmiştir (Metcalf, 1971 ve Coombs, 1971, Akt: Baydar, 2009):

- Öğrencilere, bir değer kavramını değerlendirmeyi öğretmek.
- Öğrencilerin, söz konusu değer nesnesi hakkında en akılcı yargıya ulaşmalarına yardımcı olmak.
- Öğrencilere, nasıl bazı değer kavramları hakkında genel bir değer yargısını paylaşan bir grubun üyesi olunabileceğini öğretmek.

Welton ve Mallan (1999) değer analizi yaklaşımında kullanılan süreci 8 aşamada sıralamıştır (Akt: Doğanay, 2006):

- Değer sorununu belirleme
- Karşılaşılan değer sorununu açıklama
- Sorun hakkında bilgi ve kanıt toplama
- Bilgi ve kanıtların uygunluğunu ve doğruluğunu değerlendirme,
- Olası çözüm yollarını belirleme
- Çözüm yollarının her birinin olası doğurgularını belirleme ve değerlendirme.
- Seçenekler arasından birini seçme
- Seçilen öneri doğrultusunda davranışta bulunma.

Değer analizi yaklaşımında kullanılan metotlar; konuları ifade etme, bilişsel operasyonlar, açıklamalarla ilişkili olarak sorgulama, değer durumlarını süzme ve nitelendirme için benzer olaylara başvurma, tartışmalardaki deneyimsel ve mantıksal tutarsızlıkları işaret etme, karşı fikirleri, tartma, kanıtları arama ve sınamadır (Superka ve diğerleri, 1976; Akt: Yel ve Aladağ,2014).

2.13.4. Ahlaki Muhakeme (Ahlaki Gelişim, Moral Dilemma) Yaklaşımı

Bireyin ahlaki gelişimi üzerine farklı teoriler üretilmiştir. Ancak Piaget' in ve Kohlberg' in kuramları bunlar arasında en çok yer alanıdır. Jean Piaget' ye göre ahlak gelişimi bilişsel gelişime paralellik göstererek, birbirinden farklı nitelikler taşıyan ve

hiyerarşik bir sıra izleyen dönemler içinde ortaya çıkmaktadır. Çocukların düşünce biçimlerini her yönüyle inceleyen Piaget, çocukların doğru ve yanlışla ilişkin yargılarının yaşlarına bağlı olarak değiştiğini gözlemlemiştir. Aynı şekilde kuralların yorumlanmış biçimleri de yaşlara göre değişiklikler göstermektedir (Erden ve Akman, 2011).

Piaget'nin, çocukların yaşlarına bağlı olarak, yargılama sistemlerinde ortaya çıkan değişmelere ilişkin gözlemleri, onu daha sistemli bir araştırma yaparak, ahlak gelişim dönemlerini belirlemeye yöneltmiştir. Araştırma yöntemi olarak, değişik yaş gruplarındaki çocuklara, değerlendirme yapmaları gereken öyküler anlatmaktadır. Daha sonra çocukların öyküyle ilgili olarak bir değerlendirme yaparken, akıl yürütme biçimleri incelenmiştir. Çocukların değerlendirmelerinin analiz sonucu, ahlak gelişimi ile ilgili olarak “dışa bağlı dönem” ve “özerk dönem” gibi iki dönem belirlenmiştir. Bu dönemler şu şekilde açıklanabilir (Erden ve Akman, 2011):

- **Dışa bağlı Dönem:** Ahlak gelişiminde on yaşına kadar olan dönem, dışa bağlı dönem olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde çocuklar ahlaki yargıları açısından başkalarına bağımlıdırlar. Yetişkinler tarafından konulan kuralları sorgulamadan kabul ederler. Dönemin sonuna kadar çocuklar için işlenen bir suçun önem derecesini suça bağlı olarak ortaya çıkan fiziksel sonuçlar belirler. Sonuçta daha fazla fiziksel zarara yol açan suçlar, daha az fiziksel zarara yol açan suçlara göre daha kötüdür.

- **Özerk Dönem:** On bir yaş ve üstüne doğru çıkıldıkça çocukların yaptıkları değerlendirmeler “görelilik” kazandırmaya başlamaktadır. İçinde bulunulan koşulları dikkate alarak değerlendirme yapan çocukların ahlaki yargıları ve kuralları uygulamaları esneklik göstermektedir. Bu döneme geçen çocuklar, başkalarının değerlendirmelerinden çok, kendi yaptıkları değerlendirmeye uygun davranmaya başlarlar. Bir davranışın iyi ya da kötü olduğuna karar verirken davranışın altında yatan niyet de dikkate alınır.

Sonuç olarak Piaget, ahlaki gelişimle bilişsel gelişim arasında bir paralellik kurarak, soyut işlemler dönemine doğru ilerledikçe çocukların dışa bağlı dönemden, özerk döneme doğru geçtiklerini ifade etmiştir.

Kohlberg genel olarak Piaget'nin gelişim kavramından esinlenmiş ve Piaget gibi ahlaki gelişim sürecinin değişmezliği ve evrenselliğini esas almıştır. Bu anlamda

Piaget'nin görüşlerini genişletmiştir. Piaget'nin iki dönemde incelemesine karşılık Kohlberg ahlak gelişimini üç büyük düzey içinde ele almıştır. Düzeyler içinde yer alan ve hiyerarşik bir sıra izleyen dönemlerin her birinde yeni bir zihinsel örgütlenme, buna bağlı olarak da farklı bir dünyaya bakış açısı ortaya çıkmaktadır. Dönemler içinde ilerleme, takvim yaşı ile birlikte bilişsel gelişim düzeyindeki ilerlemeye bağlı olmaktadır (Erden ve Akman, 2011).

Kohlberg 1956 yılında Chicago bölgesinde 58 çocuk üzerinde ahlaki gelişim konusunda çalışma yapmıştır. Bu çalışmada 3'er yıl arayla aynı bireylerin ahlaki gelişimleri konusunda değişimlerini incelemiş ve ilerleme kaydetmiş olan bazı üyelerinden 5 basamak tanımlayarak, bu basamakları şu şekilde sıralamıştır (Leming, 2000):

- **1.Basamak: Heteronomous Ahlak:** Cezadan kaçmak ve büyük güç otoritelerini savunmak
- **2.Basamak: Enstrümenal Amaç Değişimi:** Birinin ihtiyaçlarına hizmet ve başkalarının da ihtiyacı olduğunu görmek
- **3.Basamak: Kişilerarası Karşılıklı Beklentiler:** Başkalarının ve kendi gözünde iyi insan olmak önemlidir.
- **4.Basamak: Sosyal Sistem ve Vicdan:** İtaat sosyal sistemin gidişini korur. Alternatifi sosyal kaostur.
- **5.Basamak: Sosyal Anlaşma ve Kişisel Haklar:** Serbestçe anlaşma yükümlülüğüne girme hissi ahlaki zorunluluğun temelidir.

Kohlberg tarafından geliştirilen bu yaklaşımda amaç öğrencilere verilen ahlaki ikilem içeren hikâyelerle onların ahlaki yargılarını ortaya çıkarmaktır. Araştırmaları sonucunda öğrencilerin gelişme dönemlerinin üç düzey ve altı basamakta toplandıklarını görmüştür.

I.Gelenek öncesi düzey: Bu düzeyde değerler dışa bağımlı ve kişinin kendi ihtiyaçları ön plandadır. Bu dönem ceza ve itaat (4-6 yaş) ve çıkara dayalı alış-veriş (6-9 yaş) olmak üzere iki alt düzeyden oluşur.

II.Geleneksel düzey: Başka kişilerin ve grupların ihtiyaçlarını dikkate alır. Geleneksel değerler benimsenir. Bu dönem kendi içinde kişiler arası uyum (10-15 yaş) kanun ve düzen (15-18 yaş) olmak üzere iki düzeye ayrılır.

III.Gelenek ötesi düzey: İnsan haklarının gözetildiği evrensel değerler benimsenir. Sosyal anlaşma (18-20 yaş) ve evrensel ahlaki ilkeler (20 yaş üstü) olmak üzere iki alt aşaması vardır. Son basamağa ulaşan bireyin davranışlarına insan hakları, eşitlik, demokrasi, özgürlük gibi evrensel değerler yön verir (Selçuk, 2000).

Kohlberg ve Piaget, zihin ve ahlak gelişimi alanında ortaya koyduğu dönemleri dikkate alarak ahlaki gelişimi incelemiştir. Piaget ahlak gelişimi bir inşa süreci, Kohlberg ise evrensel ahlaki ilkelerin keşif süreci olarak görmektedir. Ayrıca Piaget anlattığı hikayelerde eylem ve düşünceler arasında bir ayrım gözetmezken, Kohlberg deneğin zihnindeki çatışmaları anlamaya yönelik hipotetik hikayeler anlatmaktadır. Bu amaçla, çocukların ve yetişkinlerin ahlaki yapılarını ortaya koyacak ahlaki ikilemlerden yararlanmıştır (Selçuk, 2000).

Ahlaki ikilem yaklaşımına göre öğretmenin rolü, ahlaki ikilemlerin bulunduğu örnekler vererek öğrencilerin kendi çıkmazlarını çözmelerine yardım etmek aynı zamanda öğrencilerin düşünmelerini kolaylaştırmaktır. Öğretmen bunu yaparken her öğrenciyi ahlaki ikilemle karşılaştırır ve diğer öğrencilerin verilen örnek olayla ilgili söylediklerini duyma fırsatı verir. Bu yaklaşımda amaç öğrencilerin zihnine seçilmiş değerleri yerleştirmek değildir (Leming, 2000). Öğretmenler Ahlaki ikilem oluştururken, oluşturdukları ikilemin şu özellikleri taşımasına dikkat etmelidir:

- İkilem derste ele alınan konuyla ilgili olmalıdır.
- İkilem mümkün olduğunca basit olmalıdır.
- İkilem açıkça belirgin tek bir yanıt yerine, farklı seçeneklerini içerecek şekilde açık uçlu olmalıdır.
- İkilem öğrencilerin olgusal bilgiler üzerine değil, çatışmanın akıl yürütme boyutuna odaklanılmasına yardımcı olmalıdır.
- İkilemler öğrencinin düzeyine uygun olmalıdır (Doğanay, 2006).

Ahlaki Muhakeme Yaklaşımında değerler klasik ve güncel ahlaki ikilemler yolu ile öğretilmektedir. Öğrencilerin ahlaki ikilem durumlarına ilişkin yaptıkları

çıkarımsamalar önemlidir. Öğrenciler, ahlaki kararlar vermek için bilişsel süreçleri kullanırlar. Bu yaklaşımda öğrencinin hareketin sonuçlarına odaklanması yani hareketin doğuracağı sonuçları düşünerek karar vermesi sağlanır. Öğrencilerin belirledikleri sonuçlara ulaşma sebepleri mantıklıysa hareketi gerçekleştirirler. Öğretmen öğrencilere günlük örnekleri kullanarak ahlaki karar verme sürecinde neden öyle olması gerektiğini sormalıdır. Ayrıca öğretmen öğrencilerin ahlaki ikilemleri anlamalarını sağlar. Ahlaki bileşenleri ve hareketlerinin mantığını açığa çıkarmalarına yardımcı olur ve öğrencileri tartışmalara teşvik eder (Mikulics, 1998; Akt: Memişoğlu, 2014).

2.13.5. Karakter Eğitimi Yaklaşımı

Değerler eğitimi alanında en popüler hareket olan karakter eğitimi, 1980'lerde ve 1990'larda güç kazanmıştır. Karakter eğitimi, sosyal problemleri çözmeye, okul müfredatının ve eğitimsel önceliklerin öğrenci ihtiyaçlarına ve sosyal ihtiyaçlara cevap vermediği durumlarda verilen bir eğitimidir (Vessel, 1998). Karakter eğitimi yaklaşımında temel sayıldı, okul ve öğretmen temel ahlaki değerlerin öğretilmesinde rol oynar (Baydar, 2009).

Ekşi' ye (2003) göre karakter eğitimi "örtük veya açık program aracılığıyla, yetişen yeni nesile temel insani değerleri kazandırma, değerlere karşı duyarlılık oluşturma ve onları davranışa dönüştürme konusunda yardımcı olma gayretinin ortak adıdır. "Karakter eğitimi bakış açımızı etkileyerek kişisel ve sosyal yönden iyi bir insan olmamıza yardımcı olur (Ryan ve Bohlin, 1999).

Lickona' ya (1992) göre Karakter eğitiminin Temel İlkelerini 11 prensip olarak belirlenmiştir:

- Karakter eğitimi iyi karakterin temeli olarak temel ahlaki değerleri teşvik eder,
- Karakter düşünme, duygu ve davranışı içerecek kapsamda tanımlanmalıdır.
- Etkili karakter eğitimi, okul yaşamının tüm basamaklarında temel değerleri teşvik eden maksatlı, üstünlüğü eline alan ve kapsamlı bir yaklaşımı gerektirir.
- Okul, insancıl ve şefkatli bir topluluk olmalıdır.
- Karakter geliştirmek için, öğrenciler ahlaki aksiyon fırsatına ihtiyaç duyar.

- Etkili karakter eğitimi, öğrencileri merkeze alan ve başarılı olmalarına yardımcı olan anlamlı ve teşvik edici akademik müfredatı içerir.
- Karakter eğitimi öğrencilerde iç güdümlü bir motivasyon geliştirme çabası içinde olmalıdır.
- Tüm okul personeli, karakter eğitimi için sorumlulukları paylaşan ve aynı temel değerlere bağlı bir öğrenme ve ahlak topluluğu olmalıdır.
- Karakter eğitimi hem personelden hem de öğrenciden ahlaki liderlik gerektirir.
- Okul, karakter eğitimi çabalarında ebeveynleri ve çevresel imkânları tam bir ortak olarak görmelidir.
- Karakter eğitiminin değerlendirilmesi; okulun karakterini, karakter eğitimcisi olarak okul personelinin işlevselliğini ve öğrencilerin iyi karakter gösterme bağlamını içermelidir.

Karakter eğitiminin amacı, ahlaki değerleri önemseyen, anlayan ve onlara uygun davranan gençlerin yetiştirilmesidir. Aynı zamanda karakter eğitimi yaklaşımı, öğrencilerin problemleri çözmeleri ve potansiyellerinin tam olarak farkına varmaları için ihtiyaç duydukları ahlaki düşünme becerisini ve erdemleri üretmeleri için gereken değişiklikleri okulun yapabileceği konusunda görüş öne süren eğitim reformundaki bir yaklaşım olarak görülebilir (Vessel, 1998).

Bu yaklaşımda iyi karakteri sembolize eden temel değerler saptanmış ve bu değerlerin kazandırılması için okul ve sınıfta uygulanması gereken yöntemler önerilmiştir. Değerlerin nasıl kazandırılması gerektiği ile ilgili geçmişten günümüze çok çeşitli yöntemlerin kullanıldığı görülmektedir. Bu yöntemlerden bir kısmı değerlerin telkin, öğüt, kıssadan hisse gibi yollarla doğrudan öğretimine yönelik; bir kısmı ise akıl yürütme, sorgulama, yansıtıcı düşünce ve karar verme süreci olarak kazanımına yöneliktir. Akıl yürütme ve mantıklılığı teşvik etme, empati geliştirme, özsaygı geliştirme ve işbirliği geliştirme gibi süreçler, değerler eğitiminde öne çıkan temel süreçlerdir (Doğanay, 2006; Akt: Baydar, 2009).

2.14. İlgili Araştırmalar ve Yayınlar

Araştırmanın literatür taramaları kapsamında değer eğitimi ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılan bazı araştırma ve yayınlar irdelenmiş ve bunların sonuçlarına kısaca yer verilmiştir.

2.14.1. Yurt Dışında Yapılan Bazı Araştırma ve Yayınlar

Değerlerle ilgili ilk araştırmalar E. Spranger ve Morrise aittir. Spranger insanların farklı değer türleri etrafında toplanacağını öne sürmüştür. Morris ise değerler üzerine ölçek geliştirmiş daha sonra bu ölçek başka araştırmacılar tarafından standart değer ölçeği haline getirilmiştir (Gürkan, 1997; Akt: Uçar, 2009).

El Hassan ve Kahil (2005) “Yaşayan Değerlerin Etkisi: Bir Eğitim Programının Lübnan’ da Özel Okuldaki İlköğretim Öğrencilerinin Tutum ve Davranışları Üzerindeki Etkisi” adlı araştırmada ‘Yaşayan Değerler Eğitimi Programının’ Lübnan’da özel bir okuldaki ilköğretim öğrencilerinin kişisel ve kişilerarası zeka ile ilgili tutum ve davranışlarına etkisinin ön-test son-test grup tasarımıyla belirlenmesini amaçlamışlardır. Çalışmanın örneklemini 31’ i kız, 44’ ü erkek olmak üzere 75 öğrenci oluşturmuştur. Kontrol grubu öğrencileri okulun düzenli programına devam ederken, deney grubu öğrencileri okul programının yanı sıra barış, saygı ve sevgi değer ünitelerini de takip etmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre, denenen grupların benlik saygısı algısı, tutum ve davranışlarında “Yaşayan Değerler Eğitimi Programının” uygulanmasından sonra belirgin farklar oluşmuştur. Ayrıca sonuçlar, denenen öğrencilerin kişisel ve kişiler arası zeka ve EQ konusunda “Yaşayan Değerler Eğitimi Programının” uygulanmasından sonra önemli farklılık olmadığını da göstermiştir.

Yapılan başka bir araştırmada ise, değer eğitimine niçin ihtiyaç duyulduğu sorusu sorulmuş ve açık uçlu cevaplar alınmıştır. Bunların gruplanması ile aşağıdaki liste oluşturulmuştur (Wood ve Roach, 1999; Akt: Baydar, 2009):

- Değer eğitimi okulların ve öğretmenlerin esas görevidir.
- Önceki yıllarda olduğu gibi okul programlarında değerler yer almalıdır.
- Boşanmaların artması, değer eğitimine ihtiyaç olduğunu gösterir.
- Bugünün gençleri diğer insanlara saygı duymuyor.

- Değer öğretimiyle, insanların öğrenmesi daha kolay olacaktır.
- Değer öğretimiyle daha iyi vatandaşlar yetiştirebiliriz.
- Okullarda değer öğretilmeli çünkü ailede öğretilmiyor.

Chandler (2005) ” Karakter Eğitimi Programının İlkokul Öğrencilerinin Toplum Yanlısı Davranış Yeterliliği Üzerindeki Etkileri” adlı doktora tez çalışmasında beşinci sınıf öğrencilerinin toplum yanlısı davranış yeterliliğinde Karakter Eğitimi Programının etkililiğini araştırmıştır. Bu araştırma 18 hafta boyunca, 116 beşinci sınıf öğrencisi üzerinde sosyal yeterlilik ve anti sosyal davranış ölçeği kullanılarak yapılmıştır. Yapılan çalışmada üç hipotez vardır. Birinci hipoteze göre sosyal yeterlilik öncesinde olan beşinci sınıflarda karakter eğitimi programına katılanlarda önemli derecede farklılıklar vardır. İkinci hipoteze göre, karakter eğitimi programında cinsiyet ve öğrenci ilişkisi istatistiksel olarak büyük yer almaktadır. Üçüncü hipotez; karakter eğitimi programında öğrencilerin yetenekleri ve etnik kökenleri arasında önemli derecede ilişki vardır. Sonuçlar şunu göstermektedir; birinci ve ikinci hipotez kabul edilmiştir. İstatistiklere göre karakter eğitimi programına katılan öğrencilerde bu katılım sonrasında, öğrencilerin cinsiyetleri ile ilişkili olarak büyük ölçüde farklılıklar bulunmuştur. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre uygulanan ölçeklerden olumlu anlamda daha fazla puan aldıkları belirtilmiştir. Üçüncü hipotez ise reddedilmiştir. Etnik açıdan çocukların karakter eğitimi programına katıldıktan sonra aralarında farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Değerler eğitimi üzerine bir başka çalışma ise Amerika’da yapılmıştır. Bu çalışmada öğretmenlerin genel karakter eğitim konusundaki algılarını ölçmek için bir ölçme aracı geliştirilmiş ve öğretmenlerin yetkinlik yapılarının karakter eğitimi ile ilgisi ayrıntılı olarak araştırılmıştır. Bu çalışmada ortaya şu sonuçlar çıkmıştır (Milson ve Ekşi, 2003):

- Öğretmenler genellikle karakter eğitiminin yetkinlikleri ile ilgili olarak olumlu bir duyguya sahiptirler ancak; kendilerinin iyi karakterden yoksun öğrencilere karakter eğitimi sağlama yetenekleri konusunda kuşku duymaktadırlar.
- İlköğretim öğretmenleri, lise öğretmenlerine göre daha yüksek düzeyde bir karakter eğitimi yetkinliği inancına sahiptirler.

- Personel geliştirme eğitimi ve karakter eğitimi konferansları öğretmenlerin karakter eğitimi yetkinliği duyguları üzerinde olumlu bir etki yapmaktadır. Ancak üniversiteye dayalı kurs çalışması öğretmen verimliliğinde önemli bir artış sağlamamaktadır.

Thornberg (2008) “Değerler Eğitiminde Mesleki Bilgi Eksikliği” adlı çalışmada öğretmenlerin değer eğitimi ile ilgili bakış açılarını incelemek için çok az araştırma yapıldığını belirterek, öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamalarındaki algılarının incelenmesi ve onların bu konudaki profesyonelliklerinin araştırılmasını amaçlamıştır. Bu araştırma için 13 öğretmenle nitel görüşme gerçekleştirilmiş ve bu görüşmeler karşılaştırmalı analizle incelenmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenler arasında değer eğitimi alanında profesyonel bilgi eksikliğinin olduğu ortaya çıkmıştır.

Gibson ve Schwartz (1998) yaptıkları çalışmada; kadınların ve erkeklerin değerler yapısında farklılıklar olup olmadığını, benzer değerlere aynı anlamları yükleyip yüklemediklerini ve 10 değer türündeki sıralamalarının farklılık gösterip göstermeyeceğini görmek, aynı zamanda değer önceliklerini etkileyen özelliklerden yaş, eğitim düzeyi ve etnik geçmiş özellikleri ile cinsiyet arasında etkileşim olup olmadığını araştırmışlardır. Araştırma 19 yaş üzerindeki 519 kadın ve 480 erkek ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen verilere göre, kadınlar ve erkekler, değer türleri arasındaki uyumlu ve tartışmalı ilişkileri benzer biçimde algılamaktadırlar, değer türlerine benzer anlamları yüklemektedirler. Ayrıca kadınlar ve erkekler, 10 değer türünü hemen hemen aynı sıralamışlardır. Kadınlarda erkekler gibi güvenlik, evrensellik ve iyilikseverlik değerlerinin daha önemli olduğunu; güç, gelenek ve uyarım değerlerini ise en az önem derecesinde belirtmişlerdir. Sosyodemografik özelliklerden yaş, eğitim düzeyi ve etnik geçmiş değer önceliklerinde cinsiyet etkisini azaltmamıştır (Akt: Uçar, 2009).

Germaine (2001) tarafından yapılan “Değerler Eğitiminin İlköğretim Öğrencilerinin Benlik Saygısı Üzerindeki Etkisi” adlı doktora tez çalışmasında programın bir parçası olarak okullarda resmi olarak değer eğitiminin verildiği ve böyle bir eğitimin verilmediği ilköğretim öğrencileri arasında benlik saygısı ölçümlerinde önemli bir farklılık olup olmadığını belirlemek amaçlanmıştır. Kanada’da yapılan bu çalışmada oybirliği ile belirlenen 16 değer yer almıştır. Yarı deneysel araştırma

modelinin kullanıldığı bu araştırmada deneysel gruba değerler dördüncü sınıftan yedinci sınıfa kadar dört yıllık bir sürede eğitim programının resmi bir parçası gibi öğretilmiştir. Kontrol grubu ise resmi olarak değerler eğitimini almamıştır. Araştırma sonuçlarında her iki grubun benlik saygısı ölçümlerinde anlamlı bir farklılık bulunmamış fakat başarı, davranış, tutum ve okuldaki dönem başarısının değerlendirilmesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmüştür.

Thompson (2002) tarafından yapılan araştırmanın amacı karakter eğitimi programının çocukların davranışı üzerinde etkili olup olmadığını belirlemektir. Araştırma sürecinde öğrencilerin davranışları gözlemlenmiş olup öğretmen, öğrenci ve öğrenci aileleri ile görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmelerde karakter eğitiminin öğrencilerin davranış kazanımındaki etkisi hakkında görüşleri alınmıştır. Araştırmanın sonucunda karakter eğitimi programının diğer derslerle programda bütünleştirilmesi gerektiği, ayrıca bu programların ilköğretim okullarının ilk basamaklarından başlaması gerektiği vurgulanmıştır. Bu şekilde eğitim programlarında karakter eğitiminin çocuklar üzerinde olumlu bir etkisi olduğu kanısına varılmıştır (Akt: Baydar, 2009).

Günümüzde değer çalışmalarının önemli bir kısmı betimleyici ve durum tespit çalışmalarıdır. Bu tür çalışma örneklerinin başında R.F.Inglehart'ın çalışması gelmektedir. 1976' dan 1982'ye kadar bir seri çalışma yapan Inglehart da belli değer kategorileri oluşturmuştur. Oluşan bu değer kategorileri UNESCO' ya bağlı olarak bir ekip çalışması halinde dünyanın kırk üç ülkesinde uygulanmıştır. Inglehart adı geçen değerler arasında geleneksel otorite/rasyonel- legal otorite eksenleri arasında bir değer değişiminin gerçekleştiğini, geleneksel otorite kutbunda dinin büyük bir önem taşıdığını, rasyonel otoritede ise ekonomik büyümenin yanında siyasetin ön plana çıktığını belirtmiştir (Inglehart, 1995; Akt: Aydın, 1997).

Whitney (1986) araştırmasını ABD'nin Tennessee eyaletindeki devlet okullarında yapmıştır. Araştırma eyaletteki rastgele seçilen 75 okul ve bu okullardaki sosyal bilgiler öğretmenleri ile sınırlıdır. Araştırma sonunda araştırmaya katılan öğretmenlerin değer eğitiminin sadece aile ve kilisede yetersiz olduğu okullarda da verilmesi gerektiğine inandıkları, ders kitaplarının değer eğitimi konusunda yetersiz kaldığı verilen hedeflerde eksikliklerin olduğunu düşündükleri görülmüştür. Öğretmenlerin programın ve ders kitaplarının toplumun değerlerinin öğretmeye dair sağlam bir temel sağlayamadığını ve

en önemli üç ahlaki değer; dürüstlük, başkalarına saygı ve sorumluluğun programa eklenmesini gerekli gördükleri görülmüştür (Akt: Uçar, 2009).

Harris (1991) “Ortaokullarda Birleştirilmiş Değerler Eğitimi Yaklaşımlarını Tanımlama” adlı çalışma yapmıştır. Çalışma değerler eğitimi kapsayan felsefi, politik ve pedagojik meselelere yönelik yeni bir bakış açısı getirmektedir.

Johansson (1995) yaptığı araştırmada İsveç'teki çocukların dürüstlük üzerine yapılan çalışmalarda öğretmenlerin stratejilerini incelemiştir. Bu çalışmanın amacı çocukların ifade ettikleri ahlaki değerlere öğretmenlerin nasıl dikkat ettiklerini araştırmak olmuştur. Öğretmenler çocuklarda hangi değerleri geliştirmek isterler ve hangi değerlerin gelişimini teşvik ederler. Sonuçlardan anlaşılmaktadır ki öğretmenlerin bu konudaki stratejileri çocukların dürüstlüğü nasıl öğrendikleri hakkındaki fikirleriyle, farklı ahlaki sorular ve dürüst çocuğu oluşturan öğeler hakkındaki düşünceleriyle ilgilidir. Yapılan analizler sonucunda çocukların dürüstlüğü nasıl öğrendiğine dair bazı ana perspektifler ortaya çıkmıştır. Öğretmenler çocukların dürüstlüğü öğrenmelerine empati, diğerlerinin görüşlerini anlama, modelleme ve kısıtlamalar yollarıyla yardımcı olurlar. Diğer bir görüş ise çocukların ahlaki yeteneklerinin sınırlı olduğunu iddia etmektedir.

2.14.2. Yurt İçinde Yapılmış İlgili Araştırmalar

Yurtiçinde yapılan değer eğitimi içerikli araştırmaların birçoğu insani değerler eğitimi, karakter eğitimi programları, vatandaşlık eğitimi veya insan hakları eğitimi üzerine yoğunlaşmıştır. Değer eğitiminde öğretmenin tercihleri veya değer öğretimi sürecinde kullanılan yaklaşımlar hakkında kapsamlı araştırmalar bulunmaktadır. Değer öğretiminde aile sosyoekonomik düzeyinin etkisi ve ailenin öğrenim düzeyi ve yenilik öğretim programının etkisi üzerine yeterli sayıda çalışma yapılmamıştır (Baydar, 2009).

Güngör “Değerler Psikolojisi Üzerine” çalışmıştır. Bu çalışmada ahlaki değerler temele alınmış; bu değerlerle sosyal, iktisadi, estetik değerler arasındaki ilişkiler araştırılmıştır (Güngör, 1998).

Ulusoy (2007) “Lise Tarih Programında Yer Alan Geleneksel ve Demokratik Değerlere Yönelik Öğrenci Tutumlarının ve Görüşlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi” adlı tez çalışması yapmıştır. Bu araştırmada, lise 1, 2 ve 3. sınıf

öğrencilerinin lise tarih programlarında yer alan geleneksel ve demokratik değerlere yönelik öğrenci tutumlarının ve görüşlerinin cinsiyete, sınıf düzeylerine ve okullara göre değişip değişmediğine bakılmıştır. Çalışmada geleneksel ve demokratik değer ölçeği hazırlanmış ve hazırlanan bu ölçekle öğrenci görüşleri alınmıştır. Ayrıca Cumhuriyet döneminde kabul edilen tarih programları incelenmiş, bu programların amaçlar ve açıklamalar bölümünde yer alan değer ifadeleri belirlenmiştir. Cumhuriyet döneminde lise tarih programlarına 1971 yılında amaçların konulduğu görülmüştür. Araştırmanın evrenini lise1, 2 ve 3. sınıf öğrencileri, örneklemini ise 2005– 2006 eğitim-öğretim yılında anket çalışmasına katılan 824 öğrenci oluşturur. Geliştirilen ölçek yoluyla elde edilen veriler SPSS paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Değerlerin belirlenmesinde aritmetik ortalama ve standart sapma, okullar ve sınıfları karşılaştırırken tek yönlü varyans (ANOVA), cinsiyetlere göre yapılan karşılaştırmada t testi kullanılmıştır. Ankete katılanların görüşleri arasında anlamlı fark olup olmadığı ($p < .05$) seviyesinde test edilmiştir. Araştırmada elde edilen bazı sonuçlar şunlardır:

- Okulların demokratik değerlere, geleneksel değere oranla daha fazla katılım gösterdikleri görülmüştür.
- Cinsiyete göre yapılan t-testi sonucunda kız öğrencilerin demokratik değerlere erkek öğrencilere göre daha fazla katılım gösterdiği, erkek öğrencilerin de geleneksel değerlere kız öğrencilere göre daha fazla katılım gösterdiği görülmüştür.
- Sınıflara göre yapılan karşılaştırmada 1. sınıf öğrencilerinin değer ifadelerine diğer sınıflara göre olumlu yönde daha fazla katılım gösterdiği görülmüştür.
- Tarih dersinde geleneksel ve demokratik değerlerin önemli ölçüde aktarılabildiği görülmüştür.
- Tarih programlarının amaçlar ve açıklamalar bölümünde geleneksel ve demokratik değerleri kazandırmayı amaçlayan hedeflerin olduğu görülmüştür.

Elbir ve Bağcı tarafından 2013 yılında yapılan, “Değerler Eğitimi Üzerine Yapılmış Lisansüstü Düzeyindeki Çalışmaların Değerlendirilmesi” adlı çalışmada YÖK Ulusal Tez Merkezinde tam metnine ulaşılabilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kapsamı dışında kalan toplam 21 doktora ve yüksek lisans tezi incelemiştir. Ulaştığı tezlerde öncelikle konu sınıflandırılmasına gidilerek gerekli istatistiklere ulaşılmıştır. Daha sonra tezlerin ortaya koyduğu sonuç ve önerilerdeki ortak noktalar tespit edilmiştir. Araştırmaları sonucunda değerler eğitimi üzerine yapılan tezlerin çoğunda

araştırmacıların, Türkiye’de değerler eğitiminin yeteri kadar özümsemediğini belirttiklerini ve değerler eğitimi alanında bulunan bu boşluğun bir an önce doldurulması konusunda aynı görüşü paylaştıklarını sonucuna varmıştır. Ayrıca öğretmen adaylarının ve şu an görev yapmakta olan öğretmenlerin değerler eğitiminin öğretimi sırasında kullanabilecekleri çağdaş yöntem ve teknikler hakkında bilgilendirilmeleri gerektiği vurgulanmıştır.

Uçar (2009) “Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlerle İlgili Kazanımlara Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi” adlı tezinde ilköğretim sosyal bilgiler programındaki değerlerle ilgili kazanımlara yönelik öğretmenlerin görüşlerini değerlendirmiştir. Araştırma ilköğretim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersindeki değerlerin kazanım düzeyine ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik, tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırma sonucunda bulgular incelendiğinde. Mevcut programda değerlerle ilgili kazanımların yeterli olup olmadığı sorusuna ise öğretmenlerin kazanımları yetersiz gördükleri cevabını verdikleri ve Öğretmenlerin değerlerle ilgili kazanımlara programda daha çok yer verilmesini istedikleri görülmüştür. Öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre değerlere yönelik görüşleri incelendiğinde sosyal bilgiler programında değerlerle ilgili kazanımların var olan duruma yönelik görüşleri arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Fakat öğretmenlerin programda değerlerle ilgili kazanımların olması istenen duruma yönelik görüşleri mesleki kıdemlerine bağlı olarak farklılık göstermiştir.

Değerler eğitimi alanında yapılan bir başka çalışma ise Mentiş tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada sosyal bilgiler dersinin duyuşsal amaçlarının gerçekleşme düzeyini belirli değişkenler açısından incelemiştir. Bu çalışmaya göre duyuşsal amaçların gerçekleştirme düzeyinin genel anlamda yeterli olduğunu ancak anne-babanın eğitim durumu, televizyon programları ve izleme süresi ve cinsiyetin kazanım düzeylerinde farklılıklara neden olduğunu belirtmiştir (Mentiş, 1997).

Meydan ve Bahçe (2010) ” Hayat Bilgisi öğretiminde değerlerin kazandırılma düzeylerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi” üzerine çalışmıştır. Bu araştırma, Hayat Bilgisi öğretiminde değerlerin kazandırılma düzeylerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi amacıyla genel tarama modelinde hazırlanan betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın sonucunda, öğretmenlerin hayat bilgisi

programında yer alan değerleri kazandırmak için en çok drama ve örnek olay yöntemini tercih ettiklerini ve hayat bilgisi kılavuz kitabındaki etkinlikleri yeterli buldukları görülmüştür.

Kılıç (2009) çalışmasında, ilköğretim 4. Sınıf sosyal bilgiler programındaki değerlerin kazanımla ilişkisi ve öğrenci çalışma kitaplarında yer alma düzeylerini belirlemeye çalışmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması desenine başvurmuştur. Araştırma sonucunda; kazanımların bir kısmıyla değerlerin ilişkisinin kurulamadığı, öğrenci çalışma kitaplarında programda yer alan bütün değerlere yer verildiği, ancak etkinliklerden bazılarının ilgili değerlerin kazandırılmasında yeterli olmadığı, bazı değerlerin sınırlı verildiği, bilimsellik değerinin pozitivist anlayışa göre tasarlanmış bir etkinlikle verildiği sonucuna varılmıştır.

Sarı (2007) tarafından yapılan “Demokratik Değerlerin Kazanımı Sürecinde Örtük Program: Düşük ve Yüksek, Okul Yaşam Kalitesi’ ne Sahip İki İlköğretim Okulunda Nitel Bir Çalışma” adlı doktora tezinde Adana ili merkez ilçelerindeki ilköğretim okullarının okul yaşam kalitesi düzeylerinin belirlenmesi ve okul yaşam kalitesi düzeyi düşük ve yüksek olan iki okulda temel demokratik değerlerden olan eşitlik, insan onuruna saygı ve çevreye saygı değerlerinin kazanılması sürecinde örtük programın işlevinin ayrıntılı bir şekilde incelenmesini amaçlamıştır. Bu çalışmada nicel ve nitel araştırma desenleri bir arada kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; dozu farklı olmakla birlikte, her iki okuldaki örtük programın demokratik değerlere uymayan özellikler taşıdığı söylenebilir. Değişkenlerin çoğu bakımdan düşük Okul Yaşam Kalitesi düzeyine sahip okuldaki örtük program daha antidemokratik özellikler taşımaktadır. Buna paralel olarak bu okuldaki öğrencilerin de antidemokratik davranışları daha sık sergilediklerinin belirlenmiş olması, okuldaki örtük programın öğrencilerin temel demokratik değerleri kazanmaları bakımından önemli bir işleve sahip olduğunu göstermektedir.

Gelen, Yılmaz ve Kurtulmuş (2010) çalışmalarında, “ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin sosyoekonomik düzeyleri ile sosyal bilgiler dersinde kazandıkları değerleri arasındaki ilişkinin belirlenmesini” araştırmışlardır. Bu çalışma korelasyonel bir çalışma olup, Hatay il merkezinde bulunan 32 ilköğretim okulu arasından rastgele

örnekleme metodu ile seçilen 5 ilköğretim okulunda öğrenim gören 140 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada verilerin toplanması amacıyla, 36 maddeden oluşan likert tipi bir anket formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin sosyoekonomik düzeyleri ile değer kazanım düzeyleri arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Aydın (1997) ise “İlköğretim 4, 5 ve 6. Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyetler Açısından Sahip Oldukları Değerlerin İncelenmesi ” adlı tez çalışması yapmıştır. İlköğretim 4, 5 ve 6. sınıf öğrencilerinin cinsiyetler açısından sahip oldukları değerler ile cinsiyet değişkeni, yaş değişkeni ve sınıf değişkeni arasında sosyal ve ahlaki değerler açısından manidar ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir.

Gömlüksiz ve Cüro (2011) tarafından yapılan araştırmada, sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan vatanseverlik, kültürel değerler, saygı, çevre ve doğa, sorumluluk ve bilimsel tutum gibi değerlere ilişkin İlköğretim öğrencilerinin tutumları araştırılmıştır. Çalışma sonucunda sosyal bilgiler dersi öğretim programının öğrencilere belirtilen değerleri kazandırmada etkili olduğu görüşüne varılmıştır.

Değerler eğitimiyle ilgili Taşdelen (2006) yaptığı tez çalışmasında, üniversite öğrencilerinin ereksel ve araçsal değer hiyerarşilerini saptamaya çalışmıştır. Değer hiyerarşisinin, üniversite öğrencilerinin politik görüşleri, öğrenim gördükleri bölüm, en uzun süre yaşadıkları yerleşim merkezi, değişkenlerine bağlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmıştır .

Zoba (2000) “İlköğretim Okullarında Var Olan Örgütsel Değerlerle Öğretmenlerin Sosyalleşmesi Arasındaki İlişki ” adlı yüksek lisans tezinde; ilköğretim okullarında var olduğu düşünülen örgütsel değerler ile öğretmenlerin sosyalleşmesi arasındaki ilişkiyi saptamayı amaçlamıştır.

Keskin (2008) tarafından yapılan çalışmada Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitiminin tarihsel gelişiminin ve yayınlanan son iki program temel alınarak bugünkü durumun ortaya konması amaçlanmıştır. Çalışmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Nitel boyutta; II. Meşrutiyet’ den günümüze yayımlanmış sosyal bilgiler programlarındaki değerler için doküman analizi tekniğine başvurulmuş, nicel boyutta ise genel tarama modeli kullanılmıştır. Değerler Eğitimi Ölçeği’ nin 2005 ve 2006’daki iki uygulamaya ait genel sonuçlar şöyledir:

Kızların değerlere sahip olma düzeyi erkeklerden daha yüksektir. Ailenin sosyoekonomik durumu arttıkça öğrencilerin değerlere yönelik puanları da artmaktadır. Her iki program da (5.sınıf düzeyinde) değerleri öğrencilere aynı düzeyde kazandırmaktadır.

Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000) “Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı ” adlı araştırmada Schwartz’ın değer listesine dört değer daha eklenerek öğretmenlere uygulanmıştır. Aynı zamanda öğretmenlerin aile tanımları ve dinsel yönelimlerin değerlerle olan ilişkisi de incelenmiştir. Çok boyutlu alan analizi ile eklenen dört değer Schwartz’ın değer kuramında öngörülenlere benzer bir yapı içinde beklenen tiplerinde yer aldığı görülmüştür. Namus ve erkeğin üstünlüğü değerleri geleneksellik tipinde; misafirperverlik uyma/güvenlik bileşik tipinde; laiklik değeri ise evrenselcilik/öz yönelim tipinde saptanmıştır.

Baydar (2009) ”İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Belirlenen Değerlerin Kazanım Düzeyleri ve Bu Süreçte Yaşanılan Soruların Değerlendirilmesi” adlı tezinde beşinci sınıf öğrenci ailelerinin sosyoekonomik düzeyi ve ailelerin öğrenim düzeylerinin öğrencilerin değerleri kazanım sürecinde etkilerini Adana ili merkez ilçelerinde yer alan 20 okulda araştırmıştır. Araştırmada, farklı sosyoekonomik düzeyde bulunan okullar seçilip öğrencilerin ahlaki gelişim düzeylerini belirlemek amacı ile beşinci sınıf öğrencilerinden oluşan örnekleme her değer için farklı öykülerden oluşan (adil olma, sorumluluk, dayanışma, tarihsel mirasa duyarlılık) ahlaki ikilem formları uygulanmıştır. Araştırmada 82 beşinci sınıf öğretmeni ile anket çalışması yapılmıştır. Ankette değer kazanımı sürecinde öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar ve öğrencilerin değerleri kazanım düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmaya göre öğrencilerin adil olma, sorumluluk, dayanışma ve tarihsel mirasa duyarlılık değerlerini kazanım düzeyleri Kohlberg’in ahlaki gelişim kuramına göre ikinci düzey olan geleneksel düzeyde yer aldıkları sonucuna varılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin ise öğrencilerin değer kazanımında yetersiz olduklarını ve bunun ailelerin öğrenim düzeylerinden kaynaklı olabileceği kanısına varılmıştır.

Memişoğlu (2014) ”İlköğretim 4 ve 5. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimine ilişkin görüşleri” adlı tezinde İlköğretim Okulu 4. ve 5. sınıflarında görev yapan sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi

uygulamalarında yer verdikleri değerler, kullandıkları yaklaşımlar, yöntem-teknik ve ölçme değerlendirme etkinliklerine ilişkin görüşleri cinsiyet, kıdem, mezuniyet, hizmet içi eğitim değişkenine göre incelenmiştir. Veriler Bolu merkez ilçesindeki İlköğretim okullarında görev yapan 92 sınıf öğretmeninden toplanmıştır. Araştırmada, anket ve açık uçlu sorular kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde, sosyal bilgiler programında ön görülen değerleri sıklıkla ve her zaman düzeyinde yer verdikleri, yaklaşımlardan model olma, telkin ve değer açıklama yaklaşımını, yöntemde işbirlikli öğrenme yöntemini, ölçme değerlendirmede gözlemi her zaman düzeyinde kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin cinsiyet, kıdem ve mezuniyet durumlarına göre görüşleri arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Ayrıca öğretmenlerin değerler eğitimi konusunda büyük bir oranının hizmet içi eğitim almadığı ancak; deneyimle, kitap okuyarak, deneyimli öğretmenlerden bilgi alarak, programdan bilgi edinerek konu hakkında kendilerini geliştirdiklerini belirtmişlerdir.

Tahiroğlu (2012) ”Değerler Eğitiminin İlköğretim 4. Sınıf Öğrencilerinin Trafik Kurallarına Yönelik Tutumlarına Etkisi” adlı tez çalışması yapmıştır. Bu çalışma, değer eğitimi yöntemlerinden Değer Açıklama ve Değer Analizi yaklaşımlarına uygun olarak geliştirilen trafik eğitimi etkinliğinin, ilköğretim 4. sınıf öğrencilerinin trafik kurallarına yönelik tutumları üzerindeki etkisinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmada ön-test son-test kontrol gruplu deneme modeli kullanılmıştır. Deney gurubu 28, kontrol gurubu ise 26 öğrenciden oluşmuştur. Çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından ilköğretim 4. sınıf düzeyi için geliştirilen trafik kuralları tutum ölçeği kullanılmıştır. Bu çalışmaya göre, değer eğitimi yaklaşımlarına uygun olarak geliştirilen etkinlik, öğrencilerin trafik kurallarına yönelik tutumları üzerinde olumlu bir etki göstermiştir.

Özmen, Er ve Gürgil (2012) ”İlköğretim Branş Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmalarında ilköğretimde çalışan branş öğretmenlerinin ilköğretim müfredatında yer alan değerlere ve değer eğitimine ilişkin görüşleri araştırılmıştır. Araştırma ilköğretim ikinci kademedeki görev yapan 130 öğretmenle gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar tarafından geliştirilen 5’li likert tipi ankette veriler farklı değişkenler açısından incelenmiştir. Bulgulara bakıldığında öğretmenlerin değer eğitimine ilişkin görüşleri arasında cinsiyet, mesleki kıdem ve branş değişkenlerine göre farklılık görülmemiştir.

Tahiroğlu ve etin (2010) ” Değer Eğitimi Yöntemlerine Uygun Geliştirilen Çevre Eğitimi Etkinliğinin, İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Çevreye İlişkin Tutumlarına Etkisi” adlı çalışmada, değer eğitimi yöntemlerine uygun olarak geliştirilen çevre eğitimi etkinliğinin, ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin çevreye ilişkin tutumları üzerindeki etkisinin belirlenmesi araştırması yapılmıştır. Araştırmada ön test son test kontrol gruplu deneme modeli kullanılmıştır. Deney gurubu 30, kontrol gurubu ise 32 öğrenciden oluşmuştur. Araştırmanın verileri için her iki gruba deneysel çalışma sürecinin başında ve sonunda “evre Tutum Ölçeği” uygulanmıştır. Buna göre, uygulanan etkinlik öğrenci tutumları üzerinde olumlu bir etki göstermiştir.

Yalar (2010) ”İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitiminin Mevcut Durumunun Belirlenmesi ve Öğretmenlere Yönelik Bir Program Modülü Geliştirme” adlı doktora tezinde, sosyal bilgiler programında yer alan değer eğitimiyle ilgili öğretmen görüş ve önerilerini belirlemeyi amaçlamıştır. Ayrıca, araştırma sonucunda değer eğitimiyle ilgili yapılandırmacı yaklaşım da göz önünde bulundurularak öğretmenlere yönelik bir program modülünün geliştirilmesi de amaçlanmıştır. Çalışma Diyarbakır’da görev yapan 423 sınıf öğretmeni üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin kitle iletişim araçlarındaki şiddet ve saldırganlık içeren bazı yayınların okulda verilen değerler eğitimini olumsuz etkilediği, okulda verilen değerlerin ailede ve sosyal çevrede yeterince pekiştirilmediği görüşünde birleştikleri görülmektedir.

Ersoy ve şahin (2012) yaptıkları çalışmada, ilköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki değerler eğitimine yönelik etkinlikleri, değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelemişlerdir. Doküman inceleme yöntemiyle yürütölen bu çalışmanın evrenini, 2010-2011 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı ve Talim Terbiye Kurulu Başkanlığından onay alan 5 adet Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabı ve 3 adet Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı oluşturmaktadır. Bu kitaplar arasından rastgele seçilerek incelenen 2 adet Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabı ve 2 adet Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Etkinliklerin değerler eğitimi yaklaşımlarına uygun olup olmadığını belirleyebilmek amacıyla araştırmacılar tarafından Etkinlik Kriterleri izelgesi (EK) geliştirilmiş ve veriler bu çizelgeye göre incelenmiştir. İnceleme sonucunda İlköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler eğitimine yönelik etkinliklerde telkin ve değer analizine

yer verildiği, ahlaki muhakeme, gözlem/model alma yoluyla öğrenme ve değer açıklama yaklaşımına ise yer verilmediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Yaşar ve Çengelci (2012) yaptıkları çalışmada, ilköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin nasıl gerçekleştirildiğini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma, yapılandırılmamış gözleme dayalı betimsel durum çalışması biçiminde desenlenmiştir. Araştırmada bütüncül tek durum deseni benimsenmiştir. 2008-2009 öğretim yılı bahar döneminde Eskişehir il merkezinde bir ilköğretim okulunda gerçekleştirilen araştırmaya beşinci sınıfta öğrenim gören 22 öğrenci ile sınıf öğretmeni katılmıştır. Araştırma verileri tümevarım analizi yoluyla çözümlenmiş, araştırma soruları doğrultusunda bulgular tanımlanarak yorumlanmıştır. Araştırma sonuçlarına dayalı olarak sosyal bilgiler dersinin değerler eğitiminde son derece önemli bir yere sahip olduğu; ancak sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin daha etkili biçimde gerçekleştirilebilmesi için okul, öğretmen, aile ve çevrenin işbirliğinde sorunların giderilmesine yönelik çalışmalar yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Yazar (2012) “Öğretmen Adaylarının Değerler Hakkındaki Görüşleri” adlı araştırmasında Ziya Gökalp Eğitim Fakültesinde öğrenime devam eden öğretmen adaylarının değerler hakkındaki görüşlerinin belirlenmesini irdelemiştir. Bu çalışmada nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmada nitel veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2010-2011 öğretim yılı bahar döneminde Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi lisans programlarının son sınıfında öğrenim gören öğretmen adayları oluşturmuştur. Araştırmaya 32 öğretmen adayı katılmıştır. Görüşme sonucunda elde edilen verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Veriler, görüşmede yer alan sorular dikkate alınarak sunulmuştur. Öğretmen adaylarının görüşlerini yansıtmak için doğrudan alıntılar yapılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğretmen adaylarının yaşamlarına yön veren başlıca değerlerin manevi değerler olduğu, bunu ekonomik ve dini değerlerin takip ettiği görülmektedir. Öğretmen adaylarının, değerlerin kazanılmasında ailenin önemli bir rolü oynadığını ve değerlerin kazandırılması konusunda ailelerin eğitilmeleri gerektiği görüşünde oldukları anlaşılmaktadır.

Yurt içi ve yurt dışında yapılan araştırmaların da gösterdiği gibi değerlerin ğretimi ve değerlerin kazanımları ilgi çeken ve araştırmaya değer bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çağımızda insan etkeninin dünyanın geleceğini etkilediği ve insanların bireysel yaşama doğru yöneldiği düşünülürse kişilik eğitiminin neden önemli olduğu daha net anlaşılabilir. lkeler eğitim programlarını araştırmalar ve araştırmaların yönlendirmeleri doğrultusunda hazırlamaya başlamıştır. Yaşayan değerler ve karakter eğitimi okulların yeni programları içinde yer almaya başlamış ve özellikle özel eğitim kurumlarında tercih edilir olmaya başlamıştır. Bununla birlikte yapılan araştırmaların çoğu karakter eğitimi, ahlak eğitimi, ğrenci ve öğretmenlerin değer tercihleri, duyuşsal amaçların kazanımı, insan, değer programları ve karakter eğitimi programlarının gruplar üzerindeki etkileri kapsamındadır. Bütün bunların gerekliliği dışında şuanda ülkemizde ilköğretim sosyal bilgiler programında uygulanan değerler eğitimi ve bu eğitimin öğrenciler üzerindeki etkilerine dair yeterli sayıda araştırma yer almamaktadır. Değerlerin kazanımı için yapılan programların önemi kadar bu programların değerlendirmesi de yapılmalıdır. Programların etkili olması için çeşitli araştırmalarla eğitimlerin desteklenmesi gerekmektedir (Baydar, 2009).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizi ilgili bilgiler verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

İlkokul öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kazandırılan değerlere ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim kullanılmıştır.

Olgu bilim deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Elazığ ili Maden İlçesi İlkokullarında 4. sınıf sosyal bilgiler öğretimi yapan sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır.

Araştırmada çalışma evreninin büyük olması nedeniyle örneklem alma yoluna gidilmiştir. Örneklem basit tesadüfi örneklem seçimi ile belirlenerek oluşturulmuştur. 2013-2014 eğitim öğretim yılında Elazığ ili Maden ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilkokullarında görev yapan 27 sınıf öğretmeni araştırmanın çalışma gurubunda yer almıştır.

Tablo 3.1.

Örnekleme Yeri Alan İlkokullar

OKUL ADI (MADEN İLÇESİ)
1. Hazar İlkokulu
2. Vali Aydın Arslan İlkokulu
3. İffet Nusret Gülser İlkokulu
4. Asım Sürücü İlkokulu
5. Fatih Mehmet İlkokulu
6. Atatürk İlkokulu

3.2.1. Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri

Kişisel bilgilere ilişkin sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplar frekans (n) ve yüzde (%) kullanılarak tablolaştırılıp genel olarak değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Örnekleme oluşturan öğretmenlerin cinsiyetlerine göre dağılımları Tablo 3.2. de verilmiştir.

Tablo 3.2.

Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kadın	13	48.14
Erkek	14	51.86
Toplam	27	100.0

Tablo 3.2. incelendiğinde araştırmanın örneklemini oluşturan öğretmenlerin %48.14 (N=13)' ü kadın, %51.86 (N=14)' sı erkek öğretmenlerden oluşmaktadır. Bu değerler öğretmenlerin cinsiyetleri açısından oranlarının birbirine yakın olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.3.

Öğretmenlerin Mesleğindeki Hizmet Sürelerine Göre Dağılımlar

Mesleki Hizmet Süreleri	N	%
(0-5 yıl)	5	18.5
(6-10 yıl)	5	18.5
(11-15 yıl)	9	33.0
(16-20 yıl)	4	14.5
(21 yıl ve üzeri)	4	14.5
Toplam	27	100.0

Tablo 3.3. incelendiğinde öğretmenlerin mesleki hizmet süreleri ile ilgili %18.5 (N=5)' nin 0-5 yıl hizmet yaptığı, %18.5 (N=5)' nin 6-10 yıl hizmet yaptığı, %33.0 (N=9)' in 11-15 yıl hizmet yaptığı, %14.5 (N=4) 'in 16-20 hizmet yaptığı, %14.5 (N=4)' in 21 yıl ve üzeri hizmet yaptığı sonucuna varılmıştır.

Bu veriler doğrultusunda öğretmenlerin mesleki hizmet sürelerine göre en yüksek yüzde (%33.0) ile 11-15 yıl arası hizmet yapan öğretmenlerin olduğu görülmektedir. Bulguya göre en düşük yüzdeye ise %18.5 ile 0-5 yıl ve 6-10 yıl hizmet yılı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.4.

Öğretmenlerin En Son Bitirdiği Yüksek Öğretim Programına Göre Dağılımları

Yüksek Öğretim Programı	N	%
Eğitim Fakültesi	13	48.1
Fen Edebiyat Fakültesi	10	37.1
Diğer (Eğitim Yüksek Okulu, Ziraat, ...)	4	14.8
Toplam	27	100

Tablo 3.4. incelendiğinde öğretmenlerin %48.1 (N=13)'nin Eğitim fakültesi, %37.1 (N=10)' nin Fen Edebiyat Fakültesi, %14.8 (N=4)' nin diğer yüksek okullardan mezun olduğu saptanmıştır. Bu veriler doğrultusunda en yüksek yüzdenin %48.1 ile

eğitim fakóltesi mezunlarında olduğu görölürken, en düşük yüzdenin ise % 14.8 ile diğer fakólterden mezun olanlardan oluğuğu görölmüştür.

Tablo 3.5.

Öğretmenlerin Bitirdiği Yüksek Öğretim Programına Göre Alanı

Mesleki Alanı	N	%
Sınıf Öğretmenliği	20	74. 1
Diğer Fakólter	7	25. 9
Toplam	27	100. 0

Bu veriler ışığında Örneklemi oluğturan öğretmenlerin 74.1 (N=20)' nin sınıf öğretmenliği, %25. 9 (N=7)' nin diğer fakólterden mezun olduğu saptanmığtır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın amaçlarını gerçekleştirebilmek için, konu ile ilgili yurt içi ve yurtdığı genel bir literatür taraması yapılmığtır. Yapılan genel literatür taraması sonrasında öğretmenlerin görüş ve önerilerinin alınacağı veri toplama aracının geliştirilmesine başlanmığtır. Bu bağlamda ilk önce öğretmenlerin ilkokul sosyal bilgiler programında değerler eğitimi ile ilgili görüş, düşünce ve önerilerinin neler olduğunun belirlenmesi için ilkokullara gidilerek sınıf öğretmenleriyle ön görüşme yapılmığtır.

Yapılan ön görüşmeye göre öğretmenlere önce açık uçlu sorular sorulmuğtur. Ön görüşmede elde edilen veriler ışığında öğretmenlerin görüş belirttiği maddeler ve sorular düzenlenerek veri toplama aracı olarak görüşme formu uygulanmığtır. Akabinde rast gele seçilen 6 öğretmenle yarı yapılandırılmığ mülakatlar yapılmığtır. Yapılan mülakatlarda öğretmenlerin görüşlerinin, daha önce yazılı olarak ifade ettikleri görüşleri, doğrular nitelikte olduğu görölmüştür.

3.4. Veri Analizi

Araştırmada açık uçlu sorulardan elde edilen nitel verilerin çözümlenmesinde, nitel veri analizleri tekniklerinden içerik analizi kullanılmığtır.

İçerik analizi, verilerin derinlemesine analizini ve önceden belirgin olmayan tema ve boyutların ortaya çıkarılmasını olanaklı kılar. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayacak kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde toplanan verilerin analizi sonucu elde edilen bulgular araştırmanın amacı, alt problemlerine göre sunulmuştur.

4.1. İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Kazandırılan Değerlerle İlgili Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine İlişkin Bulgular

Çalışmanın bu kısmında, öğretmenlerin açık uçlu sorulara verdikleri cevapların analizleri yapılırken cevaplar yakınlıklarına göre gruplandırılmış ilgili tablolara aktarılarak tabloların bitiminde gerekli yorum ve açıklamalar yapılmıştır.

4.1.1. Öğretmenlerin, İlkokulda Değerler Eğitimi Kapsamında Belirtilen Değerlerin Kazandırılmasında Sosyal Bilgiler Programındaki Mevcut İçeriğin Yeterliliğine İlişkin Görüşleri

Soru 1: Size göre ilkokulda değerler eğitimi kapsamında belirtilen değerlerin (Adil olma, aile birliğine önem verme, merhamet, dürüstlük, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, duyarlılık, hoşgörü, misafirperverlik, yardımseverlik, saygı, sevgi, sorumluluk, ...) kazandırılmasında sosyal bilgiler programındaki mevcut içerik yeterli midir?

Tablo 4.1.

Öğretmenlerin Birinci Soru için Yazdıkları Cevapların Dağılımı

Öğretmen Cevapları	N	%
Mevcut içerik yeterli değildir	15	55.6
Yetersizdir çünkü programda verilen değerler kazanım olarak değil ara disiplin olarak veriliyor	1	3.7
Kısmen yeterlidir	1	3.7
Mevcut programda verilen değerler yeterlidir	3	11.1
Yeterli değildir değerler etkinlik düzeyinde değil bilgi olarak verilmiştir	3	11.1
Yeterli değil içerik çok boş	1	3.7
Diğer cevaplar (Öğretmenin tavırları olumsuz etkiler, Hayat bilgisi dersindeki kazanımlar yetersiz...)	3	11.1

Tablo 4.1'deki verilere göre öğretmenlerin %55.6 oranında “Mevcut içerik yeterli değildir“ görüşünü benimsedikleri görülmektedir. %11.1 oranında ise öğretmenlerin mevcut programın içeriğinin kısmen yeterli gördüklerini söyleyebiliriz. Tablonun 4. satırındaki cevap dikkate alındığında % 11.1 oranında sosyal bilgiler programındaki içeriğin yeterli olduğunu belirtmeleri dikkat çekicidir.

Yapılan bir çalışmada (Whitney, 1986; Akt: Uçar, 2009) değer eğitiminin ailede, okulda verilmesi ve dini söylemlerle desteklenmesi, ders kitaplarındaki eksikliklerin giderilmesi gerektiği önerilmiştir. Aynı çalışmada en önemli üç değer; ahlaki dürüstlük, başkalarına saygı ve sorumluluğun programa eklenmesi gerektiği belirtilmiştir. Çalışmamızda öğretmenlerin %55,6'sının mevcut içeriği yetersiz bulması, Whitney' in (1986) çalışmasıyla ortaya çıkan bulgularla benzerlik göstermektedir.

İlkokulda değerler eğitimi kapsamında verilen değerlerin kazandırılmasında sosyal bilgiler programındaki mevcut içeriğin yeterli olmadığına dair iki öğretmen görüşü aşağıda verilmiştir.

Konuların daha detaylı ve örnek olaylarla işlenmesi gerektiğine inanıyorum. Mevcut içerik kesinlikle yetersizdir. Daha kapsamlı olarak bu konulara yer verilmesi, dış etkenlerin en üst seviyede olduğu günümüzde oldukça elzem görünüyor.

Sosyal bilgiler programındaki mevcut içerik yetersizdir. Çünkü anlatılan konular anlatılıp geçiliyor. Konular yüzeysel ele alınıyor. Konuları uygulama aşamasına getiremiyoruz ve bunu uygulayamıyoruz.

4.1.2. Öğretmenlerin Mevcut Programda Yer Alan Değerlerin Genel Olarak Öğrencilerin Gelişim Düzeyine Uygunluğuna İlişkin Görüşleri

Soru 2: Size göre mevcut programda yer alan değerler genel olarak 4.sınıf öğrencilerinin gelişim özelliklerine uygun mudur?

Tablo 4.2.

Öğretmenlerin İkinci Soru için Yazdıkları Cevapların Dağılımı

Öğretmen Cevapları	N	%
Değerler öğrencilerin gelişim özelliklerine uygundur	7	25.92
Öğrencilerin gelişim özelliklerine uygundur ama kazanım süresine göre verilen süre azdır	1	3.70
Öğrencilerin gelişim özelliklerin üstünde olup, uygun değildir	11	40.78
Değerler öğrencilerin gelişim özelliklerine uygundur fakat konu dağılımından dolayı bu değerlerin üzerinde pek durulmamaktadır	2	7.40
Kısmen yeterlidir	2	7.40
Değerler yeterli fakat örnek olay ve uygulamalar yetersiz	3	11.10
Cevap yok	1	3.70

Tablo 4.2'deki veriler incelendiğinde öğretmenlerin %40.78 oranında değerlerin öğrencilerin gelişim özelliklerinin üstünde olup, uygun olmadığı görüşü üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Buna karşılık öğretmenlerin % 25.92 oranındaki kısmı ise değerlerin öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun olduğu görüşünü ileri sürmüşlerdir. Bu soruyu cevapsız bırakan katılımcıların oranı %3.70'dir.

Öğretmenler mevcut programda verilen değerlerin öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun olup olmadığına ilişkin iki görüş aşağıda verilmiştir:

Mevcut değerler öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun fakat bunların yeterli olması için değerler eğitime programda daha fazla yer verilmeli aile ile daha sıkı iletişim kurulmalıdır.

Çocuklarımıza özellikle köy bölgelerinde kapasitelerinden daha ağır programlar uygulanmaya çalışılıyor. Bu nedenle de verim yeterli olmuyor. Soyut olduklarından çocuklar anlamakta zorluk çekiyor. Daha basit daha akılda kalır bir şekilde verilmesi iyi olacaktır

4.1.3. Öğretmenlerin Mevcut Programda Yer Alan Değerlerin Öğrencilerin Kişilik ve Karakter Gelişimine Etkisine İlişkin Görüşleri

Soru 3:Size göre ilkökul sosyal bilgiler programında yer alan değerler, öğrencilerin kişilik ve karakter gelişimini ne ölçüde etkiler?

Tablo 4.3.

Öğretmenlerin Üçüncü Soru için Yazdıkları Cevapların Dağılımı

Öğretmen Cevapları	N	%
Öğrencilerin kişilik ve karakter gelişimi olumlu yönde etkiler	4	14.83
Olumlu etkiler ama aile de devam etmesi gerekir	4	14.83
Çocukların kişiliklerinin sağlam temellere atılmasını sağlar	1	3.70
Etkilemiyor. Günlük yaşantıdan örneklere yer verilmemiş	1	3.70
Öğrencilerin kişilik ve karakter gelişimi olumlu etkilese bile bu onlar için yeterli ölçüde değil	13	48.14
Program genişletildiği takdirde öğrencilere etkisi olumlu yönde olacaktır	2	7.40
Değerler eğitiminin etkisi kısıtlıdır	2	7.40

Tablo 4.3'deki bulgulara göre öğretmenlerin üçüncü soruya verdikleri cevaplar ilkökul sosyal bilgiler programında yer alan değerlerin öğrencilerin kişilik ve karakter gelişimini olumlu yönde geliştirdiği ama yeterli düzeyde olmadığı düşüncesinde olan öğretmenlerin oranı %85.20'dir. Tablonun ikinci satırındaki cevap dikkate alındığında öğretmenlerin %14.83 oranında değerlerin, öğrencilerin kişilik ve karakter gelişimini olumlu etkilediği ama aile de devam etmek şartıyla bunu sürdürebileceği görüşünü beyan etmişlerdir.

Araştırmaya katılan bazı öğretmenler, mevcut programda verilen değerlerin öğrencilerin kişilik ve karakter gelişimini etkilemesine ilişkin görüşleri:

“Programdaki değerlerin öğrencilerin kişilik ve karakter gelişimini etkileme oranını kişiye, yaşa, çevreye vb. faktörlere göre değişir. En önemli faktör ailedir. Bence değerler eğitiminin etkisi kısıtlıdır.”

“Aile ve çevresel faktörlerin olumsuz şekillendiği durumlarda okullarda verilen değerler ile öğrencilerde geleceğe dönük iyiye yönelik değişim sağlanır.”

“Bilgi olarak yeterli olabilir ancak kişilik ve karakter gelişimine etkisi günlük hayatta uygulanabilir olmasına bağlıdır.”

“Aslında olumlu etkiliyor olması lazım ama ders sayısının azlığı, müfredatın yetersizliği ve hatta boşluğu olumsuz etkiliyor.”

4.1.4. Öğretmenlerin Mevcut Programda Yer Alan Değerlerin Öğrencilerin Ahlaki ve Psikososyal Gelişimine Etkisine İlişkin Görüşleri

Soru 4: Size göre mevcut programda yer alan değerler öğrencilerin ahlaki ve psikososyal gelişimini ne ölçüde etkiler?

Tablo 4.4.

Öğretmenlerin Dördüncü Soru için Yazdıkları Cevapların Dağılımı

Öğretmen Cevapları	N	%
Öğrencilerin ahlaki ve sosyal gelişimine yeterli bir katkı sağladığımı düşünmüyorum	1	3.70
Olumlu şekilde ve kısmen etkileyebilir	3	11.10
Günlük hayatta kullanılabildiği takdirde ahlaki ve psikososyal gelişimini olumlu etkiler	3	11.10
Olumlu yönde etkiler	15	55.55
Aile, sosyal çevrede etkiliyse olumlu yönde etkiler değilse etkileşim sadece ders ve öğretmen ile sınırlıysa öğrencilerin ahlaki yapısına fazla etki etmez	4	14.85
Öğrencilerin ahlaki yapısında olumlu bir gelişme sağlayacağına inanmıyorum	1	3.70

Tablo 4.4'e göre öğretmenlerin dördüncü soruya verdikleri cevaplar %55.55 oranında mevcut programda yer alan değerlerin öğrencilerin ahlaki ve psikososyal gelişimini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Aynı zamanda öğretmenlerin %14.85'i ise verilen değerlerin aile, sosyal çevre de etkiliyse olumlu yönde etkileyeceğini eğer değilse etkileşim sadece ders ve öğretmen ile sınırlıysa değerlerin öğrencilerin ahlaki yapısını fazla etkilemeyeceği görüşünü savunmuştur.

Tablonun birinci ve altıncı satırlarındaki cevaplara bakıldığında öğretmenlerin %7.40'nın mevcut programda verilen değerlerin öğrencilerin ahlaki ve sosyal gelişimine katkı sağlamadığı görüşünde olduğunu görmekteyiz.

4.1.5. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Programında Yer Alan Değerleri Öğrencilere Kazandırırken Kullandığı Yaklaşım, Yöntem ve Tekniklere Yönelik Görüşleri

Soru 5: İlkokul sosyal bilgiler dersi programında yer alan değerleri öğrencilere kazandırmada hangi yaklaşım, yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz?

Tablo 4.5.

Öğretmenlerin Beşinci Soru için Yazdıkları Cevapların Dağılımı

Öğretmen Cevapları	N	%
Soru cevap, anlatım	7	25.92
Drama	5	18.55
Ben kimim	1	3.70
Öykü analizi	1	3.70
Örnek olay, tartışma, hikaye tamamlama	2	7.40
Gözlem	3	11.11
Yaşanmış olay ve hikayelerden yararlanıyorum	3	11.11
İşbirlikli öğrenme	2	7.40
Diğer cevaplar (beyin fırtınası, altı şapka tekniği, balık kılıcı,...)	3	11.11

Tablo 4.5'e göre öğretmenlerin beşinci soruya verdikleri cevaplar sosyal bilgiler dersinde değerleri öğrencilere kazandırmada soru cevap ve anlatım yöntemlerini daha çok kullandıkları görülmektedir. Bunun dışında %18.55 oranıyla drama tekniğini en çok kullandıkları görülmektedir. Öğretmenlerin değerleri öğrencilere kazandırırken en az ise %3.70 oranıyla ben kimim ve öykü analizi tekniklerini kullandıkları saptanmıştır.

Yapılan bir çalışmada (Elbir ve Bağcı, 2013) öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının değerler eğitiminin öğretiminde kullanılacak çağdaş yöntem ve teknikler hakkında bilgilendirilmeleri gerektiği ifade edilmiştir.

Bir başka çalışmada (Memişoğlu, 2014) öğretmenlerin, değerler eğitimi konusunda çoğunun hizmet içi eğitim almadığı; deneyimlerle, kitap okuyarak,

deneyimli öğretmenlerden ve programlardan bilgi edinerek kendilerini geliştirmeye çalıştıkları bulgularına ulaşılmıştır. Thornberg'in (2008) çalışmasında ise öğretmenler arasında değer eğitimi alanında profesyonel bilgi eksikliği olduğu ortaya konmuştur.

Tablo 4.5'de düzenlenerek verilen öğretmen cevapları yukarıda bahsedilen araştırmaların bulgularıyla uyumludur.

İlkokul sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminde kullanılan yaklaşım, yöntem ve tekniklere ilişkin bir öğretmenimizin görüşü ilgi çekici bulunmuştur:

Öğrencilerime değerleri kazandırırken kendim model olmaya çalışırım. Olumlu değerler sergileyerek model olurum. Olumlu değer sergileyen öğrencilerimi ödüllendiririm.

4.1.6. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Verilen Değerleri Öğrencilere Kazandırırken Yaşadıkları Sorunlara İlişkin Görüşleri

Soru 6: İlkokul sosyal bilgiler dersi programında verilen değerleri öğrencilere kazandırırken ne tür sorunlar yaşıyorsunuz?

Tablo 4.6.

Öğretmenlerin Altıncı Soru için Yazdıkları Cevapların Dağılımı

Öğretmen Görüşleri	N	%
Aile ve arkadaş çevresinde önceden öğrendiği olumsuz davranışları değiştirirken zorluk çekiyorum	12	44.44
Kitle etkileşim araçları öğrencilerin davranışlarını olumsuz etkiliyor	1	3.70
Soyut kavramları somutlaştırırken zorluk çekiyorum	4	14.85
Materyal bulmada zorluk çekiyorum	1	3.70
Sınıfın kalabalık olması nedeniyle etkinlik yaparken zorluk çekiyorum	2	7.40
Davranışların kalıcılığını sağlamada zorlanıyorum	3	11.11
Sorun yaşamıyorum	1	3.70
Zamanı yetiştirmede zorluk çekiyorum	1	3.70
Etkinlikleri yaptırırken zorluk çekiyorum	2	7.40

Tabloya 4.6'ya göre öğretmenlerin %44.44 oranında sosyal bilgiler dersinde değerleri öğrencilere kazandırırken, aile ve arkadaş çevresinde önceden öğrendiği

olumsuz davranışları değiştirirken zorluk çektiği görülmektedir. Öğretmenlerin %14.85 oranındaki kısmı soyut kavramları somutlaştırırken zorlandıklarını belirtmiştir. Öğretmenler %11.11 oranında ise davranışların kalıcılığını sağlamada zorluk çektikleri görüşünü ifade etmişlerdir. Tablonun yedinci satırında, bir öğretmenin (%3.70) sorun yaşamadığı görüşüne sahip olduğu görülmektedir.

İki öğretmenin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminde yaşadığı sorunlara ilişkin görüşleri;

“Programda verilen değerleri kazandırırken aileden yeteri derecede destek alamamak, çevreden dolayı çocuklara kazandırılan değerleri içselleştirememesi gibi sorunlarla karşılaşıyorum.”

“Çevrelerinde yaşanan şiddet olayları ve medyanın verdikleri şiddet, saldırganlık haberleri öğrencileri olumsuz yönden etkilediği için yaşananları unutturmak kazanımları kazandırmada sorunlara yol açıyor.” şeklinde olmuştur.

4.1.7. Öğretmenlerin Kitle İletişim Araçlarında Yer Alan Şiddet ve Saldırganlık İçeren Yayınların Mevcut Programda Yer Alan Değerleri Olumsuz Etkilerine Yönelik Görüşleri

Soru 7: Size göre kitle iletişim araçlarında yer alan şiddet ve saldırganlık içeren yayınlar ilkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde uygulanan değerler eğitimini olumsuz etkiler mi? Nasıl?

Tablo 4.7.

Öğretmenlerin Yedinci Soru için Yazdıkları Cevapların Dağılımı

Öğretmen Cevapları	N	%
Değerlerin kazandırılmasını olumsuz etkiler	4	14.81
Olumsuz etkiler, öğrenciler kahramanları örnek aldığından onların yanlışlarını doğru kabul ediyorlar	14	51.88
Etkiler, öğrencilerin bilinçaltına olumsuz şeyler yerleştirir	1	3.70
Öğrencilerin ahlaki karakterini yozlaştırıyor	2	7.40
Çocukların şiddet yanlısı biri olmalarını tetikliyor	3	11.11
Kısmen etkileyebilir	1	3.70
Tüm olumlu yönleri olumsuz etkiler	1	3.70
Cevap yok	1	3.70

Tablo 4.7'ye göre öğretmenlerin yedinci soruya verdikleri cevaplar, kitle iletişim araçlarının öğrencilerin kahramanları örnek aldığından onların yanlışlarını doğru kabul ettikleri için olumsuz etkilediği üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunun dışında öğretmenlerin %11.11 oranındaki kısmı kitle iletişim araçlarının çocukların şiddet yanlısı biri olmalarını tetiklediği görüşünü savunmuştur. Tablo 4.7 incelendiğinde öğretmenlerin %3.70 oranındaki kısmının ise bu soruya cevap yazmadığı görülmektedir.

Yalar (2010) çalışmasında, kitle iletişim araçlarındaki şiddet ve saldırganlık içeren yayınların, okulda verilen değerler eğitimi olumsuz etkilediğini, ailede ve sosyal çevrede pekiştirilmesini engellediğini ileri sürmüştür. Tablo 4.7.'de sunulan verilerin dikkatle incelenmesi durumunda şiddet ve saldırganlık içeren yayınların değerler eğitimi olumsuz etkilediği, yapılan çalışmanın (Yalar, 2010) bulgularıyla genelde örtüştüğü söylenebilir.

Kitle iletişim araçlarında şiddet ve saldırganlık içeren yayınlar mevcut programda verilen değerler eğitimi nasıl etkilediğine yönelik öğretmenlerin görüşleri;

“Etkiler çünkü çocuklara verilmeye çalışılan bu değerlerle kitle iletişim araçlarının yaydığı değerler birbirine zıttır. Kitle iletişim araçlarında yer alan saldırganlık gibi değerler çocukların adil ve dürüst olma gibi değerlerini yok ediyor. Çocuklara kötü örnek teşkil ediyor.”

“Etkiler hem de fazlasıyla... Öğrenciler kitle iletişim araçlarında değerlerin aksine durumları izlemekte, örnek almaktadır. TV dizilerindeki kötü karakterler örnek alınmakta, öğrencilere kazandırmaya çalıştığımızın aksine tutum ve davranışlar sergileme eğilimine girmektedir.” şeklinde olmuştur.

4.1.8. Öğretmenlerin Bir Model Olarak Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi İçin Rolünün Nasıl Olması Gerektiğine Yönelik Görüşleri

Soru 8: Size göre bir model olarak öğretmenin ilköğretim sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi için rolü ne olmalıdır?

Tablo 4.8.

Öğretmenlerin Sekizinci Soru için Yazdıkları Cevapların Dağılımı

Öğretmen Görüşleri	N	%
Her anlamıyla olumlu bir model olmalıdır	1	3.70
Davranışlarıyla söyledikleri arasında bir tutarlık olmalı	6	22.20
Öğretmen eskisi kadar model olamıyor	1	3.70
Olumlu davranış sergilemeli ve öğrencileri ödüllendirmelidir	1	3.70
Sınıfın aynası olmalı	1	3.70
Yaptıkları ve söyledikleriyle iyi bir model olmalıdır	12	44.50
Değerler eğitimiyle ilgili çok örnek vermelidir	2	7.40
Hal diliyle anlatmalıdır.	2	7.40
Cevap yok	1	3.70

Tablo 4.8. incelendiğinde öğretmenlerin, değerler eğitimindeki rolüne ilişkin olarak %44.50 oranında öğretmenin yaptıklarıyla ve söyledikleriyle iyi bir model olmalıdır görüşünü savunmuşlardır. Tablonun ikinci satırında verilen ifade incelendiğinde öğretmenler, %22.20'si öğretmenlerin davranışları ile söyledikleri arasında bir tutarlık olması gerektiği düşüncesini savunmakta oldukları görülür.

Bir öğretmenin, bir model olarak sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi için rolünün nasıl olması gerektiğine yönelik görüşü;

“Öğretmen sınıfının aynası olmalıdır. Aile ve öğrencisine önem vererek değerli kılmalı. İletişim becerisi güçlü olmalı, iyi bir gözlemci olmalı. Değerler eğitiminde öğretmen kendisini sorumlu hissetmelidir.” şeklindedir.

4.1.9. Öğretmenlerin 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Değerler Eğitiminin Daha Yararlı Hale Gelmesi İçin Neler Yapılması Gerektiğine Dair Görüşleriyle İlgili Görüşleri

Soru 9: İlkokul sosyal bilgiler dersi programında yer alan değerler eğitiminin daha yararlı hale gelmesi için neler yapılmalıdır?

Tablo 4.9.

Öğretmenlerin Dokuzuncu Soru için Yazdıkları Cevapların Dağılımı

Öğretmen Görüşleri	N	%
Dikkat çekici etkinlikler ve metinler konulmalıdır	3	11.11
Ödüllendirmeler yapılmalıdır	1	3.70
Görsel materyallerle anlatılmalıdır	2	7.40
Etkinliklerle anlatılmalı	3	11.11
Yaşanmış hikayelere yer verilmelidir	2	7.40
Mili ve manevi değerlere önem verilmelidir	1	3.70
Öğretmen, öğrenci, aile işbirliğine gidilmelidir	4	14.86
Örnek olaylarla anlatılmalıdır	2	7.40
Kağıt üstünde kalmamalı uygulanmalıdır	3	11.11
İçerik zenginleştirilmelidir	2	7.40
Somuttan soyuta anlatılmalıdır	1	3.70
Proje uygulamaları yaptırılmalıdır	3	11.11

Tablo 4.9'a bakıldığında öğretmenlerin verdikleri cevapların yüzdeleri arasında fazla bir fark olmadığı görülmektedir. Veriler incelendiğinde en düşük yüzdeye çizelgenin ikinci, altıncı ve sekizinci satırlarında verilen cevapların sahip olduğu görülmektedir. En yüksek yüzdeye ise çizelgenin yedinci satırında verilen "Öğretmen, öğrenci, aile işbirliğine gidilmelidir." cevabının olduğu görülmektedir.

İlkokul sosyal bilgiler dersi programında yer alan değerler eğitiminin daha yararlı hale gelmesi için yapılması gerekenler hakkında öğretmen görüşleri;

“Değerler eğitimi en alt sınıftan sindire sindire işlemeliyiz. Toplumsal olarak hayatımızda hepimiz sergilemeliyiz. Birçok konuyu işlemektense özümleterek işlemeliyiz. Değerler eğitiminden bir değeri verebilsek değerleri zincirleme kazandırabiliriz.”

“Okulların genelinde aynı günlerde uygulamalar yapılmalıdır. Değerler somutlaştırılmalı, değerlerin zevkli hale getirildiği etkinlikler ve ödüllendirmeler yapılmalıdır.”

“Değerler eğitimi sadece okul ve öğretmenle verilecek bir eğitim değildir. Birçok paydaşlar bulunmaktadır. Aile, çevre, kitle iletişim araçları okulda verilen eğitimin daha etkili olduğu görüşümdedir.” şeklinde olmuştur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

İlkokul sosyal bilgiler dersinde kazandırılan değerlerle ilgili sınıf öğretmenlerinin görüşlerine yönelik olarak aşağıdaki sonuçlara varılmıştır:

Araştırma bulguları incelendiğinde öğretmenlerin %55.6 oranında ilkokulda değerler eğitimi kapsamında belirtilen değerlerin kazandırılmasında, sosyal bilgiler programının içeriğini yetersiz buldukları görülmektedir. Araştırmadaki bu bulgular Uçar'ın (2009) ve Whitney'in (1986) bulgusunu da destekler niteliktedir. Uçar'ın (2009) araştırmasına göre öğretmenler, sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki değerlere yönelik kazanımların büyük çoğunluğunun mevcut programda tamamen yer almadığı görüşünde olduklarını belirtmişlerdir. Whitney (1986) tarafından ABD'de gerçekleştirilen araştırmada ise sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine başvurulmuştur. Burada da öğretmenler değer eğitimi ile ilgili kazanımların kitaplarda ve programda yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca araştırmada öğretmenlerin, %40.78' inin sosyal bilgiler programında yer alan değerlerin, öğrencilerin gelişim özelliklerinin üstünde olduğu, uygun olmadığını ifade ettikleri görülmüştür.

Araştırma sonuçlarına ve öğretmenlerle yapılan görüşme sonuçlarına bakılarak sosyal bilgiler programında yer alan değerlerin, öğrencilerin karakter ve kişilik gelişimlerini olumlu yönde geliştirdiği ama bunu yeterli düzeyde sağlamadığı sonucuna varılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenler, aynı zamanda belirtilen programda yer alan değerlerin ailede devam ettirilmesi şartıyla öğrencilerin karakter ve kişilik gelişimlerini olumlu etkileyeceğini ileri sürmüşlerdir. Öğretmenlerin görüşleri, mevcut program genişletildiği takdirde öğrencilerin davranışlarına etkisinin olumlu yönde olacağı şeklindedir.

Sosyal bilgiler programındaki değerlerin öğrencilerin ahlaki ve psikososyal gelişimlerini olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Öğretmen görüşlerine göre

değerler, günlük hayatta kullanılabilirdiği takdirde öğrencilerin kişilik gelişimlerini olumlu etkiler.

Öğretmenlerin, değerler eğitimi uygulamalarında yer verdikleri yaklaşım, yöntem ve tekniklere ilişkin görüşlerine bakıldığında; araştırmaya katılan öğretmenlerin, %25,92'si anlatım, soru-cevap ve drama tekniklerini en sık kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu araştırma bulguları Baydar'ın (2009) bulgularını destekler niteliktedir. Baydar'ın (2009) araştırmasına göre öğretmenler, değer öğretimi sürecinde açıklama, anlatım ile soru-cevap tekniklerini en sık kullandıklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenler, değer öğretimi yaklaşımlarında yer alan; Ben kimim, öykü analizi, örnek olay, tartışma, hikaye tamamlama, gözlem, beyin fırtınası, altı şapka tekniği, kavram haritalarının diğer yöntem ve tekniklere göre kullanımının daha seyrek olduğunu ifade etmişlerdir.

Araştırma sonuçlarına göre öğretmenler, mevcut programdaki değerleri öğrencilere kazandırırken en çok öğrencinin, aile ve arkadaş çevresinde önceden öğrendiği olumsuz davranışları değiştirirken zorluk çekmektedir. Öğretmen görüşlerine göre, ailenin sahip olduğu değerler ve ailelerin öğrenim düzeyleri değer kazanımında sorun teşkil etmektedir. Bununla birlikte kitle iletişim araçları, materyal bulma, çevrenin olumsuz etkisi, zamanı yetiştiremememe, programın yetersizliği, büyüklerin örnek olmaması, sınıfların kalabalık olması değer öğretiminde karşılaşılan diğer sorunlar olarak dile getirilmiştir. Araştırmadaki bu bulgular Yazar'ın (2012) bulgusuyla kısmen de olsa destekler niteliktedir. Yazar'ın (2012) araştırmasına göre öğretmenler, değerler eğitimiyle ilgili en çok öğrenci sayılarının fazlalığı, ailelerin yeterli bilinçte olmamaları, programın yetersizliği, değerler öğretiminin sadece öğretmene bırakılması gibi sebeplerden dolayı güçlük çektiklerini ifade etmişlerdir.

Öğretmen görüşleri, kitle iletişim araçlarında yer alan şiddet ve saldırganlık içeren yayınların sosyal bilgiler programında verilen değerlerin öğrencilere kazandırılmasını olumsuz etkilediğini göstermektedir. Benzer duruma (olumsuz etkiye) Yazar'ın (2010) çalışmasında rastlanmaktadır. Buna sebep olarak da öğretmenler, öğrencilerin kahramanları örnek alıp onların yanlışlarını doğru kabul etmelerini öne sürmüşlerdir. Ayrıca bahsedilen yayınların öğrencilerin bilinçaltına olumsuz şeyler

yerleştirmesi, öğrencilerin ahlaki karakterini yozlaştırması, çocukların ilerde şiddet yanlısı biri olmalarını tetiklemesi bu konuda gösterilen diğer sebeplerdir.

Elde edilen bulgulardan öğretmenlerin %44.50'si değerleri öğrencilere aktarıırken, öğretmenin yaptıkları ve söyledikleriyle iyi bir model olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda öğretmen görüşlerine göre, olumlu davranışlar sergilemek, öğrencileri gerektiğinde ödüllendirmek, sınıfın aynası olmak, davranışları ve söyledikleri arasında tutarlı olmak öğretmenlerin değerlerin öğretiminde takınması gereken diğer roller olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma bulgularına göre değerler eğitiminin daha yararlı hale gelmesi için öğrenci ve aile işbirliğine gidilmelidir. Aynı zamanda programın içeriği zenginleştirilmeli, dikkat çekici etkinlikler ve metinler konulmalı, yaşanmış hikayelere yer verilmeli, örnek olaylarla desteklenmelidir. Ayrıca öğretmenler değerleri aktarıırken somuttan soyuta anlatmalı, görsel materyaller kullanılmalı, öğrencilerin olumlu davranışlarını ödüllendirmeli, kağıt üstünde işlemekten ziyade uygulamaya dökerek dersi işlemelidir şeklinde öğretmenlerin görüş bildirdiği görülmektedir.

5.2. Öneriler

Araştırmada elde edilen veriler işığında aşağıda yazılan önerilerin yapılması uygun görülmüştür:

- Öğretmenler, ilkokul sosyal bilgiler programında yer alan değerlerle ilgili kazanımları yetersiz bulmaktadır. Bu nedenle sosyal bilgiler dersi programındaki değerlerle ilgili kazanımlar arttırılmalıdır.
- Mevcut programda bulunan değerler kazanım olarak değil ara disiplin olarak yer almıştır. Bu yüzden Programın içeriği değiştirilip, genişletilmeli ve uygulanabilirliği arttırılmalıdır. Programdaki etkinlik sayısı arttırılmalıdır.
- Öğretmenler mevcut programda yer alan değerleri öğrencilere kazandırırken sadece teorik olarak anlatmamalı, beden diliyle de gösterip örnek olmalıdır. Böylece anlatılanlarında kalıcılığı daha fazla sağlanmış olur.

- Sınıf içinde öğretmenler gereken zamanlarda olumlu davranış gösteren öğrencilerine ödüllendirmeler yapmalıdır. Böylelikle öğrenci yaptığı davranışı daha çok özümser ve diğer öğrencilerde de davranışın yapılması için istek oluşur.
- Araştırmaya katılan öğretmenlerin değerler eğitimiyle ilgili yeterli bilgi ve birikime sahip olmadığı görülmektedir. Bu sorunu gidermek ve kaliteli bir öğretim sunmak amacıyla öğretmenlere sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimiyle ilgili hizmet içi eğitim verilmelidir.
- Öğretmenlerin, öğrencilerin değerleri kazanıp kazanmadığını sınıf içi ve sınıf dışında gözlem yaparak belirledikleri görülmektedir. Bu nedenle daha değerlerin kalıcılığını arttırmak ve sürekliliğinin sağlamak için değerler eğitiminde kullanılan yöntemler (drama, problem çözme, örnek olay, sınıf dışı gezilerine yer verme...) ve değerler eğitiminde uygulanması gereken etkinlik örnekleri konusunda öğretmenler bilgilendirilmelidir.
- Öğretmenler, değerler eğitimi uygulamalarında öğrencilerin değerleri kazanıp kazanmadıklarını anlamak için aile, akran ve diğer öğretmenlerle görüşmelere daha çok yer vermelidir. Çünkü aile ve çevre değerler eğitiminde çok büyük bir unsurdur. Davranışların kalıcılığını sağlamak için bu paydaşlar arasında irtibatın kopmaması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbaba, S ve Altun, S. (2003). Eğitim yönetimi ve değerler, *Değerler Eğitimi Dergisi*, (1), 7-18.
- Akbaş, O. (2004, Kasım). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının (değerlerinin) ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinde gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. Değerler ve Eğitimi Uluslar Arası Sempozyumunda sunulmuş bildiri, İstanbul.
- Aspin, D. (2005). A clarification of some keyterms in values discussions. Leicester, M., Modgil, C. ve Modgil, S. (Ed.), *Moral Education And Pluralism: Education, Culture And Values*, NY: Routledge Falmer.
- Ata, B. (2006). Sosyal bilgiler öğretim programı. Öztürk, C. Ve Dilek, D. (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım içinde*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Aydın, Y. (1997). *İlköğretim 4, 5 ve 6 sınıf öğrencilerinin cinsiyetleri açısından sahip oldukları değerlerin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, Y. (1997). *İlköğretim 4, 5 ve 6 sınıf öğrencilerinin cinsiyetleri açısından sahip oldukları değerlerin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bacanlı, H. (2006). *Duygusal davranış eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Bacanlı, H. (2001). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Barth, J. ve Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi kaynak üniteler*. Ankara: YÖK/Dünya Bankası MEGP Yayıncılık.
- Başaran, F. (1995, Eylül). *Üniversite eğitim süresi içinde öğrencilerin değer tercih sıralamalarında değişme*, II. Ulusal Psikoloji Bilimsel Çalışmaları Kongresinde sunulmuş bildiri, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Baydar, P. (2009). *İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler programında belirlenen değerlerin kazanım düzeyleri ve bu süreçte yaşanan sorunların değerlendirilmesi*.

- Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Bostrom, K. L. (1999). *The Value Able Child, Teaching Values At Home and School*. Addison Wesley Educational Publishers Inc. Illinois.
- Can, N. (1999). *Öğretmenlik uygulamasının yönetimi ile ilgili yeni düzenlemenin getirdikleri ve yaşanan sorunlar*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (11), 239-262.
- Chandler, M. K. (2005). *The effects of character education program on elementary student sprosocial competence*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Lynn Üniversitesi.
- Çağlar, A. (2002). *Okul öncesi dönemde değerler eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Çetin, Ş. (2004). Değişen değerler ve eğitim. *Milli Eğitim Dergisi*, (161), 1-10.
- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesi ve ahlaki olgunluk ölçeği ile eğitimin sınanması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dilmaç, B. (2012). *İnsanca değerler eğitimi*. (2. Basım). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Doğan, İ. (2004). *Modern toplumda vatandaşlık demokrasi ve insan hakları insan haklarının kültürel temelleri*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2002). Sosyal bilgiler öğretimi, Öztürk, C., Dilek, D. (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (1. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2006). Öğretimde kavram ve genellemelerin geliştirilmesi. Öztürk, C. ve Dursun, D. (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (İkinci Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Dökmen, Ü. (2000). *Evrenle uyumlaşma sürecinde var olmak, gelişmek ve uzlaşmak*. İstanbul: Sistem yayıncılık.
- Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, (1), 79-96.

- El Hassan, K. ve Kahil, R. (2005). The effect of living values: an educational program on behaviors and attitudes of elementary students in a private school in Lebanon. *Early Childhood Education Journal*, (33), 81-90.
- Elbir, B. ve Bağcı, C. (2013). Değerler eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü düzeyindeki çalışmaların değerlendirilmesi. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, (1), 1321-1333.
- Ercan, İ. (2001). *İlköğretim sosyal bilgiler programında ulusal ve evrensel değerler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Erden, M. (Tarihsiz). *Sosyal bilgiler öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Erden, M. ve Akman, Y. (2011). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Arkadaş yayın evi.
- Ersoy, F. ve Şahin, T. (2012). Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, (2), 1536-1538.
- Fichter, J. (1990). *Sosyoloji nedir?*. (çev. N. Çelebi), Konya: Toplum Yayınları.
- Garcia, J. ve Michaelis, U. (2001). *Social studies for children*, Allyn and Bacon, Boston.
- Gelen, İ., Yılmaz, A. ve Kurtulmuş, M. (2010). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin sosyo ekonomik düzeyleri ile değerleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi*. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 237 – 246.
- Germanie, R. W. (2001). *Values educationın fluence on elementary students selfesteem*. Doktora Tezi. University of San Diego.
- Gömlüksiz, M. ve Cüro, E. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslar Arası İnsan Bilimleri Dergisi*, (1), 96-127.
- Güngör, E. (1995). *Ahlak psikolojisi ve sosyal ahlakı*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Güngör, E. (1998). *Ahlak psikolojisi ve sosyal ahlak*, İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Halstead, J. M. ve Taylor, M. (2000). *Learning and teaching about values: A review of recent research*. *Cambridge Journal of Education*, (2), 169-202.

- Harris, E. L. (1991). *Identify ingintegrated values education approaches in secondary schools*, Texas: Submitted to the Office of Graduate Studies of Texas A&M University in partial fulfillment of there quirements fort he degree of Doctor of Philosophy.
- Hökelekli, H. (2013). *Değerler psikolojisi ve eğitimi*. (2. Basım). İstanbul: Timaş yayıncılık.
- İşcan, D. C. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Johonson, J. ve Immerwahr, J. (1995). Teaching values: what does public really want. *USA Today*, (24), 90-91.
- Kale, N. (2004, Kasım). *Nasıl bir değerler eğitimi?*. Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumunda sunulmuş bildiri, İstanbul.
- Kan, Ç. (2009). Sosyal bilgiler eğitiminde küresel vatandaşlık. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (26), 25–30.
- Karasar, N. (1998). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kılıç, Ç. (2009). *İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin matematiksel problemlerin çözümlerinde kullandıkları temsiller*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Kılıçoğlu, G. (2014). Sosyal bilgiler öğretimi. Mustafa Safran (Ed.). *Sosyal Bilgiler Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde Gelişimi ve Önemi* (Üçüncü Baskı) İçinde (s. 3, 16). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kıncal, R. (2002). *Vatandaşlık bilgisi*. Ankara: Mikro Yayınları.

- Kısakürek, M. A. (1969). Eğitim programlarının geliştirilmesi ile öğretim süreçleri arasındaki ilişkiler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, (1), 45-53.
- Kilby, R. W. (1993). *The study of human values*. Lanham, Md: University Press Of America.
- Kirschenbaum, H. (1995). *100 Ways to enhance values and morality in schools and youth settings*. Boston: Allyn and Bacon.
- Köylü, M. (2004, Kasım). *Küresel bağlamda değerler eğitimine duyulan ihtiyaç*. Değerler ve Eğitimi Uluslar Arası Sempozyumunda sunulmuş bildiri, İstanbul.
- Kuçuradi, İ. (1998). *İnsan ve değerleri*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kuşdil, M. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve scwartz değer kuramı. *Türk Psikolojisi Dergisi*, (45), 59–76.
- Leming, J. (2000). Tell me a story: An evalation of a literature-based character education program. *Journal of Moral Education*, (4), 413-427.
- Lickona, T. (1992). *Educating for character (how our schools can teach respect and resposibility)*, New York: Bantam Books.
- Mcmillan, J. H. (2000). *Educational research, fundamentals for the costumer*. Longman, USA.
- MEB. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler 4-5. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara.
- MEB. (2009). *Sosyal bilgiler dersi (4-5. sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara.
- MEB. (2011). Değerler eğitimi yönergesi. (mebk12. meb. gov. tr.)
- Memişoğlu, H. (2014, Ekim). *İlköğretim 4 ve 5. sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimine ilişkin görüşleri*, III. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumunda sunulmuş bildiri, Eskişehir.
- Mentiş, A.(1997). *İlköğretim birinci aşama sosyal bilgiler dersi duyuşsal amaçlarının gerçekleşme düzeyinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

- Meydan, A. ve Bahçe, A.(2010). Hayat Bilgisi öğretiminde değerlerin kazandırılma düzeylerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Uluslar arası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, (1). 20-37.
- Milson, A. ve Ekşi, H. (2003). Öğretmenlerin karakter eğitiminde yetkinlik konusunda bir ölçme aracına doğru: karakter eğitim yetkinlik inancı ve Türkçe' ye uyarlanması çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, (4), 99-1.
- Naylor, D. ve Dıem, R. (1987). *Elementary and middle school social studies*. New York: Random House.
- Özdemir, S. M. (2009). Eğitimde program değerlendirme ve Türkiye'de eğitim programlarını değerlendirme çalışmalarının incelenmesi. *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 126-149.
- Özensel, E. (2003). *Sosyolojik bir olgu olarak değer*, Değerler Eğitim Dergisi, (3), 217-239.
- Özgüven, İ. (2000). *Psikolojik testler*. Ankara: PDREM Yayıncılık.
- Özmen, C.,Er, H. ve Gürgil, F. (2012). İlköğretim branş öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri üzerine bir araştırma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 297-311.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu R. (2002). Sosyal bilgiler öğretiminde yazılı edebiyat ürünlerini ders aracı olarak kullanmanın duyuşsal davranış özelliklerini kazanmaya etkisi. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (15), 173–182.
- Poyraz, H. (2007).*Değerlerin kuruluşu ve yapısı*. Değerler ve Eğitimi Uluslar Arası Sempozyumunda sunulmuş bildiri, İstanbul.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: Free Pres.
- Ros, M., Schwartz, S. H. ve Surkıss, S. (1999). Basic individual values, work values, and the meaning of work, *Applied psychology: An international Review*. Database: Academic search premier.
- Ryan, K. ve Bohlin, K. (1999). *Building Character in Schools*. California: Jossey-Bassinc.

- Safran, M. (2011). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. Tay, B. ve Öcal, A. (Ed.). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Sarı, M. (2007). *Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: Düşük ve yüksek okul yaşam kalitesine sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Selçuk, Z. (2000). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Nobel Basım Yayın.
- Silah, M. (2000). *Sosyal psikoloji*. Ankara: Gazi Büro Kitabevi.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve sosyal bilgiler öğretimi öğretmen kılavuzu*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sprinthall R. ve N. (1974), *Educational Psychology: A Developmental Approach*, Amsterdam: Addison-Wesley Publishing Company.
- Şahin, N. ve Fırat, N. (2010). Okul müdürü ve öğretmenlerin okul kültürü ile değer sistemlerine ilişkin algıları. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, (156), 71-83.
- Tahiroğlu, M. (2012). Değerler eğitiminin trafik kurallarına yönelik tutumlara etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1), 123 -136.
- Tahiroğlu, M. ve Çetin, T. (2010). Değer eğitimi yöntemlerine uygun geliştirilen çevre eğitimi etkinliğinin, ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin çevreye ilişkin tutumlarına etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, (2), 1633-1651.
- Taşdelen, V. (2006). Biyografi: Ötekine yolculuk. *Milli Eğitim Dergisi*, (172), 8-17.
- Thornberg, R. (2008). The lack of Professional know ledge in values education. *Teaching and Teacher Education*, (24), 1791-1798.
- Tolan, B. (1996). *Toplum bilimlerine giriş*. Ankara: Adım Yayıncılık.
- Tozlu, N. ve Topsakal, C. (2004, Kasım). *Avrupa birliğine uyum çerçevesinde değerler eğitimi*. Değerler ve Eğitimi Uluslar Arası Sempozyumunda sunulmuş bildiri, İstanbul.
- Turan, S. ve Aktan, D. (2008). Okul hayatında var olan ve olması düşünülen sosyal değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 227-259.

- Türk Dil Kurumu Sözlüğü. (2005). <http://tdk.gov.tr>. Adresinden 1 Mayıs 2014 tarihinde alınmıştır.
- Türk Dil Kurumu.(1983).*Türkçe sözlük* (Genişletilmiş 7. Baskı).Ankara: TDK.
- Uçar, S. (2009). *Sosyal bilgiler programındaki değerlerle ilgili kazanımlara yönelik öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Ulusoy, K. (2007). *Lise tarih programında yer alan geleneksel ve demokratik değerlere yönelik öğrenci tutumlarının ve görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ulusoy, K. ve Tay, B. (2011). Sosyal bilgilerde değerler eğitimi. Turan, R., Sünbül, A ve Akdağ, H. (Ed.)*Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar II*. Ankara: Pegem Akademi.
- Uysal, V. (2004, Kasım). *Yetişkinlerde dindarlık ve değerler; dini hayat, değer tercihleri ve kadına bakış eğilimleri*. Değerler Eğitimi Uluslar Arası Sempozyumunda sunulmuş bildiri, İstanbul.
- Vessels, G. G. (1998). *Character and community development; a school planing and teacher training handbook*. United States Of America: Greenwood Publishing Group.
- Veugelaers, W. (2000). *Different ways of teaching values* .Educational Review. University of Amsterdam, the Netherlands.
- Whitney, I. B.(1986). The status of values education in the middle and junior high schools of tennessee, *Tennessee: The Requirements for the Degree of Doctor of Education*, Tennessee State University.
- Yalar, T. (2010). *İlköğretim Sosyal Bilgiler programında değerler eğitiminin mevcut durumunun belirlenmesi ve öğretmenlere yönelik bir program modülü geliştirme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Yaman, E. (2012). *Değerler eğitimi*. Ankara: Akçağ yayıncılık.

- Yaşar, Ş. ve Çengelci, T. (2012). Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitime ilişkin bir durum çalışması. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, (9), 1-23.
- Yazar, T. (2012, Ekim). *Öğretmen adaylarının değerler hakkındaki görüşleri*, Osmangazi Üniversitesi Değerler Eğitimi Sempozyumunda sunulmuş bildiri, Eskişehir.
- Yazıcı, K. (2007). Değer eğitime genel bir bakış. *Türklük Bilgisi Dergisi*, (9), 489-522.
- Yel, S. ve Aladağ, S. (2014). Sosyal bilgiler öğretimi. Mustafa Safran (Ed.). *Sosyal Bilgilerde Değerlerin Öğretimi* (Üçüncü Baskı) İçinde (s. 120, 140). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Yeşil, R ve Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *TSA*, (2), 65-84.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yörükoğlu, A. (1986). *Gençlik çağı*. Ankara: T. İ. B. Yay.
- Ziebertz, H. G. (2004, Kasım). *Çok kültürlü bir toplumda değerler eğitimi modelleri*. Değerler ve Eğitimi Uluslar Arası Sempozyumunda sunulmuş bildiri, İstanbul.
- Zoba, A. (2000). *İlköğretim okullarında var olan örgütsel değerlerle öğretmenlerin sosyalleşmesi arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

EKLER

EK 1. ÖĞRETMEN GÖRÜŞME FORMU

1.BÖLÜM

KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz: ()Kadın()Erkek

2. Öğretmenlik Mesleğindeki Hizmet Süreniz:

()0–5 yıl()6–10 yıl()11–15 yıl()16–20 yıl()21 yıl ve üzeri

3. En Son Bitirdiğiniz Yüksek Öğretim Programı:

()Eğitim Fakültesi()Fen Edebiyat Fak. ()Diğer (belirtiniz)

4. Bitirdiğiniz Yükseköğretim programına göre alanınız:

()Sınıf Öğretmenliği()Diğer (Belirtiniz)

2.BÖLÜM

1) Size göre ilkokulda değerler eğitimi kapsamında belirtilen değerlerin (Adil olma, aile birliğine önem verme, merhamet, dürüstlük, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, duyarlılık, hoşgörü, misafirperverlik, yardımseverlik, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik...) Kazandırılmasında sosyal bilgiler programındaki mevcut içerik yeterli midir? Belirtiniz.

.....

.....

.....

.....

2) Size göre mevcut programda yer alan değerler genel olarak 4. sınıf öğrencilerinin gelişim özelliklerine uygun mudur? Açıklayınız.

.....

.....

.....
.....
3) Size göre İlkokul Sosyal Bilgiler Programında yer alan değerler, öğrencilerin kişilik ve karakter gelişimlerini ne ölçüde etkiler? Belirtiniz.

.....
.....
.....
.....

4) Size göre mevcut programda yer alan değerler öğrencilerin ahlaki ve psikososyal gelişimini ne ölçüde etkiler? Belirtiniz

.....
.....
.....
.....

5) İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Programında yer alan değerleri öğrencilere kazandırmada hangi yaklaşım, yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz?

.....
.....
.....
.....

6) İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Programında verilen değerleri öğrencilere kazandırırken ne tür sorunlar yaşıyorsunuz?

.....
.....
.....
.....

7) Size göre kitle iletişim araçlarında yer alan şiddet ve saldırganlık içeren yayınlar ilkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan değerler eğitimi olumsuz etkiler mi? Nasıl?

.....

.....

.....

.....

.....

8) Size göre bir model olarak öğretmenin, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitimi için rolü ne olmalıdır?

.....

.....

.....

.....

9) İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi programında yer alan değerler eğitiminin daha yararlı hale gelmesi için neler yapılmalıdır?

.....

.....

.....

.....

EK 2. ÇALIŞMA YAPMA İZİNİ

T.C
ELAZIĞ VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 79137285/605.01/3814190

12/12/2013

Konu: Anket Uygulama İzni.

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi :a) MEB'e Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri 2012/13 sayılı Genelgesi,
b) Erzurum Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'nın 04/12/2013 tarih ve 24640 sayılı yazısı.

Erzurum Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Fethiye ALBAYRAK'ın "İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Öğrenci Davranışına Etkisiyle İlgili Öğretmen Görüşleri" konulu araştırma çalışmasına veri toplamak için izin isteği, ilgi (b) yazı ile bildirilmiştir.

Konu ile ilgili olarak Müdürlüğümüz AR-GE Biriminde MEB' e bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Genelgesi'ne bağlı olarak oluşturulmuş olan Bilimsel Araştırma İzni Değerlendirme Komisyonu 12/12/2013 tarihinde Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Şubesi AR-GE Biriminde toplanarak başvuru hakkında gerekli incelemeyi yapmış olup, söz konusu anket çalışmasının 21-31/12/2013 tarihleri arasında İlimiz Maden İlçesindeki muhtelif ilkokul müdürlüklerinde okul idaresinin de izni alınarak uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

İbrahim FİDAN
Milli Eğitim Müdürü a.
Şube Müdürü

OLUR
12/12/2013

A. Aziz YENİYOL
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

Güvenli Elektronik İmza ile
Aşıl ile Aynıdır.
12.12.2013
Pinar TAŞEL
VHKİ

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 inci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. Evrak teyidi <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden e83a-5f2c-3e7d-b7d2-40cc kodu ile yapılabilir.

Zübeyde Hanım C. Hükümet Konağı Yanı 23100 /ELAZIĞ
Elektronik Ağ: <http://elazig.meb.gov.tr>
e-posta: elazigmem@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için:
Tel : (0 424) 238 50 24
Faks : (0 424) 233 36 70

T.C
ELAZIĞ VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 79137285/605.01/3814190
Konu: Anket Uygulama İzni.

12/12/2013

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi :a) MEB'e Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri 2012/13 sayılı Genelgesi,
b) Erzurum Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'nın 04/12/2013 tarih ve 24640 sayılı yazısı.

Erzurum Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Fethiye ALBAYRAK'ın "İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Öğrenci Davranışına Etkisiyle İlgili Öğretmen Görüşleri" konulu araştırma çalışmasına veri toplamak için izin isteği, ilgi (b) yazı ile bildirilmiştir.

Konu ile ilgili olarak Müdürlüğümüz AR-GE Biriminde MEB' e bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Genelgesi'ne bağlı olarak oluşturulmuş olan Bilimsel Araştırma İzni Değerlendirme Komisyonu 12/12/2013 tarihinde Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Şubesi AR-GE Biriminde toplanarak başvuru hakkında gerekli incelemeyi yapmış olup, söz konusu anket çalışmasının 21-31/12/2013 tarihleri arasında İlimiz Maden İlçesindeki muhtelif ilkokul müdürlüklerinde okul idaresinin de izni alınarak uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

İbrahim FİDAN
Milli Eğitim Müdürü a.
Şube Müdürü

OLUR
12/12/2013

A. Aziz YENİYOL
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

Güvenli Elektronik İmza
Aste ile Aynıdır.
12.12.2013
Pinar TAŞEL
VHKİ

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 inci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. Evrak teyidi <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden e83a-5f2c-3e7d-b7d2-40cc kodu ile yapılabilir.

Zübeyde Hanım C. Hükümet Konağı Yanı 23100 /ELAZIĞ
Elektronik Ağ: <http://elazig.meb.gov.tr>
e-posta: elazigmem@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için:
Tel : (0 424) 238 50 24
Faks : (0 424) 233 36 70

ÖZGEÇMİŞ

Fethiye Albayrak, 1989 yılında Elazığ'ın Maden ilçesinde doğdu. İlk ve Ortaokulu Elazığ Yücel İlk ve Ortaokulunda okudu. Lise öğrenimini Elazığ Gazi Lisesinde tamamladı. 2006 yılında Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliğini kazandı. Aynı bölümü 2010 yılında bitirdi.2010 yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Elazığ'ın Maden ilçesine bağlı Hazar ilkokulunda göreve başladı. 2012 yılında Atatürk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sınıf Öğretmenliği Bölümünde, yüksek lisans çalışmasına başladı. MEB'deki görevine halen devam etmektedir.